

rim

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ nr. 3-4 (161-162) / 2017

DIN SUMAR

- Luptele din Moldova în iulie și august 1917 – într-o lucrare sinteză din 1925: *Der Grosse Krieg 1914-1918*
- Regina Maria – un soldat în Marele Război – mărturii și confesiuni din iulie-august 1917
- Problematika Primului Război Mondial în „Revista de Istorie Militară” editată de Centrul pentru istorie și științe sociale al Bundeswehr-ului (2)
- The Decolonization Process and Romania's Diplomatic Agenda at the United Nations: Between Ambitions, Expectations and Practical Results

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

Publicația este editată de Ministerul Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiei de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, coordonator național al Proiectului de Istorie Paralelă: NATO – Tratatul de la Varșovia

COLEGIUL DE REDACȚIE

- General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Academician DINU C. GIURESCU, Academia Română
- Dr. JAN HOFFENAAR, Președintele Comisiei Olandeze de Istorie Militară
- Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT, London University
- Colonel (r) dr. PETRE OTU, directorul științific al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. MIHAI RETEGAN, Universitatea București
- Conferențiar univ. IULIAN FOTA, Academia Națională de Informații
- Dr. SERGIU IOSIPESCU, cc. șt., Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. ALESDANDRU DUȚU, Universitatea „Spiru Haret”
- Prof. univ. dr. MARIA GEORGESCU, Universitatea Pitești
- Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

SUMAR

• Anul 1917 în evoluția Primului Război Mondial. Centenarul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz

- SORIN CRISTESCU – Luptele din Moldova în iulie și august 1917 – într-o lucrare sinteză din 1925: *Der grosse Krieg 1914-1918* ... 1
- MANUEL STĂNESCU – România și Rusia în 1917.
- O alianță nesigură 7
- CERASELA MOLDOVEANU – Regimul de ocupație din Dobrogea în perioada 1916-1918, reflectat în memorialistică și în documente germane din epocă 18
- DRAGOȘ ILINCA – Din Ierusalim în Bagdad. Campaniile anului 1917 în Orientul Mijlociu 31
- ALEXANDRU MADGEARU – Observațiile colonelului american F. L. Parker despre armata și societatea românească în vremea retragerii în Moldova 42
- SERGIU IOSIPESCU – Regina Maria – un soldat în Marele Război – mărturii și confesiuni din iulie-august 1917 47
- SORIN NEGOIȚĂ – Problematika Primului Război Mondial în „Revista de Istorie Militară” editată de Centrul pentru istorie și științe sociale al Bundeswehr-ului (2) 55
- LIVIU CORCIU – Contribuții la studiul asupra luptelor de la Mărășești-Răzoare, din 6 august 1917 65

• Diplomatie românească

- CARMEN RÎJNOVEANU – The Decolonization Process and Romania's Diplomatic Agenda at the United Nations: Between Ambitions, Expectations and Practical Results 82

• Viața științifică

- Conferința anuală a Grupului de Lucru privind Studiarea Conflictelor, București, 29 mai – 2 iunie 2017
- CARMEN RÎJNOVEANU 95

• Revista este inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice în Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C”.

• Poziția revistei în lista-catalog a publicațiilor este la numărul 5017
ISSN 1220-5710

CONTENTS

• The Year of 1917 in the Evolution of the First World War. The Centenary of the Battles of Mărăști, Mărășești and Oituz

– <i>SORIN CRISTESCU</i> – The Battles of July and August 1917 in Moldova in a Work of Synthesis Published in 1925: <i>Der Grosse Krieg 1914-1918</i>	1
– <i>MANUEL STĂNESCU</i> – Romania and Russia in 1917. An Uneasy Alliance	7
– <i>CERASELA MOLDOVEANU</i> – The Occupation of Dobruja in 1916-1918 According to Memoirs and German Documents	18
– <i>DRAGOȘ ILINCA</i> – From Jerusalem to Baghdad. The Campaigns of 1917 in the Middle East	31
– <i>ALEXANDRU MADGEARU</i> – The Observations by American Colonel F. L. Parker Regarding the Romanian Army and Society during the Retreat to Moldova	42
– <i>SERGIU IOSIPESCU</i> – Queen Marie – a Soldier in the Great War – Testimonies and Confessions of July-August 1917	47
– <i>SORIN NEGOIȚĂ</i> – World War 1 in the “Review of Military History” Published by the Center for Military History and Social Sciences of the Bundeswehr (2)	55
– <i>LIVIU CORCIU</i> – Contributions to the Study of the Battles from Mărășești-Răzoare of August 6, 1917	65

• Romanian Diplomacy

– <i>CARMEN RÎJNOVEANU</i> – The Decolonization Process and Romania’s Diplomatic Agenda at the United Nations: Between Ambitions, Expectations and Practical Results	82
--	----

• Scientific Life

– The Annual Conference of the Conflict Studies Working Group, Bucharest, May 29	
– June 2, 2017 – <i>CARMEN RÎJNOVEANU</i>	95

• Responsabil de număr: PETRE OTU

• ALEXANDRU VOICU – redactor

• ADRIAN PANDEA – coperta

• ELENA LEMNARU – tehnoredactare computerizată

Adresa redacției: strada Constantin Mille nr. 6, cod 010142, București, sector 1,
telefon: 0213157827, telefax: 004021-3137955, <http://ispaim.mapn.ro/pages/view/88>

B 00136/15.11.2017

LUPTELE DIN MOLDOVA ÎN IULIE ȘI AUGUST 1917 – ÎNTR-O LUCRARE SINTEZĂ DIN 1925: *DER GROSSE KRIEG 1914 -1918*

Dr. SORIN CRISTESCU *

Abstract

German historiography between wars was very reticent about the campaign in Moldavia in 1917. In the largest work of the period, the battles from Mărăști, Mărășești and Oituz are scarcely described and did not recognize the real scale of the confrontations.

Keywords: battle, division, allies, offensive, defense

Momentul de glorie al armatei române din războiul de reîntregire îl reprezintă categoric bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917. Este însă interesant de văzut cum în majoritatea lucrărilor de istorie germane din epoca interbelică consacrate Marelui Război – Der grosse Krieg – amplexarea confruntărilor din Moldova este fie trecută sub tăcere, fie menționată în câteva rânduri.

Am cercetat cea mai amplă istorie militară, opera unui colectiv de 70 de ofițeri superiori conduși de generalul-locotenent Max Schwarte¹, publicată în Germania, la Leipzig, în 1925; în volumul III, partea a III-a, capitolul 7, intitulat *Der Krieg im Osten 1917/18*, redactat de lt. colonelul Hans Garcke, subcapitolul 5, paginile 311-315, este consacrat luptelor din Moldova în iulie și august 1917. Acolo citim:

„La scurtă vreme după obținerea victoriei decisive din Galiția², a început ofensiva inamicului pe frontul românesc.

Aici se afla grupul de armate Mackensen din care făcea parte: Armata a 3-a bulgară dislocată în Dobrogea, pe cursul inferior al Dunării, Armata a 9-a [germană] pe cursul inferior al Siretului și pe râul Putna până la masivul Măgura Odobești. După ce generalul von Falkenhayn a fost numit la comanda grupului de armate turcești din Palestina, comanda Armatei a 9-a fost încredințată generalului von Eben³. În afară de formațiunile Landsturm⁴, Armata a 9-a dispunea de 8 divizii germane, două divizii și jumătate austro-ungare, o divizie bulgară și două divizii turcești. La stânga Armatei a 9-a se afla Armata 1 austro-ungară, de fapt cu grupul de armate⁵ comandat de

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

generalul prusian Gerok care făcea parte din grupul de armate comandat de arhiducele Joseph⁶. Acesta străjuia marginea de est a bazi- nului Soveja împreună cu trupele comandate de feldmareșalul-locotenent⁷ von Ruiz⁸ – Di- vizia 218 de Infanterie germană și Divizia 1 de Cavalerie⁹ austro-ungară, împreună cu Corpul VIII austro-ungar de ambele părți ale văii Oi- tuzului în fața orașului [Târgu] Ocna.

Trupele inamicului se aflau sub comanda generalului Șcerbacev¹⁰: Armata a 6 rusă de la Marea Neagră până în zona Tecuciului, la vest urma nou formată Armata I română¹¹, pe urmă Armata a 4-a rusă și Armata a 2-a română până la Onești, și apoi până în Bucovina, Armata a 9-a rusă.

Unitățile românești, la fel ca și cele sârbe la vremea lor, fuseseră treptat reorganizate în spatele frontului după înfrângerile suferite, de către ofițeri ai Antantei, deprinse cu școa- la războiului și înzestrate din plin cu cele mai moderne mijloace de luptă¹².

Înaltul Comandament German avea inten- ția ca după respingerea așteptatei ofensive a

Generalul arhiduce Joseph August de Austria (1872-1962), comandantul trupelor austro- ungare în campania din România din 1916 și în bătălia de la Mărășești

Generalul Johannes von Eben (1855-1924), cel care de la 10 iunie 1917 a fost comandantul Armatei a 9-a germane în bătălia de la Mărășești

inamicului să treacă la ofensivă și în România, coordonându-se cu operațiunile care se desfă- șurau cu rapiditate în Galiția și să spargă în- tregul front de sud-vest al inamicului, care se clătina deja, și să treacă peste cursul inferior al Siretului.

De mai multă vreme, în fața frontului Ar- matei a 9-a [germane] și a grupului Gerok, se observaseră pregătirile de ofensivă ale in- amicului. Artileria [germană] le combătea conform planului. Rușii au intercalat unități românești pe linia frontului și au format trep- tat o puternică grupare de izbire între locul de vărsare al râului Buzău în Siret și localitatea Fundeni¹³. Între 22 și 25 iulie pozițiile apără- torilor acestei zone s-au aflat sub tirul puter- nic al artileriei inamice, care de mai multe ori pe zi ajungea la nivelul unui foc de baraj. Ar- tileria relativ slabă a Armatei a 9-a [germane] răspundea după puterile ei. Deseori infanteria inamică a fost pregătită pentru atac în tranșee- le ei, dar numai parțial a putut fi convinsă să-și părăsească adăposturile, și pretutindeni a fost respinsă cu ușurință. Încercarea de ofensivă la

care au participat 12 divizii de infanterie și trei de cavalerie a eșuat cu totul.

La Aripa dreaptă a grupului Gerok, încă de la 18 iulie o ofensivă inamică nu s-a mai realizat, se pare că în urma refuzului trupelor de a porni la luptă. La 23 iulie, însă, românii și rușii, după o nouă pregătire cu artileria și aruncătoarele de mine, cu puteri sporite, au reușit o străpungere spre vest între râurile Putna și Șușița. Aici raportul de forțe era prea defavorabil apărătorilor, iar aducerea la timp a unor întăriri suficiente nu s-a putut realiza din cauza stării precare a drumurilor. În luptele care au durat mai multe zile, tot grupul Gerok a fost silit să se retragă peste bazinul Soveiei până în apropierea frontierei cu Transilvania¹⁴.

În urma acestei străpungeri de la aripa ei stângă, Armata a 9-a a trebuit să se retragă și să ocupe un aliniament pe râul Putna și satul Tulnici. Grație măsurilor luate la timp s-a reușit să se evite pierderea Măgurii Odobești și o retragere înspre sud a frontului.

Contralovitura a fost declanșată de la Focșani. Intenția era ca mai întâi să fie cucerită linia de cale ferată Mărășești – Panciu și apoi, simultan cu un atac al Armatei 1 austro-ungare realizat printr-o lovitură asupra localității Răcoasa, să fie izolați românii și rușii care pătrunseseră în munții din zonă.

Executarea a fost încredințată comandantului Corpului I de Rezervă, generalului von Morgen¹⁵. În afară de trupele sale proprii (Diviziile 216, 12 bavareză și 89) i-au fost subordonate: Divizia 62 austro-ungară, aflată la stânga, diviziile ținute până atunci la dispoziția generalului von Eben 76 de Rezervă și Divizia 115 de Infanterie, devenită disponibilă prin aducerea trupelor din Landsturm și alte unități. Ca trupă de rezervă a fost adusă la Focșani Divizia 212.

La 6 august, după o pregătire de trei ore și după ce bateriile inamice au fost bombardate cu gaze toxice, trupele [germane] au pornit la atac, au străpuns pozițiile românilor la est de șoseaua Focșani – Adjud și în aceeași zi au forțat trecerea peste râul Șușița la sud-est de Mărășești. S-a declanșat o puternică contraofensivă a inamicului. În decursul mai multor zile de luptă de atac și respingere s-a reușit treptat consolidarea succesului și să se treacă și la vest de șoseaua menționată peste Șușița.

Generalul Curt von Morgen (1858-1929), comandantul Corpului I de Rezervă german în bătălia de la Mărășești

Între timp comandamentul general al Corpului XVIII de rezervă – generalul bavarez Wenniger¹⁶ – și Divizia 13 de pușcași austro-ungari au fost aduse acolo împreună cu Corpul Alpin care luase parte cu succes la primele operațiuni împotriva României¹⁷. Generalul Wenniger avusese mai întâi comanda Diviziei 62 austro-ungare și a Diviziei 217; misiunea sa era aceea de a sprijini cu artileria de pe malul de sud al râului Putna aripa stângă a Corpului I de rezervă și apoi cu aripa dreaptă să se alăture acțiunii acestui corp.

În timp ce trupele [germane] se regroupau, inamicul a atacat la 10 august, după o puternică pregătire de artilerie, tot aliniamentul nou câștigat al Armatei a 9-a. A fost respins pretutindeni cu pierderi grele, în unele locuri prin contraatac. În zilele următoare ofensiva germană a continuat după introducerea în luptă a noilor rezerve. Corpul I de Rezervă a ajuns până în imediata apropiere a gării Mărășești (dinspre sud), Corpul XVIII a ocupat după

lupte grele Panciu și localitățile învecinate. Și înspre vest inamicul a început să-și părăsească pozițiile. Aripa stângă a Armatei a 9-a l-a urmărit și s-a apropiat de Răcoasa.

La 19 august a început atacul planificat și pregătit de Corpul de armată al generalului von Morgen împotriva aliniamntului Mărășești-Diochești¹⁸ sprijinit de toate bateriile disponibile ale corpului de armată al generalului Wenniger. Partea de sud a gării Mărășești a fost luată printr-un asalt rapid. Și în spre vest pozițiile inamicului au fost străpunse și cucerite. În cursul luptelor a apărut însă o breșă în cadrul Diviziei a 12 bavareze, care cu aripa ei dreaptă s-a oprit la partea de nord a gării Mărășești, apărată cu înverșunare de inamic, iar cu aripa ei stângă și-a continuat atacul la nord-vest de Mărășești. În această breșă s-a produs o contralovitură surprinzătoare pe care inamicul a executat-o cu forțe puternice și favorizat de teren, dinspre nord-est, din lunca Siretului. Pușcașii bavarezi tocmai străbăteau un câmp cu porumb înalt cât un stat de om și din acest motiv nu au văzut ce se întâmplă pe părțile laterale. Nici artileriștii nu au observat pătrunderea inamicului în acest teren lipsit de vizibilitate. Detașamentele rămase în mișcare de înaintare din Divizia a 12 a bavareză s-au văzut dintr-o dată atacate din imediată apropiere dinspre flancul drept și au trebuit să se retragă¹⁹. Mai departe, înspre vest, atacurile inamice au fost respinse.

Începând de la 6 august trupele de atac [germane] s-au aflat în lupte grele neîncetate purtate în cele mai multe zile pe o arșiță chinuitoare. Capacitatea lor de luptă a scăzut considerabil din cauza focului inamic și a bolilor. Înainte de a se relua ofensiva era neapărat necesară o împășcare și o regroupare a unităților. Cum însă deocamdată nu se mai putea conta pe aducerea unor forțe de înlocuire, generalul von Eben a luat hotărârea de a se opri pentru un moment atacul și de a păstra pozițiile câștigate²⁰.

Între timp s-au dat lupte grele și pe frontul Armatei 1 austro-ungare. Când generalul von Morgen, a început atacul său din zona Focșani înspre nord, generalul von Gerok a pregătit cu trupele germane și austro-ungare disponibile ale armatei de rezervă o lovitură pe ambele părți ale văilor râurilor Oituz și Slănic, care ar

fi trebuit să ajungă în valea râului Trotuș. La primul atac, la 8 august, au fost cucerite primele poziții ale inamicului. Dar, la fel ca la Armata a 9-a, și aici apărarea înverșunată și tenace a românilor a făcut ca atacatorul să plătească scump pentru fiecare palmă de pământ. Oricum, ofensiva a avut succes pentru că la 14 august inamicul a evacuat și dinspre sud pozițiile câștigate de la generalul Ruiz. Germanii și aliații lor i-au urmărit și în zilele următoare au luat din nou în stăpânire înălțimile de la est de bazinul Soveja. Și la aripa de nord a grupului Gerok au fost cucerite o serie de teritorii; firește însă că orașul [Târgu] Ocna nu a putut fi cucerit²¹.

Situația grea a rezervelor și luptele grele îndelungate din Franța nu au permis Înalțului Comandament German să mai trimită pe frontul românesc alte forțe neapărat necesare pentru o continuare stăruitoare a ofensivei. Mai mult, la scurtă vreme, câteva divizii au trebuit să fie trimise pe frontul italian²².

Înainte însă de trecerea inevitabilă la războiul de poziții, era necesar ca inamicului să i se smulgă măcar înălțimile pe care le stăpâna în zona de la nord-vest de Panciu. Executarea acestei operațiuni a fost încredințată generalului Wenniger; la aripa stângă a trupelor sale s-au concentrat unități puternice de artilerie și aruncătoare de mine. La 28 august a început atacul Corpului Alpin și al Diviziei 216, la care ulterior s-a adăugat și Divizia 76 de Rezervă. În luptele grele care au durat mai multe zile, uneori întrerupte de averse de ploaie torențială și de furtuni, a fost cucerit dealul Muncelu (imediat la nord-vest de Panciu), înălțimile de la nord-vest și localitatea Irești, plus înălțimile de la nord-vest și aparate de contraatacurile dinspre nord-vest ale inamicului. După ce s-au atins obiectivele luptei, s-a dispus, la 3 septembrie, oprirea atacului și trecerea la război de poziții.

Din Grupul Gerok, divizia de la aripa dreaptă s-a alăturat atacului trupelor generalului Wenniger și l-a împins pe inamicul care, favorizat de teren, s-a apărat cu înverșunare în direcția Răcoasa. Aproape toate vechile poziții, așa cum erau ele înainte de ofensiva româno-rusă, au fost acum recâștigate.

La începutul lui septembrie s-a așternut treptat liniștea pe întregul front românesc. La

fel ca în Galiția și Bucovina, ambele tabere au construit poziții de apărare și s-au limitat la acțiuni mai reduse. A fost reluată propaganda de front.”

Vedem așadar o prezentare mai mult decât restrânsă a unor confruntări despre care știm că au fost pe cât de ample pe atât de dramatice, și istoricul german consideră ca un mare succes al Puterilor Centrale revenirea la « aproape toate vechile poziții, așa cum erau ele înainte de ofensiva româno-rusă. » Se recunoaște pregătirea remarcabilă și « înzestrarea din plin cu cele mai moderne mijloace de luptă » a armatei române pe parcursul celor șase luni care au urmat înfrângerii din noiembrie-decembrie 1916 și la fel faptul că « apărarea înverșunată și tenace a românilor a făcut ca atacatorul să plătească scump pentru fiecare palmă de pământ. » Nu se recunoaște însă amplexarea refuzului de a lupta al multor unități ruse și amplexarea eșecului tactic suferit – cu toată defecțiunea rușilor – de către trupele germane în încercarea lor de a cucerii restul teritoriului românesc, menită, așa cum arăta generalul von Morgen, tocmai de « a termina odată cu rușii și cu românii și de a elibera forțele germane și austriece pentru teatrele de operațiuni din vest respectiv din sud-vest [italian]²³ ».

Nerecunoașterea învățăturilor Marelui Război este caracteristica istoriografiei germane din perioada 1920 -1932, așadar din epoca de libertate și democrație a republicii de la Weimar, când nu ar fi trebuit să existe opreliști serioase în rostirea adevărului. Categorical societatea germană era cea care voia să vadă lucrurile astfel, iar după venirea lui Hitler la putere, la 30 ianuarie 1933, ceea ce putea fi considerat o opțiune va deveni o « îndatorire patriotică ».

NOTE

¹ Max Schwarte (1860 – 1945), general german (din 1912) și istoric militar, participant la campaniile din anii 1914 -1916 pe frontul de vest la comanda diviziei 10 de Infanterie. Trecut în rezervă la 30 aprilie 1917. Autor sau coordonator a numeroase lucrări despre Primul Război Mondial. Cea mai amplă a apărut în două ediții cu titluri diferite: *Der Weltkrieg um Ehre und Recht* (1921 -1933) și *Der grosse Krieg* (10 volume) publicată între anii 1921-1927. Fiecare are zece volume, în total 6.700 pagini, cântărind între 14 și 16 kg. În subtitlu se precizează:

„Cercetarea războiului cu evenimentele sale adevărate pe baza documentelor și actelor oficiale.”

² Este vorba despre eșecul ofensivei rusești din Galiția începută la 1 iulie și au înaintat la sud-vest și est de Stanislav (8 iulie), la care austro-germanii au răspuns trecând la contraofensivă, la 19 iulie, în sectorul Brzezany-Tarnopol iar frontul rus a cedat rapid până în ziua de 22 iulie (toate datele sunt pe stilul nou).

³ Generalul Falkenhayn, care deținuse comanda Armatei a 9-a de la 6 septembrie 1916 a plecat la Istanbul la 7 mai 1917 și a preluat comanda grupului de armate turcești Ilderim la 5 iunie, iar generalul Johannes von Eben (1855-1924) a preluat comanda Armatei a 9-a la 10 iunie 1917, pe care o va deține până la 18 iunie 1918, când i-a succedat generalul Fritz von Below.

⁴ Formațiuni de luptă încadrate cu bărbați în vârstă de la 39 la 45 de ani.

⁵ Numit și Corpul XXIV de rezervă sau Corpul Gerok, după numele celui care l-a comandat – pe ambele fronturi – de la 12 septembrie 1914 la 19 februarie 1918.

⁶ Joseph August von Habsburg (1872 -1962), general austro-ungar.

⁷ Grad militar în armata austro-ungară echivalent cu cel de general-locotenent.

⁸ Eugen Chevalier Ruiz de Roxas (1857-1944), general austro-ungar.

⁹ Comandată inițial de generalul Ruiz.

¹⁰ Dmitri Grigorievici Șcerbacev (1857-1932), din aprilie 1917 adjunct al regelui Ferdinand la conducerea frontului românesc care avea în compunerea sa trei armate rusești și două românești.

¹¹ Comandată între 11/24 iunie și 30 iulie/12 august 1917 de către generalul Constatin Cristescu, ulterior de generalul Eremia Grigorescu până la 1/14 iulie 1918.

¹² Recunoaștere a succesului misiunii generalului Berthelot.

¹³ În apropiere de locul de vărsare al râului Râmnic în Siret.

¹⁴ Este evident vorba de ofensiva românească de la Mărăști a trupelor comandate de generalul Averescu.

¹⁵ Curt von Morgen (1858-1928), general german, memorialist: *Meiner Truppen Heldenkämpfe*, Berlin, 1920, la pp. 122-126, în cap. *Vorstoss nördlich Focșani* sunt descrise luptele de la Mărășești.

¹⁶ Karl Ritter von Wenniger (1861 – 8 septembrie 1917), general bavarez, după ce trupele sale au cucerit dealul Muuncelul, a căzut la datorie pe dealul Secuiului.

¹⁷ Din acest Corp Alpin a făcut parte și locotenentul Erwin Rommel, viitorul feldmareșal, care a de-

scris luptele la care a participat în memoriile sale din 1937, *Infanterie greift an!* (1937).

¹⁸ Azi Diocheți-Rediu, județul Vrancea.

¹⁹ Este chiar raportul pe care generalul von Eben îl scrie feldmareșalului Mackensen în seara zilei de 6/19 august 1917: «Infanteria noastră străbătea în acest timp un teren acoperit cu porumb înalt cât omul. Deodată ea a fost atacată de inamic în flank de la mică distanță. Unitățile diviziei 115 infanterie au fost nevoite să se retragă treptat până la calea ferată. Din cauza pierderilor mari de ofițeri și din cauza terenului care era complet acoperit și nu permitea vederea, influența comandanților subalterni s-a putut face simțită numai treptat. Contraatacurile [românilor] au lovit Divizia 115 și aripa dreaptă a Diviziei 12. În această situație critică, intervenția artileriei proprii nu a fost posibilă, pentru că în acest teren acoperit liniile de trăgători se vedeau numai din când în când și nu puteau fi deosebite.» Cf. Al. Ioanițiu, *Războiul României*, f. a., p. 339.

²⁰ Generalul Eben a scris în același raport: „Pentru că în urma luptelor grele efectivul infanteriei a

scăzut, pentru că o punere în ordine a unităților și un repaus pentru trupe erau absolut necesare, continuarea ofensivei nu mai era posibilă și în consecință am ordonat ca deocamdată să se păstreze și să se fortifice pozițiile cucerite. Trebuie ținut seama că inamicul, favorizat de teren, continuă să opună cea mai desăvârșită rezistență atacurilor Armatei a 9-a.” (ibidem, p. 340). La rândul său, generalul Eremia Grigorescu a fost informat că pe șoseaua Focșani-Mărășești, pe la km 15, se semnalaseră coloane inamice înaintând spre nord (în realitate erau coloane de trăsuri). „Pentru a nu epuiza rezervele Corpului V” armata [română] ordonă ca contraatacul să nu se aventureze în interiorul poziției inamice, ci să fie oprit, organizându-se terenul cucerit. (ibidem, p. 339).

²¹ Este descrierea bătăliei de la Oituz 8 – 22 august 1917.

²² Pentru pregătirea ofensivei germano-austro-ungare de la Caporetto din 24 octombrie – 19 noiembrie 1917.

²³ Curt von Morgen, op. cit., p. 122.

ROMÂNIA ȘI RUSIA ÎN 1917. O ALIANȚĂ NESIGURĂ

MANUEL STĂNESCU *

Abstract

Both in the historiography of the last decades as well as in the Romanian collective mentality, the year 1917 (with its climax, battles of Mărăști, Mărășești, Oituz) is almost exclusively an Romanian success, the Russian ally being presented in a vague light, which rather suggests a discreet influence of the political situation on the front and the territory under the Romanian state. In reality, over 1 million Russian soldiers on the Romanian territory represented a permanent source of hope mingled with fear, and the two revolutions (from March and October) and the profound transformations they have generated have greatly influenced relations between the allies.

Keywords: Romania in WWI, Russia in WWI, Eastern Front, Battles of 1917, Russian Revolution

Atât în istoriografia ultimelor decenii, cât și în mentalul colectiv românesc, anul 1917 (cu punctul său culminant, bătăliile de la Mărăști, Mărășești, Oituz) reprezintă o reușită aproape exclusiv românească, aliatul rus fiind prezentat într-o lumină vagă, ce sugerează o influențare mai degrabă discretă a situației militare și politice de pe front și din teritoriul aflat sub autoritatea guvernului român. În realitate, cei peste 1 milion de soldați ruși aflați pe frontul românesc au reprezentat o sursă permanentă de speranță amestecată cu teamă, iar cele două revoluții (din martie și din octombrie) și transformările profunde pe care le-au generat au influențat în mare măsură relațiile dintre aliați.

De la armata țarului...

Există tendința, atunci când se vorbește de intrarea Rusiei în Primul Război Mondial, de a considera că armata țarului era nepregătită de conflict. Din punct de vedere psihologic, nici unul dintre beligeranți nu era pregătit de carnagiul ce avea să urmeze. Amintirea rușinoasei înfrângeri suferite în fața Japoniei în 1905 se

estompase în 1914, an în care guvernul de la Petersburg cheltuia mai mulți bani pentru forțele armate decât cel de la Berlin: mai bine de o treime din totalul cheltuielilor publice¹. Ca efective și înzestrări materiale, trupele imperiale nu erau departe de armata germană. Îmbunătățirile aduse căilor ferate din vestul Rusiei au ajutat armata rusă să mobilizeze cu

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

doar trei zile mai târziu decât inamicul, în condițiile în care celebrul plan „Schlieffen” miza pe faptul că Rusia va avea nevoie de trei săptămâni; Germania a fost astfel nevoită să lupte pe două fronturi.

Pe de altă parte, dacă armata era capabilă să susțină o campanie scurtă, de maximum șase luni, nu exista niciun plan pentru un război de uzură, iar burocrația țaristă era mult prea rigidă și încremenită în propria rutină pentru a se putea adapta ulterior. Dezastrul armatei țariste din Prusia Orientală a clătinat teribil moralul trupe; din acel moment, slăbiciunea Rusiei a devenit evidentă. Singurul ei avantaj considerabil, numărul aparent inepuizabil de soldați-țărani, nu era atât de important într-un conflict industrial, unde rata pierderilor a depășit capacitatea demografică inclusiv a unui colos precum imperiul rus. În plus, o analiză amănunțită a efectivelor militare demonstrează că Rusia nu era avantajată de populația mult mai numeroasă. Din pricina natalității crescute, o proporție considerabilă a populației era mai tânără decât vârsta minimă pentru înrolare. Numărul de bărbați înrolabili era de numai 27 de milioane, iar 48% dintre aceștia erau scutiți pentru că erau fii unici sau singurii bărbați adulți capabili de muncă din familia lor ori pe temeiul originii lor etnice (musulmanii, de exemplu, erau scutiți). În timp ce 12% din populația Germaniei și 16% din cea a Franței era mobilizată pentru serviciul militar, în cazul Rusiei cifra era de doar 5%².

„Făgăduiesc și jur în fața lui Dumnezeu Atotputernicul și pe sfintele lui Scripturi să-l slujesc sincer și cu credință pe Majestatea Sa Imperială, Autocratul Suprem, să mă supun în orice privință și să apăr dinastia sa, fără să-mi cruț ființa, până la ultima picătură de sânge”. Acest jurământ de credință demonstrează că armata rusă era un bun personal al țarului; militarii nu jurau credință națiunii sau statului, ceea ce în mod evident nu putea decât eroda capacitatea soldaților de a intra pregătiți mental într-un conflict de proporții. Demoralizarea accentuată a trupelor avea legătură și cu rolul din ce în ce mai mare pe jucat de armată în reprimarea protestelor civile. Rețeaua de garnizoane cu care era împânzită Rusia avea rolul de a oferi guvernatorilor de provincii și poliției asistență militară în cazul unor tulbu-

rări civile. Între 1883 și 1903, s-a făcut apel la trupe de aproape 1500 de ori. Când armata a fost chemată să înăbușe răscobilele țărănești din 1905-1906, multe dintre unitățile militare, îndeosebi cele de infanterie dominate de țărani, au refuzat să se supună ordinelor și s-au revoltat, susținând revoluția; astfel, între toamna anului 1905 și vara lui 1906 au avut loc peste 400 de revolte³. Armata imperială se dovedea o instituție subredă cu mult înainte de declanșarea Primului Război Mondial.

Instrucția, departe de a ține pasul cu evoluția tehnologică de la începutul secolului, era o reflectare a societății ruse imobilizată de absolutism. În 1914, 87% dintre generali și 63% dintre colonei aveau origine nobiliară⁴, iar perpetuarea feudalismului în armată era evidentă prin formulele de adresare. Primul lucru pe care îl făcea un recrutar în armată era să învețe diferitele moduri de adresare către ofițerii lui: „înălțimea voastră” până la rangul de colonel; „exceleța voastră” pentru generali; „luminăția voastră” sau „luminăția voastră preainaltă” pentru ofițerii cu titluri nobiliare. Pentru abateri, soldații erau loviți, umiliți verbal și, în general, erau aproape complet lipsiți de drepturi. Parcurile aveau pancarte pe care scria: „întrarea interzisă câinilor și soldaților”. Dorința de a fi considerat cetățean, nu iobag, a fost una dintre temele esențiale a revoluției⁵.

Felul în care guvernul trata armata a provocat resentimente tot mai mari în rândul elitei militare rusești. Opoziția cea mai acerbă a venit din partea noii generații de așa-numiți militari de profesie, apăruiți în ultimele decenii ale vechiului regim. Mulți dintre ei erau absolvenți ai școlilor militare de cadeți, care în urma înfrângerii din Crimeea își deschisese porțile și se reînnoiseră pentru a da posibilitatea ca și copiii proveniți din alte stări decât aristocrația să poată accede la rangurile superioare. Ofițeri de carieră dedicați modernizării armatei, aceștia au devenit critici acerbi ai doctrinelor militare arhaice din Academii și din Marele Stat Major.

Un reprezentant tipic al acestui nou val „revoluționar” a fost Aleksei Brusilov (1853-1926). Poate cel mai talentat comandant al generației sale, după 1917 a îmbrățișat cauza bolșevică, fiind înfierat drept un „trădător al Rusiei” de către emigrația „albă”. Prove-

Aleksei Brusilov

nea dintr-o veche familie nobiliară rusă, cu o lungă tradiție în serviciul militar. Unul dintre strămoșii săi din secolul al XVIII-lea s-a distins în luptele împotriva polonezilor pentru apărarea Ucrainei – o victorie pe care va încerca el însuși să o repete în 1920 – motiv pentru care primise o mare suprafață de pământ fertil, în timp ce străbunicul său luptase în 1812 împotriva invaziei lui Napoleon. Rămas orfan după ce tatăl său, ajuns la gradul de general-locotenent, a murit de TBC în 1856 (pe când avea 3 ani) iar mama sa la scurt timp după, fiind crescut de rude, la 19 ani a absolvit Corpul Pajilor, o Academie Militară de elită, unde ofițerii erau pregătiți pentru a intra în Garda Imperială. A participat la războiul ruso-turc din 1877-1878 pe frontul din Caucaz, fiind distins cu mai multe medalii, după care s-a întors la Sankt Petersburg și a intrat la Școala de Subofițeri de Gardă și Cadeți de Cavalerie, unde a avansat rapid, devenind un expert în cavalerie⁶.

Deși era un monarhist și naționalist convins, un credincios plin de devoțiune, chiar un mistic al religiei ortodoxe și un adept al disciplinei de fier față de soldații săi, era suficient de inteligent pentru a înțelege că un eventual război se va purta sub coordonate diferite. Ofițer de cavalerie, a admis importanța tot mai scăzută a calului într-un război modern, dominat de căi ferate, artilerie, transmisiuni și motorizare. Mai târziu avea să admită că armata rusă avea prea multă cavalerie când tranșeele au luat locul războiului în câmp deschis. Pe măsură ce a observat influența dăunătoare a curții imperiale asupra reformelor din armată, devotamentul său față de țară a slăbit, în 1917 trecând de partea revoluției.

Dar originea acestei convertiri data din anii 1900, când, asemenea altor militari de profesie, a considerat Curtea ca fiind obstacolul major în reformarea și modernizarea armatei. Inițierea dezaastroasei campanii militare împotriva Japoniei de către o mică facțiune de la curtea țarului l-a contrariat pe Brusilov. Ajuns comandant al Armatei XIV în zona Varșoviei în 1909, o regiune crucială într-un eventual război cu Puterile Centrale, Brusilov s-a lovit de refuzul generalilor mai vârstnici de a adapta instrucția necesităților unui război modern. Majoritatea acestora continua să creadă că așa cum fusese timp de secole, cavaleria avea să poarte rolul esențial. Au respins ideile lui Brusilov de a organiza atacuri simulate de artilerie, pe motiv că se irosea inutil muniția; în loc de asta, îi puneau pe soldați să bată pas de defilare la parade și treceri în revistă, care dădeau impresia de precizie și disciplină militară și erau plăcute ochiului. Brusilov considera că astfel de practici arhaice se datorau faptului că majoritatea statului-major era dominat de aristocrația de curte, care părea să creadă că o divizie putea fi comandată de orice incapabil câtă vreme era absolvent al uneia dintre școlile militare de elită rezervate nobilimii. Militarii de carieră din școlile militare, care avansau în carieră doar datorită competenței, erau descurajați de numirile arbitrare în funcții, și nu întâmplător mulți dintre ei se vor alătura Armatei Roșii⁷.

În anii Primului Război Mondial, compoziția socială a corpului de ofițeri s-a schimbat dramatic. Între aprilie 1914 și ianuarie 1917,

armata rusă s-a extins de la 1,2 milioane la 6,6 milioane, timp în care numărul ofițerilor a crescut de la 40 590 la 145 916. În campaniile extrem de costisitoare în oameni ale anilor 1914 și 1915, Înaltul Comandament nu a sesizat valoarea ofițerilor bine pregătiți profesional și mânați de un înalt spirit patriotic, fapt pentru care erau dispuși să se sacrifice; în consecință, până în ianuarie 1917 armata pierduse 62 847 ofițeri. Aceste statistici demonstrează că, pe parcursul războiului, numărul ofițerilor a atins cifra de circa 170 000 până în timpul revoluției din februarie 1917, dintre care mai puțin de 10% erau ofițeri activi⁸.

Pe lângă criza acută de muniții, cea mai mare problemă a liderilor armatei a fost asigurarea constantă a unui număr suficient de ofițeri. Imediat după declanșarea ostilităților în 1914 a devenit limpede că numărul ofițerilor de rezervă nu acoperea necesarul, iar cei existenți fuseseră insuficient instruiți. Legea armatei din 1874 permitea tinerilor cu 4 ani de școală medie să devină ofițeri de rezervă după doi ani de serviciu activ; cei care absolveau șase ani, după un singur an de serviciu activ. Voluntarii se bucurau de mai multe privilegii: nu erau obligați să locuiască în barăci, se puteau înrola la 17 ani, erau obligați doar la 12 în loc de 17 ani în rezervă. În ciuda acestor avantaje substanțiale, numărul voluntarilor a rămas extrem de redus (0,2% din rândul contingentelor de recrutare)⁹. Din cauza sistemului educațional rudimentar al societății ruse, segmentul de populație din rândul căroră se puteau recruta ofițeri de rezervă a rămas în permanență extrem de redus; avea să devină din ce în ce mai mic pe măsură ce *inteligența* primilor ani ai secolului al XX-lea era atrasă mai degrabă de stânga antimilitaristă.

În timpul războiului ruso-japonez, capacitățile ofițerilor rezerviști au fost îndelung criticate, numeroși specialiști atrăgând atenția că un singur an de serviciu activ nu era suficient pentru a transforma un civil într-un ofițer. În urma criticilor, sistemul rezerviștilor a fost reorganizat în 1912. Noile prevederi stabileau un minim de șase ani de educație secundară pentru un voluntar și doi ani de serviciu activ. Cum reforma a fost efectiv implementată în 1913, ea nu putea evident produce efecte înainte de declanșarea conflictului, în 1914, când armata rusă a putut mobiliza doar 20 740

de ofițeri în rezervă, spre deosebire de armata prusacă (parte a armatei germane) care la un număr de 22 112 ofițeri de carieră mobilizase și 29 230 de rezerviști¹⁰.

Ca și în cazul corpului ofițeresc al armatei austro-ungare, unde loialitatea față de împărat se manifesta pregnant în rândul ofițerilor de carieră, spre deosebire de rezerviști (vorbind inclusiv de cei de origine română), aceleași diferențe erau valabile și în cazul armatei imperiale ruse. În timpul evenimentelor din 1905, spre deosebire de casta ofițerilor de carieră, ofițerii rezerviști nutreau simpatii mai mult sau mai puțin evidente față de cauza revoluționară. La începutul războiului mondial, când războiul era încă popular în rândul *inteligenței*, ofițerii de rezervă s-au dovedit loiali; în 1917 însă, când armata se dezintegra, Înaltul Comandament nu mai putea conta pe aceștia. Dintre puținii ofițeri implicați în agitațiile revoluționare, aproape toți erau rezerviști¹¹.

Mobilizarea din 1914 a obligat armata să folosească toate mijloacele pentru a suplini necesarul de ofițeri. Peste 1 000 de oameni au fost rechemati din retragere, s-au încurajat înrolările cetățenilor din țările aliate sau cu origini slave, Academia Înaltului Comandament a fost închisă, studenții din primul an trimiși înapoi la unitățile lor, în timp ce anii doi și trei au primit diferite însărcinări pe linie de stat major, iar peste 3 000 de soldați care aveau educația necesară au fost imediat promovați. Toate aceste măsuri nu puteau însă rezolva decât pe moment problema deficitului de ofițeri. Cursurile la școlile de infanterie au fost limitate la doar 4 luni, pentru alte arme durata cursurilor fiind de 8 luni. Guvernul era însă îngrijorat de loialitatea acestor viitori ofițeri: fiecare cursant avea obligația de a semna un document care atesta faptul că nu a făcut parte din organizații subversive și de a obține un certificat de la autoritățile locale de domiciliu prin care era absolvit de orice implicare în activități politice antiguvernamentale¹². În ciuda acestor măsuri, numeroși viitori comandanți ai Armatei Roșii au fost instruiți în cadrul acestor instituții.

O singură cale de a obține noi contingente de ofițeri nu a fost luată în considerare nici măcar în perioadele de mare nevoie. Prejudecățile împotriva evreilor erau deopotrivă de ordin rasial și religios. În 1917, singurii soldați cu

educație erau evreii, și nu e surprinzător faptul că, atunci când s-au creat consiliile soldaților, au fost aleși cei cu educație superioară; astfel, e de înțeles de ce numeroși soldați evrei au făcut parte din sovietele soldaților.

...La armata revoluției

În ianuarie 1917, autoritățile reușiseră să acopere în mare parte necesarul de ofițeri, doar 226 de posturi nefiind încadrate (la sfârșitul anului 1915, deficitul de ofițeri atinsese cifra de 15 777)¹³. Dacă instruirea acestor zeci de mii de ofițeri fusese în sine o reușită, prețul plătit a fost drastica coborâre a standardelor de performanță, corpul ofițeresc din armata rusă fiind la nivelul cel mai coborât de educație de specialitate în comparație cu toate celelalte armate europene implicate în conflict. Era de altfel firesc ca un om cu o educație totuși precară și cu doar 4 luni de instrucție să nu se ridice la nivelul unui ofițer de carieră, cu ani de studii de specialitate în spate.

Problema cea mai mare era dată de slaba pregătire a rezerviștilor. Rusia adaptase modelul german; după trei ani de serviciu activ, începând cu vârsta de 21 de ani, recruții rămâneau șapte ani ca rezerviști la prima recrutare, urmați de 8 ani în a doua recrutare și alți cinci în miliția națională. Cu toate astea, numărul pierderilor din 1914 a fost atât de mare (circa 1,8 milioane), încât armata a fost obligată să cheme sub arme bărbați neinstruiți din a doua recrutare¹⁴. Brusilov mărturisea că luptele de la Przemsyl din octombrie au fost ultimele purtate cu „o armată instruită și pregătită adecvat, înainte de război”: „după numai trei luni de război, dispărușeră cea mai mare parte a ofițerilor noștri profesioniști și a soldaților instruiți, rămânând doar un minimum de trupe care au trebuit să fie rapid completate cu oameni slab instruiți, trimiși direct la mine din centrele de recrutare. Din acel moment, caracterul profesional al trupelor noastre a dispărut, iar armata a devenit tot mai mult un fel de miliție prost instruită... bărbații trimiși să-i înlocuiască pe cei căzuți nu știau în general decât să mărșăluiască. Mulți nu știau nici măcar cum să-și încarce puștile, iar despre felul în care trăgeau, cu cât spunem mai puțin, cu atât mai bine”¹⁵.

În privința sentimentului patriotic, soldații-țărani aveau foarte puține cunoștințe directe despre lumea din afara satului lor, iar

sentimentul că ar fi „ruși” era foarte puțin dezvoltat, existând mai degrabă un patriotism local. Brusilov se plângea că „recruții care sosesc din interiorul Rusiei nu pricep ce legătură au ei cu războiul. I-am întrebat pe oamenii mei din tranșee, iar și iar, de ce suntem în război; răspunsul inevitabil și fără noimă a fost că un oarecare arhiduce și nevasta lui au fost uciși și că, drept urmare, austriecii au încercat să-i umilească pe sârbi. Practic, nimeni nu știa cine sunt sârbii ăștia; nici slav nu știau prea sigur ce înseamnă. De ce ar fi vrut Germania să între în război cu noi din cauza sârbilor acestora, nimeni nu știa să spună... Nu auziseră nicio dată despre ambițiile Germaniei; nici măcar nu știau că există o astfel de țară”¹⁶. În 1917, această armată avea nevoie doar de o scântee pentru a se dezintegra.

Ordinul nr. 1, adoptat imediat după revoluția din februarie, a reprezentat o răsturnare dramatică a stării de spirit în rândul armatei ruse. Acest document stipula că soldații aveau drepturile permise oricărui cetățean, legate de participarea la viața politică fie personal, fie prin reprezentanți¹⁷. Dublul standard, de combatant și cetățean, reiese foarte clar din aceste documente ale revoluției, care demonstrează și o dorință de afirmare a minorităților naționale. Armata a jucat un rol crucial în evenimentele anului 1917, ofițerii fiind (deliberat sau involuntar) prinși în mijlocul evenimentelor și obligați să-și asume și o răspundere politică. Dacă o minoritate, ofițerii de carieră, s-au opus Guvernului Provizoriu și apoi au reprezentat grosul armatelor albe, majoritatea a fost indiferentă și chiar ostilă contrarevoluției, mulți intrând în rândurile Armatei Roșii¹⁸.

Felul în care concepțiile de ierarhie și autoritate a superiorilor s-au diluat după Revoluția din Martie reiese cu claritate din documentele întocmite cu ocazia trimeriei în fața curții marțiale a 67 de ofițeri din Divizia 2 cantonată în Krasno, care au refuzat, la 20 iunie 1917, să ia parte la ofensiva „Kerenski”. În martie, la nivelul fiecărei companii s-au format comitee de soldați și ofițeri. Una dintre acestea avea drept președinte pe un oarecare locotenent Dzevaltovski, numit delegat al regimentului la Petrograd și despre care raportul de trimiteri în judecată preciza: „Până atunci fusese un excelent ofițer, dar după revenirea de la

Petrograd a avut loc o schimbare dramatică a comportamentului său. A considerat alegerea comitetului profund nedemocratică, cerând un nou vot cu reprezentanți separați ai soldaților și ofițerilor. Noile alegeri l-au readus în postura de președinte; la cererea sa, comitetul a luat denumirea de soviet. Din acel moment, comitetul a început să se implice inclusiv în chestiuni militare, chiar probleme operative. Influența lui Dzevaltovski a crescut până când comandantul regimentului nu a mai putut da un ordin cât de mic fără a-l consulta¹⁹.

Această democratizare și, în egală măsură, radicalizare a trupelor a avut loc în întreaga armată, devenind un fenomen general după revoluția din martie. În acest context, era firesc ca propaganda „maximaliștilor”, a bolșevicilor conduși de Vladimir Lenin, care fluturau în permanență stindardul păcii, nu pe cel al victoriei, să găsească un teren deosebit de fertil printre milioanele de militari epuizați de război.

Armata rusă pe frontul românesc, între lașitate și eroism

Revoluția din martie și abdicarea țarului Nicolae au produs stupoare la Iași, unde elita politică românească a realizat tragedia Ro-

mâniei, redusă la un teritoriu din Moldova pe care se găseau peste un milion de soldați ruși. „Din Rusia vești foarte rele”, nota regina Maria la 1 martie (14, stil nou) 1917. „Trupele din Petrograd sunt în plină răzvrătire, ba chiar se zvonește că ar fi pornit spre Țarskoe-Selo și că s-au trimis trupe de pe front ca să înăbușe revoluția. Rămâne de văzut dacă aceste trupe se vor arăta credincioase sau dacă ideile revoluționare s-au răspândit în armata întreagă; atunci, de bună seamă, ar fi ceva nespus de primejdios. Ce s-ar întâmpla cu noi dacă s-ar nărui toate din Rusia, nici nu poate fi gândit! Ar însemna un dezastru deplin și fără seamăn, ar fi sfârșitul tuturor **lucrurilor!**”²⁰. Pentru publicistul Virgiliu N. Drăghiceanu, vestea revoluției în Rusia reprezenta „o glumă grotescă”²¹; ea însă avea să devină realitate și să complice relațiile și așa încordate dintre autoritățile și armata română și armata rusă.

La 22 mai 1917 (stil vechi), locotenent-colonelul Manu transmitea de la Petrograd Marelui Cartier General impresiile sale, mai degrabă optimiste, după ce asistasese la o întrunire prilejuită de sărbătorirea zilei de 1 mai: „Nota generală a cuvântărilor ținute atât de ofițeri cât și de soldați și delegații miniștrilor la întrunirea de la 1 Mai, precum și din cele

Soldați ruși savurând ceaiul, undeva pe frontul românesc

ce am aflat din cuvântările ținute la întruniri parțiale ale comitetelor, arată tendințele de constituire în Rusia a unei republici democratice și hotărârea de a continua războiul până la victorie”. Ulterior, preciza că „despre guvern sau despre Coroana României nu s-a vorbit la întrunire, iar dacă s-au emis păreri izolate, ele nu au avut până acum un caracter de propagandă”. În privința indisciplinei sesizată la nivelul trupelor, ea se manifesta prin „neglijența ținutei, purtarea cocardelor, neglijență în salut, fumatul și cititul ziarelor pe stradă și chiar în front”. În privința dorinței de a lupta, „oricare ar fi declarațiile războinice proclamate în întruniri și manifeste, mulți soldați ruși nu se sfîesc arătând în conversații particulare convingerea lor într-o pace foarte apropiată, aceasta fiind întreținută de agenții inamici. După spusele ofițerilor ruși, disciplina ar fi mai bună la unitățile aflate pe front”. În finalul raportului, ofițerul considera că „slăbirea disciplinei nu e datorită revoluțiunii în sine, ci desființării pedepselor prin șefii direcții și instituției comitetelor în armată și această stare de lucruri e îngrijorătoare pentru viitor”²².

Îngrijorarea referitoare la aliatul rus a rămas o constantă în jurnalul Reginei Maria. La 13/26 iulie 1917, spre sfârșitul bătăliei de la Mărăști, ea scria: „Zi de tot mai mare îngrijorare. Nando

[Regele Ferdinand n.n.] a sosit pe neașteptate la micul dejun – a fost chemat înapoi noaptea trecută de Cartierul General, care a oprit ofensiva fiindcă în Rusia pare să se petreacă ceva teribil – cedează aproape peste tot în fața unui dușman ale cărui trupe sunt pe sfert cât ale lor, pur și simplu se retrag în masă fără luptă. E o veste cumplită, o veste dezastruoasă și a venit atât de repede, încât mă simt amețită. Încă mă agăț de speranță, cum îmi e obiceiul – dar mă tem că de data aceasta e sfârșitul sfârșitului – de fapt, dezastrul pentru noi e nemăsurat, nici măcar nu am cuvinte, nu pot nici măcar încerca să-l cuprind cu mintea”²³.

Numărul mare de soldați ruși aflat pe teritoriul României provoca fiori reci autorităților române. S-au luat măsuri de prevenire a oricăror conflicte între soldații români și cei ruși, iar generalul Alexandru Averescu a emis un ordin general în care făcea apel la calm. Altfel, aprecia el, se puteau comite „erori grave, care ar putea afecta interesele noastre comune, dacă tolerăm fie și cea mai neînsemnată lipsă de cordialitate față de aliații noștri.. Am oprit inamicul și ne-am salvat țara numai datorită sprijinului rusesc, iar teritoriul ni-l vom recuceri numai cu ajutorul aliaților noștri. Orice alte considerații, oricât de evidente ar fi, trebuie lăsate deoparte”²⁴.

Mărășești, 1917: prizonieri ruși (cu căști franceze) folosiți pentru transportul rațiilor

Situația deja încordată dintre Iași și Petrograd a degenerat la 18 aprilie (1 mai, stil nou). În timpul unei demonstrații a soldaților ruși ținută în capitala Modovei, participanții l-au eliberat din arestul la domiciliul pe Cristian Rakovski, cunoscut agitator socialist, reținut sub suspiciunea de legături cu spionajul german. Un raport al Serviciului Siguranței din Marele Cartier General a detaliat împrejurările: „Manifestanții au parcurs străzile orașului până la domiciliul doctorului Racovski, în strada Apeduct nr. 30, unde se găsea reținut sub pază polițienească, l-au luat cu forța într-un automobil și, cu toții, s-au îndreptat spre Piața Unirii. [...] A vorbit apoi și doctorul Racovski, care a mulțumit rușilor că l-au scăpat din închisoarea românească, arătând că el este deputatul proletarietului român și că numai prin revoluție se poate dobândi libertatea popoarelor balcanice și a României”²⁵. În consecință, autoritățile române au luat măsuri de precauție, discrete; ambele tabere doreau să evite orice confruntare, iar ordinul generalului Șcerbacev, comandantul frontului românesc, de a interzice alte demonstrații la Iași, a fost respectat. La 22 aprilie 1917, printr-un Ordin Circular, ministrul de război Vintilă Brătianu preciza că „la 18 aprilie, nu fără a fi împinși de persoane ce lucrează pentru Germania, un grup a eliberat pe dr. Racovski și în ultimele zile s-a răspândit zvonul că Rusia vrea pace. Astfel de acte și zvonuri nu au decât o singură țință: de a semăna vrajba între aliați. Guvernul rus își îndeplinește sincer toate făgăduielile luate și armata sa eroică continuă a lupta vitejește alături de bravele noastre trupe. Întreg poporul rus dorește biruința – biruință care va sili pe dușmani să libereze țările subjugate și a da fiecărui popor dreptul de a se dezvolta în mod independent”²⁶.

În perioada marilor bătălii din vara anului 1917, trupele ruse au avut un comportament contradictoriu, trecând de la rezistență acerbă la fugă de pe câmpul de luptă. Generalul Berthelot mărturisea într-o scrisoare datată 16 august că „bravii noștri români continuă să lupte cu multă însuflețire [...] Într-o primă fază și sub efectul surprizei, curajoșii noștri ruși au început prin a-și lua tălpășița. Dar aveam la îndemână diviziile române și datorită lor situația a putut fi echilibrată [...] Prin urmare, nutresc

mari speranțe legate de continuarea operațiilor, cu condiția ca rușii noștri să nu fie cuprinși iarăși de dorința de a se pune la adăpost de gloanțele și de obuzele care le-ar putea desfigura frumoasele lor chipuri...”²⁷. La 20 august 1917, într-o altă depeșă, Berthelot mărturisea: „Nu pomenesc nimic de ruși, din motive bine întemeiate. Sunt, desigur, printre ei și oameni de ispravă, dar ce de pleavă în rest! Iată o nouă întâmplare. Direcția serviciului român de sănătate și-a împachetat toate materialele de laborator și vagonul se afla în gara Iași, încărcat cu flacoane diverse, culturi microbiene, borcane cu alcool, conținând tot felul de monstruoziități chirurgicale etc. O bandă de ruși trece, câțiva simt mirosul de alcool, așa cum muștele simt parfumul de trandafir; pradă vagonul, smulg capacele cutiilor, beau tot ce găsesc. Cei mai matoliți adorm pe loc, așteptând să se risipească aburii beției; un fumător dă foc vagonului și toată lumea se prăjește precum cotletele”²⁸.

La 8 iulie 1917, locotenentul C. Mavrocordat, atașat pe lângă Corpul IV rus, raporta mărturiile unor ofițeri ruși referitoare la comitetele de soldați ale fiecărui regiment care ceruseră ca orice viitoare operațiune să fie supusă votului în cadrul acestora. „Locotenentul Rokalinski s-a întors ieri din Rusia din concediu”, preciza Mavrocordat, „și spune că anarhia domnește peste tot, la Moscova toată lumea, soldați și civili, cer pacea. I-am spus că ar fi mai bine să nu vorbească aceste lucruri, mi-a răspuns: vorbesc între ofițeri, rămâne între noi; dar este ordonanța mea care a fost cu mine, care evident are să vorbească printre soldați ce a văzut și ce a auzit”. Ulterior, Mavrocordat amintea de discuția cu un ofițer de la divizia 40 rusă: „român basarabean, îmi spunea că crede că trupele care sunt aici vor înainta dacă înaintarea se va face ușor, dar că primul eșec sau primul pas mai greu, nu mai faci nimic cu ele”²⁹.

Pe de altă parte, au existat și situații când trupele ruse au rezistat cu îndârjire. În bătălia de la Muncelu, la jumătatea lunii august, elanul luptătorilor români a avut un efect benefic asupra unora dintre trupele rusești. Atunci când, la 28 august, Corpul Alpin a atacat un sector de 1.5 kilometri la joncțiunea Diviziei 14 române cu Divizia 124 rusă, primul val de asalt a fost decimat de grenadele de mână și mitralierele apărătorilor ruși. Atacurile conti-

nue ale germanilor i-au silit în cele din urmă pe ruși să se retragă, dar Muncelu a fost apărat cu mult eroism: „a trebuit să fie luată cu asalt prin luptă crâncenă casă cu casă, curte cu curte”. Pe 29 august, elemente ale Diviziei 15 ruse au atacat spre Muncelu; Martin Breitenacher, din Corpul Alpin, afirma ulterior că ei au înaintat „val după val cu o admirabilă disciplină și precizie ca pe un teren de exercițiu”³⁰. Într-una din bătălii, românii au primit sprijinul unui regiment rusec, care părea „animat de dorința de a intra din nou în luptă”, după ce și-au dat seama că trupele române redresaseră situația. Regele Ferdinand i-a decorat pe ruși pentru contribuția lor, iar generalul Pogovski, care murise pe câmpul de luptă, a primit onoruri speciale³¹. Prin Ordinul de Zi numărul 39 din 12/25 august 1917, regele Ferdinand aprecia că „luptele crâncene ce s-au dat pe timpul ultimelor săptămâni de către trupele ruso-române puse sub comanda Mea, au dat din nou la iveală însușirile ostășești ale armatelor aliate de pe frontul român[...] Voința voastră, vitejia copiilor țărilor noastre aliate a pus o stavilă potopului vrăjmașesc ce a vrut să se reverse asupra câmpiilor Moldovei, pentru a purta valurile sale și mai departe în sânul Rusiei”³².

În ciuda comportamentului contradictoriu de pe câmpul de luptă, soldații ruși au avut o contribuție esențială îndeosebi în timpul bătăliei de la Mărășești. Generalul Prezan, adresându-se ofițerilor săi, le-a reamintit prețul greu plătit de aliați pentru apărarea pământului românesc: „este știut că numai corpurile VII și VIII au pierdut aproape 30 000 de oameni morți și răniți... dovedind astfel valoarea militară și sinceritatea cu care ei au cooperat”³³.

Dispariția unei armate

În toamna anului 1917, pe măsură ce disoluția armatei ruse se accentua, comitetele revoluționare protestau frecvent împotriva „presiunii exercitate de poliție și controlului părții române asupra serviciului de operații”, așa cum sugera comitetul revoluționar de pe lângă Divizia 30 rusă. În continuare, comitetul avertiza că „nu-și asumă răspunderea și nici nu a luat vreun angajament față de guvernul român. Comitetul aduce la cunoștință că în cazul în care românii se amestecă în viața diviziei, ceea ce poate duce la excese pericu-

loase, demisionează și nu-și mai asumă nicio răspundere”³⁴. În cadrul mitingurilor organizate de așa-zisele comitete, în conformitate cu rapoartele autorităților române, soldații pleddau pentru abolirea monarhiei și instaurarea republicii. În atare condiții, autoritățile române au cerut în mod expres evacuarea mai multor unități rusești care „fac propagandă ideilor revoluției”³⁵.

Informări asupra refuzului trupelor ruse de a lupta apar constant în rapoartele trimise către eșaloanele superioare, iar revoluția „maximalistă” din octombrie a transformat armata rusă într-o masă amorfă, aproape imposibil de controlat. Corpul 4 armată român raporta către Armata 2 un incident în care au fost implicate două regimente rusești. „Jeri 27.10 a.c. ora 17”, informa martorul ocular, „regimentul 283 rus se găsea în marș cu direcția spre front. La trecerea lui prin acest sat (Prăjoaia), soldații regimentului 281 care sunt cantonați aici le-au ieșit înaintea, spunându-le să nu plece pe front și că vor pacea. La acestea regimentul s-a oprit; după vreo 20 de minute de staționare, prima companie din capul coloanei care era constituită din voluntari și cu ofițerii au plecat înaintea spre pozițiune, făcându-și loc cu armele prin mulțimea care barase drumul. Restul regimentului a rămas pe loc împreună cu trenul de luptă; în acest timp apare un ofițer în mijlocul lor care le vorbea povățuindu-i să plece pe front. La aceasta soldații ruși l-au huiduit lovindu-l cu pumnii în cap și cu armele în spate și el a scăpat cu fuga. Informându-mă asupra acestui ofițer, aflu că este comisar al frontului din Corpul 30 armată, din care face parte acest regiment. După aceasta regimentul 283 s-a înăpătat în satul de unde plecase”³⁶.

La sfârșitul lunii noiembrie 1917, locotenent-colonelul Ioan Sichițiu, ofițer delegat pe lângă Armata 9 rusă, informa Biroul Operații din cadrul Marelui Cartier General despre vizita făcută, alături de un maior francez, la Cartierul General al Corpului 29 armată rus și la Divizia 3, din cadrul aceluiași corp de armată. Sichițiu redă opinia șefului de stat major, care considera Corpul 29 „o bandă de briganzi, în mijlocul căreia trebuie să trăiască nenorociții lor ofițeri. De două ori a fost amenințat cu moartea și numai grație revolverului său a putut să scape. [...] Ofițerii sunt toți armați și

hotărâți să-și plătească scump viața. Uciderea comandantului Diviziei 7 i-a îngrozit și fac impresia că trăiesc sub groaza ce le-a inspirat acel asasinat”. Colegul francez „a fost privit ca un ofițer austriac venit să trateze pacea. Acesta este cuvântul care stă pe buzele tuturor, „pacea cu orice preț” și în orice condițiuni, chiar dacă ar fi să fie stăpâniți de împăratul Wilhelm. Soldații nu vor decât pace, indiferent ce va fi pe urmă; să meargă acasă, să nu mai lupte, indiferent cine îi va guverna”³⁷.

Situațiile tragice s-au înmulțit după ce puterea la Petrograd a fost preluată de „maximaliști”. În noaptea de 26 spre 27 noiembrie, soldații ruși cantonați în Băleni au atacat cu arme și grenade de mână conacul Ibești, proprietatea fraților Fulger, care au scăpat cu fuga. Informatorul care a raportat cazul preciza că „soldații ar fi spus că vor face o revoluție în România pe tot frontul și vor încerca să-l ucidă pe regele Ferdinand care nu dorește să încheie pace”³⁸.

Părăsirea în masă a frontului de către trupele ruse la finalul anului 1917 l-a forțat pe generalul Șerbacev să emită, la 15 decembrie, un ordin în care preciza că „demobilizarea generală nu a fost decretată nici de guvernul Ucrainei, nici de guvernul Comisarilor Naționali, dar nici nu putea să aibă loc așa ceva, deoarece aceasta ar fi însemnat ca să se predea țara fără apărare în mâinile inamicului”. Generalul a încercat să facă apel la sentimentele patriotice ale militarilor: „noi am încheiat deocamdată armistițiu temporar, cu condiția ca pe front să rămână aceleași forțe armate, care-l ocupau în momentul încheierii armistițiului. Dacă însă noi începem să plecăm de pe front, pentru a trece în spate, aceasta înseamnă că noi violăm convenția de armistițiu și deci faptul acesta va provoca pe inamic să întrerupă armistițiul și să continue războiul. Va fi prea târziu a mai vorbi de păstrarea libertăților cucerite, când inamicul va putea avea posibilitatea să intre fără niciun obstacol în interiorul Patriei”. După ce făcea apel la „încetarea prădării transporturilor, hoțiilor și furturilor”, Șerbacev sublinia faptul că „nu trebuie să uităm și aceia că ne găsim pe teritoriul unui stat aliat, care ia toate măsurile pentru paza bunurilor sale în contra devastărilor”. „Noi trebuie să încheiem pacea, însă părăsind frontul, noi pierdem această pace și ne vindem patria”³⁹. Autoritatea lui Șerbacev

era însă aproape nulă, iar apropierea sa de cauza națională ucraineană îl făcea indezirabil pentru noua putere de la Petrograd. În mod ironic, nu pacea, ci un devastator război civil avea să urmeze și în care aveau să fie implicați mulți dintre soldații ce refuzaseră să lupte pe front. În ceea ce îl privește pe generalul Dmitri Șerbacev, acesta a demisionat după ce Ucraina și-a declarat independența la 22 ianuarie 1918 și s-a refugiat la Odessa, unde s-a alăturat armatei albe. A făcut parte, pentru scurt timp, din guvernul generalului Wrangel. În 1919 a plecat în Franța unde a încetat din viață în 1932⁴⁰.

În ciuda temerii autorităților române și a regelui Ferdinand, care a anunțat o amplă reformă agrară în 1917 de teama unor consecințe nefaste ale revoluției din Rusia asupra României, propaganda antidinastică a rușilor nu a avut efectul scontat. Dimpotrivă, popularitatea regelui a crescut, iar apărarea monarhului și a dinastiei a devenit parte a ideii naționale ce anima marea majoritate a populației. Cu flerul său, generalul Berthelot a înțeles imediat avantajul situației, el scriind imediat după amplele demonstrații din mai: „Problema dinastică a fost rezolvată de agitații ruși”⁴¹.

Haosul lăsat în urmă de armata rusă a creat premisele pentru intrarea trupelor române în Basarabia, iar divergențele din 1917, după apropierea din 1914 și alianța din 1916, aveau să dea naștere unei relații româno-ruso-sovietice extrem de încordate pe parcursul întregului secol.

NOTE

¹ Norman Stone, *The Eastern Front 1914-1917*, Penguin Books, 1998, p. 78.

² Orlando Figes, *Revoluția rusă 1891-1924. Tragedia unui popor*, București, Editura Polirom, 2016, p. 255.

³ *Ibidem*, pp. 80-81.

⁴ Matthew Rendle, *The Officer Corps, Professionalism and Democracy in the Russian Revolution*, *The Historical Journal*, vol. 51, no 4 (dec. 2008), p. 923.

⁵ *Ibidem*, pp. 81-82.

⁶ <http://www.firstworldwar.com/bio/brusilov.htm>, accesat la 13 iulie 2017.

⁷ Orlando Figes, *op.cit.*, pp. 83-84.

⁸ Peter Kenez, *Changes in the Social Composition of the Officer Corps during World War I*, „The Russian Review”, vol. 31, no 4 (Oct. 1972), p. 369.

⁹ *Ibidem*, pp. 369-370.

¹⁰ *Ibidem*, p. 370.

¹¹ Robert S. Feldman, *The Russian General Staff and the June 1917 Offensive*, „Soviet Studies”, vol. 19, no 4 (April. 1968), p. 526.

¹² Peter Kenez, *op. cit.*, pp. 370-371.

¹³ *Ibidem*, p. 374.

¹⁴ Orlando Figes, *op. cit.*, p. 255.

¹⁵ Aleksei Brusilov, *A Soldier's Note-Book*, Greenwood Press, 1971, pp. 93-94.

¹⁶ Louise Erwin Heenan, *Russian Democracy's Fateful Blunder: The Summer Offensive of 1917*, Praeger, New York, 1987, p. 90.

¹⁷ Detalii în Marc Ferro, *The Russian Soldier in 1917: Undisciplined, Patriotic and Revolutionary*, Slavic Review, vol. 30, no 3 (sept. 1971), pp. 483-512.

¹⁸ Peter Kenez, *op. cit.*, pp. 369-370.

¹⁹ Marc Ferro, *op. cit.*, p. 497.

²⁰ Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 1995, p. 200.

²¹ *Ibidem*, p. 203.

²² Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2493, cd. 201.

²³ Maria Regina României, *Jurnal de război 1917-1918*, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită și prefată de Lucian Boia, București, Humanitas, 2015, pp. 89-90.

²⁴ Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară rusă și România*, București, Editura Militară, 2005, p. 21.

²⁵ *Ideologie și structuri...*, p. 223.

²⁶ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2491, cd. 15.

²⁷ Generalul Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, introducere de Glenn E. Torrey, traducere din limba franceză de Mona Iosif, București, Editura Militară, 2012, pp. 230-231.

²⁸ *Ibidem*, p. 232.

²⁹ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2491, cd. 523.

³⁰ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, pp. 249-250.

³¹ Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară...*, pp. 65-66.

³² Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2491, cd. 455.

³³ Apud Glenn E. Torrey, *România în Primul...*, p. 253.

³⁴ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2406, cd. 269.

³⁵ Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară...*, pp. 38-39.

³⁶ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2597, cd. 535.

³⁷ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2532, cd. 347-349.

³⁸ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2523, cd. 515.

³⁹ Arhivele Militare Române, fond *Microfilme*, rola II 1.2509, cd. 241-242.

⁴⁰ <http://www.firstworldwar.com/bio/shcherbachev.htm>, accesat la 11 iulie 2017.

⁴¹ Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară...*, p. 109.

REGIMUL DE OCUPAȚIE DIN DOBROGEA ÎN PERIOADA 1916-1918, REFLECTAT ÎN MEMORIALISTICĂ ȘI ÎN DOCUMENTE GERMANE DIN EPOCĂ

CERASELA MOLDOVEANU *

Abstract

Foreign occupation in Dobruja manifested through an initial regime of Bulgarian occupants, marked by terror and insecurity. The exodus of the Romanian population was significant.

Since February 1917, when German authorities have established their own occupation regime in most of Dobruja territory, many of the economic, political and social problems have faded. As a result, a large number of refugees returned home.

Testimonies edited at that time prove to be of real use in the present.

In the process of spoliation of the local population, the German military administration has developed a number of various economic plans, some of which have been preserved until now.

Two of the important documents that refer to these plans are: The Report of the German Administration of Dobruja in April 1917, with rich information of an economic, administrative and social issues and report on the conversations between the stage commanders and the officers charged with exploitation and supply.

The major interest of the occupation authorities in the economic opportunities of Dobrogea is noted. It is worth noting the extremely complex, well-thought-out and well-implemented exploitation plans of the region.

Keywords: *Dobruja, Central Powers, The German Stage Administration of Dobruja, Economic Staff, Administrative Staff*

Eșecurile militare ale armatelor române de pe frontul balcanic, cu dureroasa înfrângere de la Turtucaia (19 august/1sept. – 24 august/6 septembrie 1916), au deschis drum liber

forțelor Puterilor Centrale de a cuceri spațiul dobrogean. Rând pe rând, toate punctele strategice au fost cucerite, principalele orașe din Dobrogea intrând sub stăpânirea trupelor ger-

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

mano-bulgaro-turce. Inamicul era superior în armament, avea blindate și, mai ales, avioane care bombardau frontul, formațiunile din spatele lui și țărmul Mării Negre¹. La 20 august/2 septembrie 1916, bulgarii au ocupat Mangalia. Mangalia a fost bombardată de pe mare cu aproape 200 de obuze, fiind din nou distrusă, aproape în întregime (singura fotografie cunoscută a vremii este cea a bisericii românești aflate în construcție în centrul orașului, cu urma obuzelor). Populația s-a refugiat în grabă, lăsându-și gospodăriile pe mână năvălitorilor, așa cum descria căpitanul portului, Nicolae Șerbănescu, în timp ce armata română se retrăgea spre linia Rasova-Cobadin-Tuzla². În 6/19 octombrie, trupele germano-bulgaro-turce au dezlănțuit o nouă acțiune ofensivă, folosind din plin artileria grea și bombardamentele aeriene. Au fost ocupate, pe rând, Agigea, Techirghiol, Topraisar, Cobadin. La 9/22 octombrie, în plină zi, germanii și bulgarii au intrat în Constanța, iar o zi mai târziu în Medgidia. În pofida încercărilor făcute de SMG român de a opri înaintarea armatelor lui Mackensen, câteva zile mai târziu era ocupată și Cernavodă (12/25 octombrie 1916). Astfel, prin căderea Cernavodei, întreaga cale ferată era în mâinile

trupelor aliate³. Până spre sfârșitul anului 1916, întreaga Dobrogea intra sub stăpânirea militară a Puterilor Centrale, fiind ocupate și alte orașe importante precum Medgidia, Babadag și Tulcea.

Trupele româno-ruse au fost silit să se retragă pentru o perioadă pe linia Hârșova-Babadag, iar în continuare spre extremitatea nordică a Dobrogei, pe linia de apărare⁴. Mare parte dintre militarii români rămași în zonele ocupate au fost fie uciși, fie luați prizonieri, așa cum s-a întâmplat la Cernavodă – „în Cernavodă s-au ciocnit de bulgarii ce înaintau, câteva batalioane românești, care fără habar mășăluiau spre cazărmile lor. A urmat o luptă de stradă de două ore în care majoritatea românilor a pierit. 700 au fost luați prizonieri”⁵.

Ocupația străină a produs în Dobrogea o adevărată dramă, resimțită la dimensiuni uriașe, în primul rând de populația civilă. Această tragică experiență a fost asimilată și redată apoi prin memoriile și mărturiile celor care au supraviețuit regimului de ocupație, populație și autorități deopotrivă. În acest sens, fostul prefect al județului Constanța, George Mumuianu, declara într-o epistolă scrisă la câteva zile după părăsirea Constanței (ocupată între timp) că „mulți din noi am plecat, luând

Bulgarii în Tulcea, 1917

Constanța sub ocupație germană, 1917

numai un mic geamantan, alții nici atât, deoarece ne-am îngrijit înainte de toate să evacuăm răniții, apoi actele secrete, arhivele consiliului și populația ce a voit să plece”⁶.

Semnificativă este și declarația cetățeanului olandez Johann de Jong asupra ocupării orașului Constanța și a comportamentului autorităților de ocupație⁷: „... Constanța a fost ocupată la 22 octombrie (1916 – n.n.) după amiaza, de trupe germane și bulgare. O mare cantitate de cereale și benzină a căzut pradă dușmanilor (...). Imediat s-a început transportul spre Bulgaria ... la lucru au fost întrebuințați prizonierii români... Constanța a fost furată în modul cel mai nerușinat. Oriunde soldații nemți și bulgari au găsit o casă încuiată al cărei stăpân fugise, au scos afară toată mobila, toată averea casei, o parte au distrus-o și cealaltă au trimis-o în Bulgaria. Statuia lui Ovidiu fusese dată jos de trupele bulgare, și era cât pe ce să fie trimisă în Bulgaria dacă nu interveneau autoritățile germane care au făcut ca statuia să fie pusă din nou la loc. În schimb, statuia din fața Prefecturii, în amintirea evenimentelor din 1913, a fost dusă în Bulgaria. În general, trupele bulgărești s-au purtat mult mai sălba-

tec decât cele nemțești, care au arătat chiar o leacă de bunăvoință față de prizonierii români care lucrau la „Aquila”, „Steaua Română” și „Astra”. La ocuparea Constanței aproape toată populația fugise. Rămăseseră bulgari și turci care au furat foarte mult. Încetul cu încetul locuitorii au început să se întoarcă, și până la 13 februarie (1917 - n.n.) veniseră 40-50000. De mâncare nu se găsea ... Era introdusă cartela de pâine, pe care se căpăta și fasole ... Banul românesc scăzuse foarte mult. Un leu românesc valora numai 65 centime bulgărești; mai târziu însă leul românesc valora un leu bulgăresc. În oraș firmele românești au fost distruse și înlocuite prin firme bulgărești ...”

Pentru a contura o imagine cât mai amplă și obiectivă a situației populației în vremea ocupației, redau și fragmente din documente bazate pe declarațiile unor localnici sau militari români luați prizonieri și evadați ulterior din captivitate⁸.

Săteanul Ivan Olteanu din Luncavița (jud. Tulcea) declara că: „...îndată ce inamicul a venit în sat a început să adune de pe la locuitori păsări, vite, căruțe, cereale și apoi alimentele, astfel că toată lumea a rămas muritoare de foa-

me. După aceea a început să adune și lucrurile din casă, ca velințe, plăpumi, saltele, îmbrăcăminte și încălțăminte care era mai bună. Au fost cazuri când dezbrăcau oamenii și pe stradă și le luau îmbrăcăminte, iar la femei le luau broboadele și scurteicile și se îmbrăcau soldații turci și bulgari cu ele ... în iarnă au ars toate ulucile de pe la locuințe și la aproape majoritatea caselor au luat ușile și ferestrele și le-au ars.”⁹

Mărturia sergentului Sava Nicolae din regimentul 78 infanterie, evadat din prizonierat și datat 28 august 1917, completează acest tablou; „...germanii au rechiziționat totul în Constanța, lăsând populației numai porumb. Nevoiașii care nu aveau nici porumb primeau câte o pâine de 800 gr și un kilogram de mălai pe patru zile de persoană. Germanii au rechiziționat și toată fierăria, mașinile de treierat și cusut, ca și clopotele de la biserici.”¹⁰

Ample informații aflăm din declarațiile date 11 iulie 1917, aparținând caporalului Cardon Lazariu, din regimentul 78 infanterie: „La Constanța germanii au scos de prin case scaune, pături, plăpumi, tablouri, lăsând numai pereții. Aceste obiecte erau încărcate în vagoane și trimise (în Germania și Bulgaria – n.n.). Din magaziile din port au luat ghinda pentru

tăbăcărie... de asemenea și grâul Biroului britanic... s-au luat copii de la 3 la 8 ani și duși în Germania. S-au trimis în Bulgaria bărbații de la 14 ani în sus. Populația refugiată când s-a întors în Constanța a fost jefuită pe drum ... în Dobrogea armata bulgară și turcă au luat de la populația română bani, haine, vite și tot avutul, lăsând puțin porumb”¹¹.

Pentru Mangalia, informații despre perioada ocupației sunt puține, provenind doar din rapoartele căpitanului portului Mangalia¹², și se referă la bombardamentele la care era supus orașul, la jafurilor asupra clădirilor la care s-au dat armatele germano-bulgare, dar și o parte a populației nerefugiate, alcătuită din turci, bulgari, țigani și găgăuzi. În memoriile sale, Stephan Eleutheriades¹³ oferă un tablou al acelor vremuri: „Când a izbucnit Primul Război Mondial, Mangalia a fost bombardată de un submarin german. Populația s-a speriat și a început să evacueze orașul (...) Cum bulgarii erau aliații nemților, frontul din Dobrogea, sub comanda nemților, avea majoritatea trupelor alcătuită din bulgari, care înaintau din sud, ocupând teritoriul dobrogean. Populația, formată din români și greci, a început să se retragă, împreună cu trupele românești, spre nord, fără nici o țință și fără nici o orientare. (...)

Refugiați români din Dobrogea

Bulgarii, în furia războiului, cu spirit răz-bunător, odată intrați în orașele și satele din Dobrogea, jefuiau ce puteau. În Constanța, au aruncat la pământ, de pe soclul ei, statuia lui Ovidiu, voind parcă să nege originea latină a românilor, și au incendiat instituții. Nemții însă, ordonați și civilizați (pe acea vreme) i-au obligat pe aliații lor slavi să o repună pe soclu și să respecte avuția teritoriilor ocupate¹⁴.

Și în Tulcea, ocupații, în special cei bulgari, s-au dat la acte de violență și distrugeri, mai ales a ceea ce însemnau simboluri românești. Au distrus Monumentul Independenței, statuia lui Mircea cel Bătrân și bustul fostului prefect Ioan Nenițescu. Despre ce s-a întâmplat acolo după invazie, colonelul Marin Ionescu-Dobrogianu¹⁵ face o descriere dramatică: „Orașul Tulcea a fost ocupat de armata bulgară în ziua de 22 Decembrie 1916, la orele 3.20. Prima patrulă era comandată de locot. Nanof. Comandant militar al orașului a fost numit colonelul Mihailof, care lucra sub ordinele generalului Colef. (...) Numaidecât administrația noastră a fost înlocuită cu cea bulgară. (...) S-au internat nu numai bărbații, ci și femeile și copiii, cari erau supuși la lucrări peste puterile lor. Munciau numai pentru o hrană mizerabilă și insuficientă, iar în caz de refuz, li se suprima mâncarea și erau bătuți până la sânge.

În tot județul sunt săpate tranșee, nu în scopul unei apărări, cât mai ales de a pune la muncă populația românească istovită de foame și a distruge clădirile. Fiecare persoană, fără deosebire de sex și etate, era obligată să sape zilnic un șanț lung de 2 m., lat de 1 m, și adânc de 1 m

60, și vai de acela care nu-și termina porțiunea de lucru! Era bătut până murea¹⁶.

Dar mărturiile comportamentului abuziv, chiar crud și nemilos al ocupanților, în special bulgari, față de militari și de populația civilă, indiferent de sex și vârstă, nu constituie aspectul primordial în acest demers istoriografic. Doresc să aduc în prim-plan modul cum a fost administrată economic și politic Dobrogea, prin prisma documentelor elaborate de ocupații germani. Din păcate, circumstanțele deosebite care au definit această perioadă dramatică, de refugiu a populației, a administrațiilor și judecătoriilor locale, a centrelor de jandarmerie și poliție etc au dus la o pierdere consistentă de documente, ce nu a mai putut fi reconstituită. Explicația unei astfel de situații o regăsim în puținele documente de arhivă ce recompune starea de spirit a vremii, cu puțin timp înainte de apariția invadatorilor: „Panica în populația civilă a ajuns la apogeu, toți se gândesc la plecare și fiecare luând din casă câte un cufăr, caută să plece cu trenul (...) De aceeași panică au fost cuprinse și autoritățile noastre deoarece multe din ele, ca de exemplu Primăria, Administrația locală, Tribunalul, Judecătoria etc s-au închis deoarece toți funcționarii respectivi au fugit de la datoria lor¹⁷.

Încă de la început, România, prin resursele sale naturale, a devenit o țintă economică principală în vederea asigurării aprovizionării atât pentru front cât și a populației din țările invadatoare.

Înfrângerile repetate suportate de trupele române și ruse pe frontul sud-estic au determi-

**Trupe de ocupație
în Constanța, 1916**

nat reprezentanții Puterilor Centrale să organizeze o serie de întâlniri care au avut ca principal scop elaborarea planurilor de acaparare a resurselor din teritoriile ocupate, printre care și România. Într-una din aceste conferințe, care a avut loc la Berlin în perioada 28-29 octombrie 1916, reprezentanți ai Germaniei, Austro-Ungariei și Bulgariei au luat măsuri pentru exploatarea economică a produselor din România, viitoarea administrație și adoptarea unui nou sistem fiscal. Discuții ulterioare au avut loc la Viena, unde s-a pus problema repartizării materiilor prime și a rolului pe care urma să-l joace viitorul organ economic și administrativ desemnat, în teritoriile respective¹⁸.

Odată cu ocuparea a două treimi din teritoriul României, a fost instalată o administrație militară prin intermediul căreia Puterile Centrale au jalonat planul de acțiune referitor la exploatarea economică a teritoriilor ocupate și l-au pus în aplicare rapid. În scurt timp, a fost pus la punct un aparat birocratic administrativ stufos, stabilit cu o rigoare și precizie tipic germană, care și-a dovedit din plin utilitatea în sprijinul satisfacerii intereselor economice germane, ce au îmbrăcat forma unui adevărat jaf, în care principalul instrument administrativ a fost Statul Major Economic (Wirtschaftstab). În scurt timp, acesta a ajuns la performanța de a prinde în ramificațiile sale (avea 17 secții) întreaga viață economică a României, fiind conceput și adaptat din mers la cerințele de acțiune rapidă și de eficiență maximă pentru acapararea bunurilor materiale din țară¹⁹. Scopul său prioritar era acela de a exploata resurselor țării prin orice mijloc posibil: rechiziții forțate, discriminări și privațiuni în privința consumului la orice fel de produse, cartelare a alimentelor de bază etc și de a trimite în timp util toată materia primă și produsele cerute, în zonele de front necesare sau spre țările ocupanților. Primele măsuri la care au recurs au fost o serie de ordonanțe care obligau populația civilă și comercianții să își declare rezervele de produse, precum zahărul, cerealele, băuturile spirtoase, păsările, animalele domestice și obiectele de cauciuc²⁰. Au urmat apoi și alte măsuri abuzive, care au transformat, în scurt timp, teritoriul României într-o reală colonie a Puterilor Centrale.

Statul major economic a fost susținut în realizarea atribuțiilor sale de către Statul major

administrativ, condus de la centru de consilierul Welser, un apreciat specialist în probleme administrative, ambele fiind sub autoritatea directă a guvernatorului administrației militare germane și mai departe, a comandamentului militar²¹.

Încă de la 1 ianuarie 1917, a fost tipărită la Berlin lucrarea „Economia Națională Românească” [Die Rumanische Volkswirtschaft] în care se regăseau informații despre elementele economice ce urmau a fi folosite pentru continuarea războiului²². A fost tipărit, de asemenea, sub îndrumarea băncii Diskontogessellachft din Berlin, un dicționar cu profil economic, administrativ și politic al României, în 4 volume, corespunzător celor patru provincii ale țării (Oltenia, Muntenia, Dobrogea și Moldova) ca instrument de lucru pentru personalul german însărcinat cu exploatarea teritoriului ocupat. În această broșură se furnizau elemente prețioase despre capacitatea economică a localităților urbane sau rurale, împărțirea administrativă, mijloace de transport, situația fabricilor din teritoriu și locul acestora, depozite existente etc.²³

În perioada de ocupație propriu-zisă, în special din februarie 1917, situația teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră a fost organizată și monitorizată strict de administrația germană. De un real folos pentru cunoașterea a variate aspecte din evoluția acestei provincii românești din acea perioadă au fost sursele istorice elaborate și difuzate de Administrația Germană de Etape din Dobrogea. Ordinul de constituire al Etapei a fost dat de guvernul german pe 24 octombrie 1916, iar pe 5 decembrie 1916, printr-un ordin venit de la Berlin, se preciza că șeful Administrației Etapelor purta titlatura de Inspector al Administrației de Etapă din Dobrogea²⁴. Structurile și organizarea noului organism administrativ au fost realizate în perioada 3 noiembrie 1916 – 5 ianuarie 1917. La 13 decembrie 1916 era definitivată delimitarea teritorială a Dobrogei ce intra sub controlul administrației germane, aproximativ 7.700 km² din regiunea transdunăneană, în timp ce limita sudică a fost fixată aproximativ pe vechea frontieră româno-bulgară, stabilită în baza Tratatului de la Berlin din 13 iulie 1878²⁵, iar cea nordică „pornea de la Capul Doloșman, trecea prin Jurilovca, se

prelungea, mai departe spre Slava-Rusă și de aici până la cariera Ostrov. Teritoriul tulcean de la această limită spre nord până la Dunăre a rămas sub controlul armatei bulgare și ca atare fu încredințat administrației bulgare”²⁶. Inspector al Administrației de Etapă Germană din Dobrogea a fost numit gl.lt. de cavalerie Kurt von Unger. Zona dobrogeană a etapelor împreună cu Administrația militară din România, care controla și Muntenia, se subordonau „Înaltului Comandament (OKM), de sub feldmareșalul Mackensen”, care avea reședința la Hotelul Athene Palace din București²⁷.

Pentru a ușura procesul de spoliere forțată a teritoriului românesc, după ocupație, România a fost împărțită administrativ în patru zone distincte, conform Convenției de la Sofia din 2 decembrie 1916²⁸:

1. Teritoriul Administrației militare (Gebiet der Militar Verwaltung), sub conducerea guvernatorului Tulff Weidenbach, cuprindea cea mai mare parte din suprafața cotoplită a țării – cca. 65.000 kmp, incluzând județele: Argeș, Dâmbovița, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Muscel, Olt, Prahova, Vâlcea, Romanați, Teleorman și Vlașca.

2. Zona etapelor (Etappengebiet), cuprinzând o fâșie de teren de-a lungul râului Buzău, din Carpați până la Dunăre. Această zonă a fost folosită în principal ca bază de aprovizionare a trupelor de front cu alimente și alte articole necesare ducerii luptei. Surplusul era transportat în țările invadatoare. Comanda zonei a fost atribuită Inspectoratului 15 Etape.

3. Zona Armatei a 9-a de operații (Operationsgebiet), cuprinzând teritoriul unde s-au desfășurat operațiile militare, era formată din județele: Buzău, Râmnicul Sărat, Putna și Brăila. Atât conducerea militară cât și administrarea județelor respective au revenit direct șefului suprem al armatei de ocupație.

4. **Dobrogea** cu județele sale avea o organizare proprie. Inițial această zonă a fost administrată de autoritatea bulgară, apoi s-a instituit un condominiu exercitat de către Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia. Din februarie 1917, județul Constanța și sudul județului Tulcea au trecut sub administrația comandamentului Etapei a 262-a germane. Județele Durostor și Caliacra au fost anexate Bulgariei. Conducerea administrativă a Do-

brogei a fost încredințată prefectului de Sofia, numit și prefect al Dobrogei, cu sediul la Constanța.

Pe teritoriul Dobrogei sau cel al zonei de operații militare au existat, de asemenea, și cinci comandaturi de etapă și economice cu un statut aparte, ce erau subordonate direct Administrației germane de etape Dobrogea²⁹. În Constanța, imediat după invazie, administrația comunală a fost în primele trei luni bulgărească, în continuare timp de șapte luni austro-ungară, după care germano-bulgară și turcă până în luna noiembrie 1918, când a venit din nou o administrație bulgară ce s-a menținut până la 2 decembrie 1918³⁰.

Luate în ansamblul lor, cele trei provincii românești invadate (Oltenia, Muntenia și Dobrogea), însumau în anul 1916 un număr de 21 de județe cu 156 de plăși și aproximativ 2304 comune, cu o populație de peste 71,84%, conform statisticilor anului 1912³¹.

Documentele epocii atestă că populația Dobrogei a scăzut dramatic în perioada 1916-1918, ca urmare a invaziei inamice, mulți locuitori refugiindu-se în alte zone ale țării și chiar în afară (Basarabia), în timp ce alții au murit ca urmare a tifosului și altor boli, sau crimelor și violurilor înfăptuite de ocupanți. Din februarie 1917, după preluarea de către germani a teritoriului aflat sub autoritatea bulgară, parte dintre refugiați au revenit la gospodăriile lor. Autoritățile germane, caracterizate prin rigoare și organizare minuțioasă, au elaborat pe lângă diverse planuri economice menite a ține sub control situația bunurilor și produselor și situații demografice ale regiunii, fluctuația de populație existentă în diferite etape ale perioadei de ocupație. S-au realizat astfel mai multe statistici ale locuitorilor din zona administrației etapelor germane din Dobrogea, care au fost difuzate în teritoriu. Una dintre ele, este o situație din 15 mai 1917³²: o statistică românească datată 1 ianuarie 1913, arăta că în județul Constanța locuiau 15.663 de români. Prin comparație, se constata astfel, că după numai patru ani, numărul lor scăzuse substanțial, și dacă statistica germană era la fel de exactă ca și celelalte documente emise de Administrația Etapelor, exista un deficit de peste 6.000 de persoane, ce demonstrează, conform autorului, care și publică această statistică

Nr.	Localitatea	Germani	Bulgari	Turci	Români	Ruși	Alții	Total
1.	Constanța	1.503	1.515	10.780	9.457	516	2.937	27.708
2.	Medgidia	1.528	311	9.299	19.171	6	1.149	31.464
3.	Cara-Omer	555	697	7.125	6.896	21	94	15.388
4.	Cuzgun	9	7.218	4.907	19.110	6	914	32.164
5.	Cogealac	1.738	18.243	813	2.448	3.932	742	27.916
6.	Hârșova	----	926	2.142	30.908	1.584	122	35.684
7.	Total	5.333	28.910	35.066	87.990	6.065	5.928	169.322

în 1919, „ce exod grozav însoțit de mortalitate a îndurat martira populație românească...”³³.

Dacă comparăm aceeași statistică din ianuarie 1913, cu cea germană din mai 1917,

pentru toată Dobrogea administrată de etapele germane, observăm un deficit enorm, de aproape 40% în privința populației românești, în comparație cu alte etnii³⁴:

Naționalitățile	Recensământul român de la 1 ianuarie 1913	Recensământul german de la 15 mai 1913	Diferența
Români	147.042	87.990	- 59.052
Bulgari	27.123	28.910	+ 1.787
Turci-tătari	36.099	35.066	- 1.033
Ruși	7.190	6.065	- 1.125
Germani	5.840	5.333	- 507

Comparativ cu această perioadă, în situația din 15 februarie 1918, realizată tot de administrația germană, se constatau lipsuri majore, de până la 9000 de români pentru zona Hârșova și de aproximativ 870 pentru Constanța. Se remarcă o creștere de câteva sute sau chiar mii de persoane în alte localități, precum Medgidia³⁵.

Pe lângă aceste documente oficiale germane din perioada de ocupație, revelatoare pentru situația administrativ-politică și economică din acea perioadă, cele mai importante surse istorice, cu valoare științifică, în număr de cinci, au fost realizate de Administrația Germană de Etape din Dobrogea. Primul ca apariție, este un periodic realizat și tipărit cu două titluri: primele trei numere se numeau „Deutsche Etappen Verwaltung in der Dobrudscha”, și au început să fie difuzate din 21 noiembrie 1916. Următoarele numere, din 24 noiembrie 1916,

au apărut cu titlul „Dobrudscha Bond” și pot fi găsite în fondurile Bibliotecii Academiei Române³⁶.

Al doilea document, care a apărut pentru prima dată într-o prezentare bilingvă româno-germană, tradus în limba română în 2011, este *Memoriul Administrației Germane de Etapă din Dobrogea*, întocmit la mijlocul lunii aprilie 1917³⁷, un document important pentru semnificația sa intrinsecă. Structurat pe șase capitole și o anexă, cu un total de 124 de pagini, conține în paginile sale informații de natură administrativă, economică și socială care defineau spațiul de ocupație dobrogean și dețineau informații de interes imediat în rezolvarea problemelor de aprovizionare și export ale ocupanților. Primele două capitole se referă la Autoritatea Administrației Etapelor și Administrarea ținutului, unde s-a abordat organiza-

rea și organigrama instituției, limitele geografice ale etapei, situația populației, a industriei, agriculturii, pescuitului, în general, consecințe ale războiului asupra zonei și comportamentul populației în contact cu trupele de ocupație. Capitolul trei, cel mai substanțial, referitor la situația economică în ansamblul ei, încearcă să surprindă cât mai concentrat toate elementele constitutive ale principalelor ramuri ale economiei, detalii despre acestea, precum cantitățile de produse petroliere inventariate la Constanța și Cernavodă, evaluarea rezervelor cerealiere și a șeptelului, situația colectărilor de materii prime sau alimentare (produse oleaginoase, metale, piei, lână etc), a transporturilor efectuate în beneficiul ocupanților etc. Un subcapitol se referă la situația agriculturii, pescuitului, silviculturii și vânătorii, dar și la starea minei de la Altân-Tepe. Capitolul patru aduce în atenție situația transporturilor și a circulației, ce cuprinde date generale despre căile ferate și exploatarea lor, transportul naval pe linia Constanța-Istanbul și navigația pe Dunăre, situația portului Cernavodă, dificultățile întâmpinate de ocupanți în fluidizarea traficului, în special spre țările aparținând Puterilor Centrale etc.

Starea de sănătate, a populației în special, este subiectul capitolului cinci, unde sunt evaluate condițiile generale de sănătate și măsurile adoptate pentru îmbunătățirea condițiilor de igienă a populației, organizarea de centre medicale și de prevenire a bolilor, situația veterinară din zona Etapei. Ultimul capitol, prezintă situația monetară și dispozițiile privind emiterea și circulația banilor. Anexa atașată la final reprezenta Convenția din 2 decembrie 1916 de la Sofia, ce stabilea principiile de împărțire a bogățiilor țării existente pe teritoriul Dobrogei între Germania, Bulgaria și Turcia.

Un alt document de o mare contribuție la cunoașterea Etapei dobrogene, reunit într-un valoros volum în care șapte personalități științifice germane au cercetat și redactat studii pe teme diverse de interes științific privind Dobrogea, a fost tipărit în grabă, în toamna anului 1918, cu puțin timp înainte de a părăsi provincia. Lucrarea, de 333 pagini, cu 328 de fotografii impresionante, se intitulează *Imagini din Dobrogea* („*Bilder aus der Dobrudscha*”) – editată de Etapele germane din Dobrogea³⁸. Manuscrisul original, deși nu beneficiază de aparatul critic necesar unei lucrări obișnuite,

cu caracter academic, este deosebită prin natura și valoarea documentară a studiilor și fotografiilor. Acestea din urmă reproduc imagini de epocă ale unor clădiri, biserici, locuitori din diverse comunități dobrogene, dar și lucrări ale pictorului H. von R. Conifius. Lucrarea a apărut tradusă în lb. română în 2011 la Editura ExPonto din Constanța, fiind, ca și Memoriul anterior, parte a proiectului inițiat în cadrul Centrului de Studii și Cercetări ale Istoriei și Civilizației Zonei Mării Negre (sec. XIX-XXI) din cadrul Facultății de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius”, Constanța.

Cei șapte autori de notorietate în diverse domenii care au redactat volumul sunt: geologul Friedrich Freiherr von Huene, profesor la Universitatea Tübingen și locotenent în trupele de geniu, cu articolul *Privire asupra geologiei Dobrogei*; biologul Robert Ritter von Dombrowski, cu lucrarea *Mamiferele și păsările Dobrogei*; alt biolog, dr. R. Marcus, cu două studii – *Dunărea și Marea Neagră și Pescuitul în Dobrogea*; dr. H. Südthof, director al Liceului Economic din București, care a analizat importanța economică a Dobrogei; prof. și arheologul Carl Schuchhardt, cu două contribuții importante *Cercetări arheologice în Dobrogea* și *O călătorie de Crăciun în Dobrogea acum 32 de ani*; Paul Traeger, cu o amplă lucrare referitoare la populația din zona Etapei, cu observații extrem de interesante pentru cercetările demografice și antropologice actuale, în lucrarea *Studii dobrogene*. Ultimul studiu, nesemnat, probabil al unui militar de carieră, cu titlul *Campania din Dobrogea. Rapoarte de război din Marele Cartier German*, reda o imagine asupra confruntărilor militare din perspectiva învingătorului³⁹.

Un alt document emis de Administrația de Etape germană este o broșură de aprox. 52 de pagini cu titlul: *Referat asupra convorbirilor ce au avut loc între comandanții de etape și comandanții însărcinați cu exploatarea, ofiterii cu aprovizionarea și comandanții de regimente și batalioane* – un fel de rezumat al unei întruniri lărgite ce a avut loc la 16 iunie 1917. Documentul nu s-a păstrat în original, el fiind cunoscut doar prin analiza lui realizată în 1919 de prof. Constantin Brătescu și publicat în revista „Arhiva Dobrogei”⁴⁰. Este un raport atotcuprinzător, punctual, asupra unor subiecte de inte-

res major ce cuprindea majoritatea domeniilor – economic, social și juridic – administrate de Germania, dificultățile cu care se confruntau în teritoriu, modul de rezolvare al acestora și liniile de acțiune pentru viitorul apropiat. Fiecărui sector de activitate i-a fost desemnat un ofițer, care a și prezentat situația existentă.

Pe ordinea de zi a reuniunii au fost consemnate 16 puncte⁴¹: 1. „Sarcinile administrației etapelor germane față de aliați; 2. Starea economică a Germaniei și datoriile administrației etapelor germane; 3. Pregătirea secerișului, arăturilor de toamnă, arendarea ogoarelor, procurarea lemnului; 4. Pescuitul; 5. Chestiunea alimentării; 6. Problemele secțiunii tehnice; 7. Uleiuri minerale; 8. Materiile brute de război; 9. Administrația comunală, finanțele, dările; 10. Căile de comunicații; 11. Dreptul civil și penal, plata despăgubirilor; 12. Serviciul sanitar; 13. Combaterea epizootiilor; 14. Reglementarea circulației persoanelor civile; 15. Plata țăganilor; 16. Diverse”.

Discuțiile și situațiile prezentate au o deosebită relevanță asupra scopului și a mijloacelor folosite în exploatarea eficientă a regiunii.

Lt.col. Van den Bergh, șeful statului major al Administrației de Etape, cel care se ocupa de pct. 1 și 2 și apropiat colaborator al gl.lt. von Unger, a subliniat importanța economică a Dobrogei pentru Puterile Centrale, făcând următoarele precizări: „Intrarea României în război a fost un noroc pentru noi. Fără aceasta, cu greu ne putem închipui cum ar fi scăpat anul acesta Austro-Ungaria, în ce privește cerealele, Germania în ce privește uleiurile (produsele petroliere n.n.) și toți aliații laolaltă în ce privește materiile prime de război”⁴². El a motivat în continuare că „scopul principal al prezenței etapelor germane în Dobrogea era procurarea de cereale și materii prime pentru industrie, mai ales pentru cea de război”⁴³. Lupta pentru supremație administrativă și economică prin deținerea a cât mai mult din materiile prime ale provinciei românești a declanșat un conflict latent între germani și bulgari în special, care doreau o mai mare autonomie de exploatare și mișcare în teritoriu. În acest sens, la 15 mai 1917, administrația Etapelor germane dădea dispoziții prin care „fixa linia de conduită” a germanilor față de „atacurile trupelor bulgare”, iar la 21 mai 1917, noi dispoziții cu privire la raporturile cu „oficiile și trupele

bulgare”⁴⁴. În opinia autorităților germane era necesară intervenția lor în teritoriu, părerea lor unanimă fiind: „după experiența noastră turcii n-ar fi obținut nimic de la o administrație bulgărească iar pe de altă parte, bulgarii, din cauza incapacității de organizare economică a lor, n-ar fi fost în stare să conducă cum trebuie aprovizionarea și să exploateze provincia cu folos”⁴⁵.

Punctul al 3-lea din program privind problemele agricole a fost prezentat de șeful secțiunii agricole din Comisia economică a Administrației Etapei, cpt. Von Lösch. El a vorbit despre pregătirea secerișului, funcționarea atelierelor de reparații unelte și mașini agricole, despre procurarea de coase și mașini populației, prin participarea „oamenilor capabili de muncă precum și a orășenilor fără ocupație”⁴⁶. Pentru că Germania resimțea o lipsă majoră de uleiuri și grăsimi, s-a mărit cu 2% producția de rapiță în cadrul arăturilor de toamnă. Ogoarele părăsite de refugiați erau arendate cu cel puțin 20 de lei/hectar țăranilor rămași, împărțite de preferință germanilor, turcilor și bulgarilor. Furnizarea de lemne și cărbuni de lemn urmau să fie asigurate prin munca obligatorie a românilor și rromilor⁴⁷. El a cerut concursul asistenței și a recomandat „întrebuințarea toate energiilor pentru sporirea producției și exploatarea provinciei, deoarece durata războiului nu se poate prevedea”⁴⁸.

Lt.col. Van der Bergh a expus și situația semănăturilor de toamnă și primăvară, identificând trei cauze ale rezultatelor slabe înregistrate: întârzierea lucrărilor specifice, refugiul populației, distrugerea satelor, uneltelor și mașinilor agricole, excesele făcute de bulgari. Ofițerii responsabili ai subetapelor au prezentat rapoarte asupra semănăturilor, aprovizionării cu lemne, situației mașinilor agricole etc.⁴⁹ Exasperat de lipsa de eficiență resimțită în realizările subordonaților săi, ofițerul german a lansat un discurs mobilizator în care arăta că: „Selbst helfen! – Trebuie să ne ajutăm singuri! În Dobrogea nu curge miere și lapte! Cu puține mijloace trebuie să se realizeze mult. Deci muncă, pentru onoare. Prin organizare se va putea face față și lipsei de brațe. Nu cereți mașini și coase în ultimul timp! Prevedere în toate! Lemnele de iarnă să fie adunate de cu primăvară; arăturile de toamnă trebuiesc puse la cale de cu vară!. Soldații n-au venit aici pentru desfătare

(...) Fiecărui soldat să i se dea câte o însărcinare. Cei care se disting să capete răsplată. Să se tocmască tabele grafice ale muncii...”⁵⁰.

Chestiunea alimentării cu produse de larg consum a trupelor și populației a fost prezentată de ofițerul de intendanță Presting. Aprovizionarea se făcea pe Dunăre, navele erau descărcate la Cernavodă, iar de aici mărfurile erau transportate pe calea ferată la Constanța. Din cauza greutăților de transport se aplica „principiul suprem” de a procura produsele necesare din Dobrogea. El a constatat că din cauza modului defectuos de a se păstra făina, în special în zona Constanței, „nu se va putea trimite făină și fasole în Germania”⁵¹. Există însă o abundență de fructe (zarzăre, prune, mere, pere), astfel că în Constanța s-a deschis o fabrică de marmeladă. „Populației însă i se va da numai făină de porumb” pentru hrană, iar brânza ar putea s-o obțină contra cost de la o firmă contractată de germani, cu 2,70 lei kg.”⁵²

Situația secțiunii tehnice, a capacităților industriale a fost prezentată de cpt. Alisch, șeful secțiunii, care s-a plâns de dezastrul existent: instalațiile industriale „sunt sau complet inutilizabile sau parțial distruse”, „lipsesc specialiștii și uneltele”, dar s-a reușit reamenajarea unor ateliere mecanice și a unei turnătorii unde se făceau reparațiile⁵³.

Evaluarea stocurilor de „uleiuri” minerale (benzină, petrol, păcură) a fost făcută de sbtl. Brabant, șeful secției materiale industriale. El a raportat existența inițială a 232.000 tone de astfel de produse din care s-au pierdut 20.000 tone în urma bombardamentului flotei rusești la 4 noiembrie 1916. Din întreaga cantitate, 70.000 de tone intrau în folosința întreprinderilor germane, restul se distribuiau aliaților, conform înțelegerilor stipulate în Tratatul de la Sofia din 2 decembrie 1916. Germania a preferat să intre în posesia benzinei ușoare pentru aeroplane și a uleiului mineral pentru submarine⁵⁴. După acest referat, lt.col.van den Bergh a comunicat că în România funcționau la acea dată, iunie 1917, 99 de sonde și 15 puțuri de mână, cu un total de 30.000 tone zilnic, considerate ca suficiente pentru satisfacerea nevoilor aliaților⁵⁵.

Cu procurarea materiilor prime se ocupa cpt. Werner, acestea erau furnizate în special de intermediari civili, mai ales prin „firma Michel”, cu un tarif de obicei fix. S-au stabilit măsuri pentru achiziționarea de oleaginoase, turte uleioase,

blănuri și piei de animale, lână etc., rechiziția de clopote, fără compensații materiale⁵⁶.

De starea administrației, finanțelor și a școlilor se ocupa cpt. de cavalerie Cuntze, care, în raportul său, a precizat că, înainte de invazia trupelor Puterilor Centrale, toți funcționarii de stat, în special primarii cu personalul acestora au fugit, luând cu aceștia și ștampilele și actele de valoare. În urma acestui vid administrativ, se constata o grabă a autorităților bulgare de a înlocui pe predecesorii săi români: „Bulgarii, cu o grabă suspectă, se consacră acestei sarcini, introducând în zona etapelor un întreg aparat administrativ, cu prefecți, subprefecți, primari și comisii de câte trei membri”. Această administrație bulgară a fost înlăturată parțial la 5 ianuarie 1917, dar raportul lui Cuntze îi aprecia pe cei rămași ca „element supărător în provincie”, ce le îngreuna munca administrativă prin „agitațiile și activitatea lor secretă”⁵⁷.

În viziunea sa, o reinstalare a administrației românești era imposibilă, prin lipsa fizică a slujbașilor români dar și pentru că „funcționarul român, după cerințele și concepțiile noastre, este cel mai rău și moralicește cel mai inferior din câtă se poate închipui”⁵⁸.

În privința finanțelor, a sistemului de taxe se observat că acesta era inefficient și dezorganizat. Lipsa funcționarilor și a serviciului de cadastru a dus la o întârziere și lentă a procesului. S-a stabilit ca dările să se plătească pe localități, la intervale de trei luni, „după capacitatea financiară a fiecăruia”. Cheltuielile trebuiau acoperite din veniturile provinciei, sub nicio formă din finanțele statelor aliate⁵⁹.

Raportul privind activitatea școlară a scos în evidență existența anterioară a școlilor și grădiniței în localitățile rurale dobrogene, comunitățile de turci, tătari și ruși beneficiind de școli subvenționate de statul român. Regimul de ocupație a dus la încetarea activității școlare, cauzele fiind multiple: clădirile școlilor au fost dărâmate sau întrebuințate în scopuri militare; învățătorii lipseau, cei străini erau mobilizați sau internați, cei români fugiseră în mare parte; materialul didactic era distrus. Prin măsurile adoptate se dorea reluarea procesului de învățământ, astfel în satele cu populație majoritar românească, se puteau redeschide, fără a fi obligatoriu, „grădiniile” (grădinițele), „pentru a-i despovăra pe părinți”,

utilizați de autoritățile germane la munci obligatorii, în timp ce redeschiderea școlilor germane era apreciată ca o necesitate politică în „înălțarea și sprijinirea germanismului”. S-a subliniat în continuare că autoritățile bulgare au înființat școli în toate localitățile unde exista populație bulgară, aducând învățători din armată, după ce i-au demobilizat. În privința școlilor românești, turcești, tătărești, rusești se recomandau comandanților de subetape să nu se grăbească cu deschiderea lor, pentru a se avea în vedere utilizarea copiilor la muncile obligatorii. Pe timpul secerișului și al treieratului, școlile trebuiau închise⁶⁰.

A urmat raportul arhitectului Sopparth, șeful căilor de transport și construcțiilor care a criticat cei 512 km de drumuri de pe raza Etapei, făcuți după modelul românesc. Se recomanda înlăturarea noroiului și uscarea drumurilor, evitarea calcarului în construcții, folosirea femeilor la spargerea pietrelor din carierele de pe marginea drumurilor, necesitatea reparării a 200 km de drumuri pentru care erau necesare „6 luni de lucru cu 2000 lucrători și 700 de căruțe”⁶¹.

Chestiunea despăgubirilor „supușilor Puțerilor Centrale” pentru pagubele produse de război, a rechizițiilor și starea sănătății locuitorilor, au fost discutate în cadrul reuniunii dar nu au fost redată de Constantin Brătescu.

Un alt subiect important, prezentat de cpt. Cuntze a fost reglementarea circulației în cuprinsul zonelor comandaturilor. El s-a referit la necesitatea aplicării unor restricții „pentru a se evita spionajul”. Permisele de deplasare se acordau pe termen de șase luni doar lucrătorilor agricoli în timp ce negustorii primeau aprobări doar dacă specificau mărfurile. Pentru că suspectau populația că „iubește puțin munca, în schimb iubește mult drumurile”, autoritățile germane aveau reticențe în a acorda libertate de circulație. S-a stabilit că nu se acordau permise pentru comerțul cu băuturi spirtoase și alimente, a căror comercializare era interzisă⁶².

Pentru evitarea imigrărilor s-a stabilit ca permisele să fie date numai de autoritățile germane, nu și de cele bulgare care au făcut exces, eliberând o cantitate mare de permise. Multe permise au intrat, în opinia sa, „în mâini străine”, multe au fost declarate pierdute, dar în realitate ele au fost vândute sau înstrăinate⁶³.

În privința organizării muncii forțate, cpt. Cuntze a primit din partea Comandamentu-

lui superior din București o serie de dispoziții, precum restrângerea libertății de schimbare de domiciliu și de migrare a muncitorilor, întocmirea unor tabele și liste pe profesii, vârste, sex și capacitate de muncă, precum și tabele cu prețuri fixe pentru muncă. Pentru muncile agricole erau incluși pe tabele tinerele de la 18 ani în sus și băieții între 12 și 16 ani. Au existat și comentarii privind reglarea și controlul muncii forțate în Germania, Belgia și Franța: „În Germania orice energie liberă este folosită pentru un scop de utilitate generală. În Belgia și Franța întreaga populație e supusă controlului și muncii forțate. Aceste măsuri aspre trebuie să se introducă și în România”⁶⁴.

Deși publicate parțial și la intervale mari de timp, 1919, respectiv 2011, aceste documente întocmite de autoritățile germane din Dobrogea reprezintă un valoros aport științific și testimonial la redarea unor aspecte importante din istoria românească, de natură economică, administrativă și socială. Acesta umple practic un vid documentar al perioadei 1916-1918, de care cercetătorii aveau imperios nevoie. Evident că natura problemelor politice, economice și sociale ale acestei provincii erau mult mai numeroase și mai dramatice. Ele nu pot fi redată sau rezolvate doar din surse unilaterale, în pofida modului amplu, minuțios și bine organizat de redactare, dar sunt un instrument prețios de evaluare a situației generale a teritoriului aflat sub ocupația străină în acea epocă.

NOTE

¹ Silvana Cojocărașu, *Primul Război Mondial la Mangalia (XI)*, din studiul „Callatis, legenda Mării Negre”, în „Alternativa”, Canada, anul 9, nr. 102, aprilie 2012, rubrica „Studii Pontice” (<http://www.alternativaonline.ca/index.html>).

² *Ibidem*.

³ Complexul de poduri construit de Anghel Saligny a fost minat, pentru a opri înaintarea inamicului. Cel de pe brașul Borcea a fost distrus, celălalt, de pe Dunăre, nu s-a reușit. În final, s-a renunțat la distrugerea lui totală.

⁴ Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în Primul Război Mondial. 1916-1918*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 87.

⁵ *Imagini din Dobrogea 1916-1918* („Bilder aus der Dobrudscha 1916-1918”) – „Rapoartele de Război din Marele Cartier General German”, tradus în românește de editura Ex Ponto, 2011, sub îndrumarea și comentariul lui Valentin Ciorbea și Constantin Cheramidoglu, p. 330.

⁶ ANIC, Arhive Personale și Familiale, *George Mumuianu* (1873-1932), dos. F.n., f. 19-20.

⁷ Vezi pe larg: Adrian Stănescu, Stoica Lascu, *Mărturii documentare privind ocupația Puterilor Centrale (1916-1918)*, în „Pontica” nr. 17/1984, pp. 179-180.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Silvana Cojocărașu, *op.cit.*

¹³ Stephan Eleutheriades, arhitect și pictor brazilian, originar din România, născut la Mangalia în 1922. Absolvent al școlii de Arhitectură din București (1948).

¹⁴ Stephan Eleutheriades, *Fiul ceasornicarului*, Ed. Ominia, 2011, p. 123.

¹⁵ Marin Ionescu-Dobrogianu, *Invazia barbară din 1916-1919 din Județul Tulcea*, în „Arhiva Dobrogei”, volumul II din 1919, p. 184.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Arhivele Militare Române (AMR), fond Divizia de Mare, dosar nr. 29, f. 32.

¹⁸ Vezi Cristian Tudor Șerban, *Contribuții la rolul economiei din România la eforturile militare ale Germaniei în timpul celor două războaie mondiale* în „STUDIUM”, Vol. 8, 2015, Supplement 1 – *The Economic and Social Development of South-Eastern Europe and the Black Sea Area (from the Antiquity to the Present Day)*, pp.59-72.

¹⁹ Emil Răcilă, *op.cit.*, p. 98.

²⁰ Bacalbașa, Constantin (1921), *Capitala sub ocupația dușmanului 1916-1918*, Brăila, Editura Ancora.

²¹ Emil Răcilă, *op.cit.*, p. 100.

²² Cristian Tudor Șerban, *op.cit.*

²³ Emil Răcilă, *op.cit.*, p. 119.

²⁴ *Memoriu al administrației germane în Dobrogea. Întocmit la mijlocul lui aprilie 1917*, editori Valentin Ciorbea, Constantin Cheramidoglu, Walter, Rastätter, Ed. ExPonto, Constanța, 2012, p. II.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ E. Ludendorff, *Memoriile generalului Ludendorff despre războiul mondial și prăbușirea Germaniei*, București, 1919-1920, p. 437.

²⁷ *Memoriu al administrației germane în Dobrogea....*p. III.

²⁸ Vezi C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României*, ed. a II-a, București, f.a., vol. III; Mircea Popa, *Primul război mondial (1914-1918)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979; *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I-IV, Marele Stat Major, Serviciul Istoric, București, Imprimeria Națională, 1934-1940; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura științifică și enciclopedică, București. 1979; Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în Primul*

Război Mondial, 1916-1918, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981; Stoica, Lascu, *Mărturii de epoca privind istoria Dobrogei*, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, 1999 etc.

²⁹ Emil Răcilă, *op.cit.*, p. 94.

³⁰ Emil Răcilă, *op.cit.*, p. 94, apud Arhivele Statului Constanța, fond Primăria orașului Constanța, dosar nr.64/1919, f. 237.

³¹ Emil Răcilă, *op.cit.*, p. 81.

³² Constantin Brăescu, *Două statistici etnografice germane în Dobrogea*, în „Arhiva Dobrogei”, vol. 2, 1919, p. 60.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Dumitru Constantin-Zamfir, Octavian Georgescu, *Presa dobrogeană.(1879-1980)*. Bibliografie comentată și adnotată, Constanța, 1985, p. 113.

³⁷ Vezi pe larg *Memoriu al administrației germane în Dobrogea... 123 pag.*

³⁸ *Ibidem*, p. VIII.

³⁹ *Ibidem*, p. IX.

⁴⁰ *Memoriu al administrației germane în Dobrogea...pp. V-IX*, apud Constantin Brătescu, *De sub ocupația germană în Dobrogea*, în „Arhiva Dobrogei”, vol. 2, pp. 116-133.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Constantin Brătescu, *De sub ocupația germană în Dobrogea*, în „Arhiva Dobrogei”, vol. 2, p. 119.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 120.

⁴⁹ *Memoriu al administrației germane în Dobrogea...p. V.*

⁵⁰ Constantin Brătescu, *op.cit.*, p. 121.

⁵¹ *Ibidem*, p. 122.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 124.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 125.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, p.126.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 126-127.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 127.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 128.

⁶⁰ *Ibidem*, p.128-129.

⁶¹ *Ibidem*, p. 129.

⁶² *Ibidem*, p. 130.

⁶³ *Ibidem*, p. 131.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 132.

DIN IERUSALIM ÎN BAGDAD. CAMPANIILE ANULUI 1917 ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

DRAGOȘ ILINCA *

Abstract

Researching on the First World War in the Middle East is still in the initial stages in spite of the shared opinion on the particular relevance of this event for the future development of Modern Middle East. The reasons of this situation are multiple and complex in their nature. Nevertheless, the events that occurred in the Middle East during the entire period of First World War correspond with the patterns of the most intense operational theaters. To a similar extent, the military sequences opened in the Middle East should be seen through the same lens of the dramatic confrontations erupted in Europe after the assassination in Sarajevo. From this perspective, the events occurred during 1917 should be analyzed in conjunction with the evolutions developed in the relative distant areas like France, Caucasus and the Balkans. Seen from the belligerents' perspective, the operational record of this period is one of the most intensive one, including fierce fighting as was the case of those occurred in Southern Palestine and Mesopotamia. Although, it was treated as one of the secondary fronts, the events occurred during this period had a strategic impact for the overall war effort of the involved countries.

Keywords: Middle East, Edmund Allenby, Arab Revolt, Ottoman Empire, Palestine, Mesopotamian Campaign, Egyptian Expeditionary Force, Kut, Basra, Jerusalem

Primul Război Mondial a reprezentat principalul eveniment care a contribuit la apariția Orientul Mijlociu modern, a cărui configurație corespunde, în linii generale, paradigmei politico-teritoriale contemporane. Analiza evoluțiilor din această zonă geografică este intrinsec legată de participarea Imperiului Otoman în cadrul conflagrației mondiale. În momentul izbucnirii războiului, Constantinopolul își exercita autoritatea, cel puțin formală, asupra

unui perimetru extins din această regiune, incluzând teritoriile aparținând în prezent unor state precum: Irak, Arabia Saudită, Iordania, Siria, Liban și Israel.

Deși apreciat ca fiind un teatru de operații relativ periferic în raport cu cele din Europa, Orientul Mijlociu a consemnat pe întreaga durată a conflictului mondial succesiuni de acțiuni militare, concretizate într-o serie de campanii angrenând efective și mijloace militare

* Doctor în istorie, șeful secției Programe studii de istorie militară.

semnificative. Practic, se poate afirma, cu un temei considerabil, faptul că acest perimetru geografic a adăugat propria valență globalistă conflictului izbucnit în urma asasinatului de la Sarajevo. Această evaluare este cu atât mai relevantă în condițiile prezenței în cadrul operațiilor derulate în diferite puncte ale regiunii a unui număr însemnat de actori proveniți din cele două tabere angrenate în încheștarea primului deceniu al secolului XX. Dintr-o astfel de perspectivă, vorbim de o premieră absolută prin prezența în Orientul Mijlociu a trupelor ale căror origini excedau cu mult acest perimetru geografic după cum este cazul celor germane, austro-ungare și, nu în ultimul rând, a celor din India, Australia și Noua Zeelandă. În egală măsură, extinderea confruntărilor în Orientul Mijlociu a adâncit tendința inițiată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea privind descifrarea ecuației socio-culturală a acestei regiuni. Practic, războiul a contribuit din plin la depășirea perspectivei eurocentrice prin care perimetrul oriental era în mod tradițional privit și, subsecvent, consolidarea percepțiilor avizate asupra realităților zonei. Mirajul mistic și, în egală măsură, romantic, caracteristic perioadei antebelice, a lăsat locul unor circumstanțe locale de o complexitate neașteptată, ale cărei resorturi Europa nu a reșit să le descifreze.

Planuri și strategii

Trasabilitatea organizatorică a conglomeratului extrem de divers al trupelor implicate în confruntările consemnate în Orientul Mijlociu poate fi mai ușor descifrat prin raportare la cele două entități globale angrenate în conflict. Elementul de particularitate a fost reprezentat de rolul Imperiului Otoman în economia generală a conflictului. Întreaga literatură de specialitate dedicată Primului Război Mondial este consonantă asupra stării de degradare accentuată în care aceasta se afla. În context se plasează contribuția Puterilor Centrale și, în special, a Germaniei la depășirea deficiențelor majore pe care armata otomană le înregistra în momentul implicării în război. Precedentele relației germano-otomane datează încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, politica de apropiere față de Imperiul Otoman fiind unul dintre vectorii principali ai politicii externe a

Germaniei lui Wilhelm al II-lea. Ipoteza de maximă vizibilitate acestei stări de lucruri era consemnată în intervalul octombrie-noiembrie 1898 când Kaiserul făcea o vizită istorică în Palestina, prilej de afirmare a interesului german pentru această regiune și, implicit, pentru o relație consistentă cu Imperiul Otoman. Crearea alianței dintre cele două puteri a fost facilitată de ascensiunea la Constantinopole a regimului Junilor Turci, adept al unei politici centraliste, grefată pe ideea recuperării prestigiului Imperiului Otoman, puternic afectat în ultimele două secole. Pe aceste coordonate, la mijlocul anului 1914 cronică dialogului germano-otoman se intensifică. Iminența războiului a netezit drumul către încheierea unei alianțe militare care s-a concretizat în 2 august 1914 prin intermediul unui Tratat de alianță¹ care putea fi activat în condițiile unei agresiuni rusești la adresa vreunui dintre semnatori.

Din perspectivă militară, formalizarea alianței oferea temeiul pentru funcționarea unei Misiuni Militare germane, având ca principal rol derularea unui proces substanțial de reformă a armatei otomane precum și acela de a coordona asistența logistică și donațiile de armament derulate de Puterile Centrale pentru Imperiul Otoman. În acest context, comanda principalelor entități ale structurii de forțe otomane a fost preluată de ofițeri germani. La sfârșitul lunii august 1914, șeful Misiunii germane, generalul Liman von Sanders (1855-1929), era numit comandantul Armatei I otomane, staționată la Constantinopole, în timp ce amiralul Wilhelm Souchon (1864-1946) și viceamiralul Guido von Usedom (1854-1925), preiau comanda forțelor navale, respectiv a sistemului defensiv de pe litoralul otoman. De menționat faptul că în debutul războiului trupele otomane erau organizate în cadrul a patru armate, având, însă, deficite majore de încadrare, pregătire și înzestrare. Contribuția germană la remodelarea *de facto* a forțelor otomane s-a dovedit esențială, prezența ofițerilor germani extinsă la eșaloanele inferioare și pe o arie geografică semnificativă a contribuit² din plin la îmbunătățirea capacității operaționale și a moralului trupelor.

Contribuția operațională anticipată de Germania pentru noul său aliat viza mai cu seamă prezența militară britanică din Egipt. Tranșa-

rea acestei orientări nu s-a făcut, însă, foarte ușor. Disputa între planificatorii germani și cei otomani față de modul în care ar fi urmat să se deruleze participarea Imperiului Otoman era accentuată de dorința de revanșă a elitei militare de la Constantinopole, resimțită în special față de Rusia țaristă ca urmare a pierderilor succesive suferite în ultimele confruntări. Pe acest fond, punctul de vedere german, bazat pe planul³ elaborat de șeful Statului Major al Misiunii germane de la Constantinopole, colonelul Bronsart von Schellendorf (1864-1942), opta pentru concentrarea acțiunilor otomane asupra Peninsulei Sinai și a Canalului de Suez, în scopul eliminării canalelor de aprovizionare și a rutelor de transport și comunicații între Londra și restul imperiului britanic, în special cu India și Australia. Angajarea forțelor otomane împotriva Rusiei prezenta riscuri majore având în vedere nivelul scăzut de pregătire al acestora dar și experiența ultimelor confruntări dintre cele două imperii, tranșate în favoarea trupelor țariste.

Se poate opina asupra faptului că viziunea germană nu acorda, la acest moment, o importanță deosebită teatrului de operații care ar fi putut fi deschis în Orientul Mijlociu. Atenția și resursele Puterilor Centrale erau dedicate fronturilor din Europa și Caucaz. În această logică, strategia germană viza, la această etapă, mai degrabă un rol de sprijin din partea trupelor otomane prin intermediul Armatei a IV-a având principalele garnizoane la Bagdad și Damasc. Demersul otoman urma să contribuie la securizarea flancului sudic și inițierea unor formule ofensive modeste împotriva trupelor britanice din vecinătatea Canalului de Suez.

Cu toate acestea, dimensiunea militară a contribuției otomane în sprijinul efortului de război german era depășită ca relevanță strategică de rolul acestuia în contextul lumii musulmane. Valorificarea⁴ combinației unice între prerogativele politice și spirituale ale autorității de Calif (deținută de sultanii Imperiului Otoman de la sfârșitul secolului al XVI-lea) reprezenta o miză majoră pentru echilibrul de forțe al celor două tabere. Capacitatea comunităților musulmane din teritoriile aflate în imperiile coloniale ale Marii Britanii și Franței (atât în Orientul Mijlociu, Africa de Nord, India, Rusia și Asia Centrală) în susținerea Pute-

rilor Centrale reprezenta o direcție de acțiune pe care rolul Imperiului Otoman putea fi, cel puțin din perspectivă teoretică, unul determinant. Pe aceste coordonate, intrarea Imperiului Otoman în război a fost dublată de emiterea, la 14 noiembrie 1914, în numele sultanului Mehmed al V-lea (1844-1918), a unei *fatwa*⁵ prin care lumea musulmană era chemată la „Războiul Sfânt” împotriva Rusiei, Marii Britanii, Franței și aliaților acestora.

Pe linii relativ similare s-au regăsit și strategiile britanice⁶ pentru etapa de început războiului, în cadrul căreia Orientul Mijlociu nu urma să aibă un rol operațional în economia generală a războiului. Și pentru Londra factorul determinant era reprezentat de capacitatea operațională a forțelor otomane, apreciată ca fiind extrem de redusă pentru a derula acțiuni care să prezinte o amenințare serioasă la adresa pozițiilor britanice.

Primele salve

O primă acțiune a forțelor otomane a fost consemnată împotriva Aden (Protectorat britanic încă din 1839), punct strategic pentru controlul traficului în Canalul Suez. Atacul a fost respins de forțele indiene (Brigada indiană) staționate în zonă, dar britanicii nu au putut împiedica extinderea prezenței otomane în vecinătatea Protectoratului. În ciuda acestui succes, evaluările inițiale privind capacitatea forțelor otomane s-au demonstrat printr-o serie de eșecuri înregistrate în perioada imediat următoare intrării în război. În acest context se plasează retragerea din Basra și Qurna, în Mesopotamia (21 noiembrie – 19 decembrie 1914), din fața trupelor britanice alcătuite în majoritate din contingente provenind din India. Acestor evoluții se adaugă dezastrul suferit de Armata a III-a în Caucaz (ianuarie 1915), pierderile atingând proporții uriașe, în jur de 80% din totalul efectivelor.

Prima ofensivă de anvergură lansată de Armata a IV-a având ca scop capturarea sau scoaterea din folosință a Canalului de Suez nu avea să aducă, de asemenea, progrese semnificative. Trupele otomane, conduse de generalul german Friederich Kress von Kressenstein (1870-1948) reușesc să traverseze Peninsula Sinai, acțiune favorizată și de decizia britanică

de concentrare a efortului de apărare în imediata vecinătate a Canalului. Cu toate acestea, dificultățile logistice⁷ grevează asupra ofensivei otomane care nu-și atinge obiectivul, forțele britanice reușind să respingă atacul. Prezența Armatei a IV-a se menține în Peninsula Sinai de unde organizează sporadic acțiuni de hărțuire a trupelor britanice din vecinătatea Canalului de Suez.

Decizia britanică de a extinde zona de operații printr-o ofensivă vizând ocuparea Constantinoplei avea să schimbe cu totul paradigma conflagrației mondiale. Lansarea campaniei din Gallipoli (aprilie 1915 – ianuarie 1916) a reprezentat principala decizie care, în ciuda intențiilor inițiale, a condus la dinamizarea tabloului operațional al Orientului Mijlociu. Egiptul devine artera vitală a fluxului de forțe și echipament militar către frontul din Peninsula Gallipoli. Aproape simultan cu inițierea luptelor în această zonă, diplomația britanică lansează procesul de refecție asupra stabilirii intereselor în ipostaza postbelică. Concluziile Comitetului Bunsen, reunind întreaga expertiză de care Imperiul britanic dispunea în ceea ce privește Orientul Mijlociu, recomandă extinderea controlului britanic în această zonă, pe axa Egipt-Palestina-Mesopotamia⁸. Pe aceste coordonate, în a doua jumătate a anului 1915 britanicii reușesc să securizeze intrarea în Golful Persic și elimină amenințarea atacurilor triburilor libiene asupra Egiptului. Frontul diplomatic avea să fie consolidat printr-o rundă de negocieri febrile derulate între statele aliante, urmate de încheierea unor înțegeri privind împărțirea controlului și influenței în acest perimetru geografic. Astfel, Acordul Sykes-Picot încheiat în 9 mai 1916 între Franța și Marea Britanie prevedea modalitatea de împărțire a zonelor de influență ale celor două puteri după terminarea războiului. De asemenea, pe durata războiului, inventarul înțelegerilor privind situația postbelică a Orientului Mijlociu a inclus angajamentul britanic asumat în cadrul corespondenței⁹ cu șariful Hussein bin Ali (iulie 1915 – ianuarie 1916) vizând crearea unui stat arab în Orientul Mijlociu după terminarea războiului. De asemenea, la începutul lunii noiembrie 1917, guvernul britanic a adoptat Declarația Balfour vizând crearea în Palestina a unui Cămin Național pentru poporul evreu.

Eșecul înregistrat în Gallipoli a condus la translatarea operațiilor în interiorul Orientului Mijlociu, declanșând, practic, o serie de eșecuri ale trupelor britanice în perimetrul oriental. În încercarea de contrabalansare a rezultatului defavorabil din Peninsula, britanicii lansează, la începutul lunii decembrie 1915, o nouă ofensivă în Mesopotamia având ca obiectiv ocuparea Bagdadului. Postura otomană în zonă se consolidase semnificativ prin aducerea de noi trupe disponibilizate ca urmare a victoriei înregistrate în Gallipoli de forțele otomane dar și a intrării în război a Bulgariei de partea Puterilor Centrale. Forțele otomane reunite, din septembrie 1915, în cadrul Armatei a VI-a condusă de mareșalul german Colmar von der Goltz (1843-1916), reușesc să ofere o reacție adecvată. În aceste condiții, bătălia de la Ctesiphon (22-26 noiembrie 1915) se soldează cu un rezultat indecis. Forțele britanice conduse de generalul Charles Townshend (1861-1924) se retrag cu pierderi însemnate în perimetrul Kut al-Amara. Contraofensiva otomană reușește să instituie asediul total al forțelor britanice (aprox. 13.000 de militari)¹⁰. Încercările repetate de despresurare a trupelor britanice eșuează lamentabil, ceea ce determină capitularea acestora la 29 aprilie 1916.

Victoria evidentă raportată în fața trupelor britanice a condus la consolidarea moralului forțelor otomane de pe toate fronturile. În plan imediat, experiența de luptă acumulată în Peninsula avea să fie diseminată mai cu seamă în rândurile trupelor din Siria, Peninsula Arabia și Mesopotamia, efectivele garnizoanelor din aceste zone fiind întărite considerabil. De cealaltă parte, Forța Expediționară Mediteraneană reușește să se retragă în Egipt (ianuarie 1916), unde începe pregătirea unei ofensive de-a lungul Peninsulei Sinai, sub conducerea generalului Archibald Murray (1860-1945). În vederea susținerii acestei acțiuni, trupele britanice au inițiat ample lucrări de extindere a liniilor de aprovizionare prin construirea unei linii de cale ferată și a unei conducte de aprovizionare cu apă în Sinai, ceea ce urma să permită deplasarea contingentelor britanice în apropierea fortificațiilor otomane din Gaza. Din 10 martie 1916, procesul de reorganizare a trupelor britanice din Egipt se finalizează prin crearea Forței Expediționare Egiptene (FEE),

Trupe indiene în timpul asediului din Kut, ianuarie 1916

alcătuită preponderent din unități australiene, neozeelandeze și indiene. Aceștia s-au adăugat trupe franceze și, din iunie 1916, contingente neregulate arabe conduse de fiii șarifului Hussein bin Ali (1854-1931). În paralel, forțele arabe angrenate sub stindardul Revoltei Arabe atacă garnizoana otomană din Medina reușind să ocupe o serie de porturi de la Marea Roșie (Jeddah, Yanbu, Rabegh).

Revanșa

După cum se observă, la începutul anului 1917 situația fronturilor din Orientul Mijlociu putea fi considerată a fi indecisă, marcată de un regres cu potențial negativ al trupelor britanice. Paradoxal, această situație nu poate fi pusă doar pe seama capacității forțelor otomane de a articula un răspuns consistent. Nu poate fi exclus discuției impactul major resimțit de britanici în urma dezastrului suferit de Townshend în Mesopotamia în urma căruia moralul forțelor aliate din Orientul Mijlociu avea să sufere. Era nevoie mai mult decât oricând de reluarea inițiativei care să conducă la obținerea unor victorii de substanță care să asigure recăpătarea prestigiului grav afectat.

În mare măsură, campaniile anului 1916 au relevat deficiențe majore în evaluarea de către

britanici a dispozitivelor inamice la care s-au adăugat sincope majore în asigurarea sprijinului logistic adaptat la condițiile extrem de dificile ale zonei. Trebuie menționat faptul că acțiunile britanice din această zonă aveau să fie trecute în plan secund, efortul de război al taberei aliate concentrându-se asupra pregătirii ofensivei din regiunea de nord a Franței (Ofensiva Nivelles, aprilie-mai 1917), concentrată în perimetrul Arras-St. Quentin. Pe acest fond, solicitările repetate ale comandamentului britanic din Egipt privind consolidarea mijloacelor de luptă aeriene și a puterii de foc aveau să rămână în mare parte fără răspuns. Combinația acestor elemente avea să se influențeze major pregătirea ofensivei din Sinai, lansată de Murray în a doua jumătate a anului 1916. După o înaintare rapidă punctată de victorii facile împotriva trupelor otomane din Sinai, după cum este cazul bătăliilor din Romani (3-5 august 1916) și Rafa (9 ianuarie 1917), acțiunea britanică s-a poticnit în fața fortificațiilor din sudul Gaza. De menționat faptul că ofensiva britanică pierduse factorul surpriză, intențiile lui Murray fiind descifrate suficient de devreme pentru a permite trupelor otomane consolidarea, sub coordonarea lui von Kressenstein, a sistemului de fortificații pe aliniamentul Ga-

za-Beersheba. Primul atac lansat la 26 martie 1917 avea să se soldeze cu un eșec major, accentuat de numărul mare de victime înregistrat de britanici (aprox. 4000). Dificultatea de a depăși apărarea otomană părea la acest moment insurmontabilă. Cu toate acestea, Murray reia luptele în 17 aprilie utilizând tancuri și gaze de luptă. Dificultățile sprijinului de artilerie, asigurat parțial prin intermediul flotei franceze din Mediterana, aveau să se vădească încă o dată în fața fortificațiilor otomane. Numărul victimelor britanice ajunge la 6.444, morți, răniți sau dispăruți fără a fi înregistrate progrese semnificative. Pierderile otomane s-au ridicat la aproximativ 2000 de oameni dintre care mai puțin de 400 morți¹¹. În fața acestor realități, comandamentul britanic ordonă retragerea. Noul eșec avea să conducă la destituiri la nivelul eșaloanelor superioare ale forțelor britanice, inclusiv Murray fiind înlocuit la sfârșitul lunii iunie 1917 de generalul Edmund Allenby (1861-1936).

Concomitent cu acțiunile lui Murray în Sinai și Gaza, preocuparea britanică majoră viza menținerea controlului asupra regiunilor petrolifere din sudul Persiei și în Golful Persic. Capitularea forțelor britanice din Kut ridica

mari semne de întrebare față de viabilitatea sistemului defensiv britanic din zonă. Aceasta în condițiile creșterii efectivelor trupelor otomane din regiunile de nord ale Mesopotamiei reprezentând un puternic factor de presiune în primul rând pentru perimetrul Basra. În aceste condiții, se trece la reorganizarea rapidă a forțelor din zonă, contingentul indian servind ca nucleu pentru crearea Forței Expediționare Mesopotamiene (FEM). Conducerea acesteia este împropătată cu ofițeri având experiență de luptă substanțială dobândită în luptele din Gallipoli. Pe acest fond, în august 1916, generalul Frederick Stanley Maude (1864-1917) este numit la comanda FEM având ca mandat imediat menținerea pozițiilor britanice din sudul Mesopotamiei și securizarea zăcămintelor de petrol. Dincolo de aceste aspecte, semnificația creării FEM este cu atât mai importantă în economia efortului de război britanic din Orientul Mijlociu, în special din perspectiva reconsiderării rolului administrației din India în favoarea Cabinetului de Război. Experiența¹² eșecului din Kut, dublată de nevoia unei mai bune sincronizări a acțiunilor ofensive pe diferite teatre de operații au reprezentat principalii factori care au condus la diminuarea rolului de

**Generalul Allenby în Ierusalim,
decembrie 1917**

**Generalul Frederick Maude,
arhitectul ofensivei din Mesopotamia, 1917**

control operațional al administrației indiene în raport cu trupele din Mesopotamia și limitarea rolului acesteia la asigurarea suportului logistic. În aceste condiții, ultimele luni ale anului 1916 au consemnat pregătiri febrile pentru reluarea inițiativei. Chiar și în absența unor întăriri semnificative, Maude reușește să consolideze pozițiile din jurul Basrei, lansând, la mijlocul lunii decembrie primele acțiuni ofensive de curățare a perimetrului învecinat. Începutul anului 1917 este marcat de pregătirea unei ofensive împotriva Bagdadului, coordonată din Basra, unde Maude își mută cartierul general. Se remarcă încercarea de sincronizare a acțiunilor cu ofensiva lansată în Sinai și Gaza de Forța Expediționară Egipteană, condusă de Murray.

Într-o primă etapă, Maude reușește să elimine prezența otomană din Hai și Sanaiyaat (ianuarie – februarie 1917), succesul înregistrat fiind capitalizat prin traversarea Tigrului și preluarea controlului în regiunea Kut al-Amara (25 februarie 1917). O săptămână mai târziu, Maude primește aprobarea pentru lansarea acțiunii finale către Bagdad, pe care-l ocupă în 11 martie 1917. Victoria înregistrată, și pe fondul retragerii accelerate a trupelor otomane, avea să compenseze eșecul înregistrat de Murray în

sudul Palestinei. În lunile următoare, trupele britanice din Mesopotamia lansează o nouă ofensivă (Ofensiva Samarra) împotriva aglomerărilor de forțe otomane de la nord de Bagdad, consolidate și prin sosirea contingentelor retrase din Persia, sub presiunea acțiunilor rusești. Până la sfârșitul lunii aprilie 1917, britanicii reușesc să ocupe Fallujah și Samarra, victorii plătite foarte scump, numărul victimelor înregistrate de forțele lui Maude depășind 18.000 de morți, răniți și dispăruți¹³.

După acest moment, acțiunile britanice pe frontul din Mesopotamia se opresc pentru a permite reluarea inițiativei dinspre Egipt. Caracterul ofensiv al acțiunilor pe acest teatru avea să fie afectat semnificativ de evoluțiile nefavorabile înregistrate prin izbucnirea Revoluției din Imperiul țarist care conduce, în primă etapă, la diminuarea voinței de luptă a forțelor ruse. Incapacitatea contingentelor rusești generează necesitatea de suplimentare a contribuțiilor celorlalți aliați pe frontul european în detrimentul acțiunilor din Orientul Mijlociu, care sunt amânate până în toamna anului 1917.

Intervalul este utilizat de Allenby pentru consolidarea dispozitivului de luptă din Sinai

Trupele britanice intră în Bagdad, martie 1917

și reluarea inițiativei. În primă instanță, acesta mută comandamentul FEE de la Cairo în Rafah, în apropierea graniței cu Gaza. În ciuda așteptărilor inițiale și a promisiunilor establishmentului politic britanic, solicitările sale de a primi întăriri și de suplimentare a pieselor de artilerie grea se lasă așteptate. Singurele forțe sosite în zonă pe parcursul anului 1917 au provenit din cadrul uneia dintre diviziile britanice care acționa pe teatrul de operații din Salonic. În același timp, sub comanda sa, corpul aerian al FEE se consolidează semnificativ contribuind la obținerea supremației aeriene.

Spre deosebire de abordarea fostei linii de comandă britanice, Allenby a căutat să valorifice la maxim oportunitățile participării triburilor arabe la campania britanică din zonă. În acest sens, a sprijinit substanțial, financiar și logistic, acțiunea Armatei Nordice Arabe care va contribui la susținerea flancului stâng al viitoarei ofensive. În același spirit, s-a plasat și atitudinea sa față de activitatea colonelului T.E. Lawrence (1888-1935) în pregătirea și coagularea triburilor arabe împotriva forțelor otomane. Pe aceste coordonate se plasează succesul major înregistrat de acestea în eliminarea prezenței otomane de pe litoralul Mării Roșii prin ocuparea portului Aqaba (6 iulie 1917). De asemenea, forțele arabe lansează raiduri constante împotriva liniei de cale ferată Hejaz, afectând semnificativ sistemul de aprovizionare a forțelor otomane din Peninsula Arabia.

Planurile lui Allenby vizau lansarea, în cursul lunii septembrie, a unei noi ofensive în sudul Palestinei care să conducă la ocuparea Ierusalim¹⁴-Jaffa până la sfârșitul anului. Punctul ales pentru direcționarea ofensivei era diferit de strategia utilizată de Murray, opțiunea noului comandant britanic vizând concentrarea atacului asupra Beersheba, mult mai slab fortificată, și, ulterior, executarea unei manevre de învăluire în vederea încercuirii Gaza.

Ofensiva proiectată de Allenby putea, de asemenea, să deturneze planurile otomano-germane de coagulare a unor noi forțe în perimetrul Damasc-Ierusalim. În august 1917 comandamentele Puterilor Centrale au decis crearea unei noi structuri de forțe, „Grupul Yıldırım”, condusă de mareșalul Erich von Falkenhayn (1861-1922), având centrul de comandă în Alep. În cadrul acesteia se regăseau

**Generalul Erich von Falkenhayn,
comandant al Grupului Yıldırım, 1917**

și unități retrase de pe fronturile din România, Galiția și Tracia. Efectivelor otomane se adăugau contingente germane și austro-ungare, obiectivul principal al grupării de forțe fiind lansarea unei contraofensive în Mesopotamia. Amenințarea pe care Grupul Yıldırım o prezenta pentru forțele din Mesopotamia reclama un răspuns urgent. Beneficiind de aprobarea Londrei, la sfârșitul lunii octombrie 1917 Allenby lansează atacul împotriva Beersheba, dublat de bombardamente intense asupra Gaza. Securizarea factorului surpriză pentru acțiunea forțelor terestre s-a realizat optim ceea ce a facilitat înfrângerea rapidă a garnizoanei otomane. În mai puțin de o săptămână, Allenby a reușit să întoarcă dispozitivul de forțe către vest, izolând forțele din Gaza pe care o ocupă în 6 noiembrie 1917. Rapiditatea acțiunilor britanice precum și maniera nonconformistă de aplicare a planului strategic a luat prin surprindere comandamentele german, respectiv otoman, ceea ce nu a permis angajarea de substanță a Grupului Yıldırım pe aliniamentul Beersheba-Gaza.

Victoriile din sudul Palestinei au deschis noi oportunități pentru continuarea ofensivei

Trupe din Australia și Noua Zeelandă înaintea ofensivei împotriva Beersheba, octombrie 1917

lui Allenby către Ierusalim. Reacția otomană avea să se articuleze în zilele următoare, după depășirea momentelor de confuzie create în urma acțiunilor rapide ale trupelor britanice. Rezistența forțelor Yildirim s-a dovedit a fi înverșunată, în cursul lunii noiembrie 1917 fiind consemnate cel puțin patru confruntări de amploare, soldate cu pierderi importante de ambele părți. Retragerea, deși ordonată, a forțelor combinate germano-otomane era însă definitivă. Apărarea Ierusalimului este ridicată la începutul lunii decembrie ceea ce permite ocuparea orașului de către trupele britanice la 11 decembrie 1917. În proclamația sa către populația Ierusalimului, Allenby sublinia ireversibilitatea victoriei britanice și, subsecvent, sfârșitul ocupației otomane în acest perimetru al Orientului Mijlociu.

Epilog

Victoria majoră înregistrată prin ocuparea Ierusalimului a reprezentat, practic, etapa decisivă în declinul iremediabil al autorității otomane în Orientul Mijlociu. Campania lui

Allenby va continua până în februarie 1918, când evoluțiile de pe teatrul de operații din vestul Europei impun din nou reajustarea posturii ofensive a forțelor britanice. O parte a contingentelor Forței Expediționare Egiptene sunt dislocate în Europa pentru a întări pozițiile britanice în fața ofensivei germane (Ofensiva Luddendorf, martie 1918) asupra pozițiilor aliate din Franța. După respingerea acesteia, Allenby reia ofensiva, reușind să înfrângă zdrobitor trupele otomane în bătălia de la Megiddo 19-25 septembrie 1918. În susținerea acțiunilor britanice participă și efective evreiești aparținând Batalionului 38 infanterie, apărut în contextul inițiativei sioniste de creare a Legiunii Evreiești. Aceste efective au fost implicate în operații de hărțuire a forțelor otomane din valea Iordanului.

De asemenea, înaintarea britanică este urmată, pe flancul drept, de acțiunea simultană a forțelor arabe, care reușesc să intre în Damasc la începutul lunii octombrie 1918. Câteva săptămâni mai târziu este ocupat Alep iar la 30 octombrie este semnat armistițiul cu Imperiul Otoman în urma căruia luptele din Ori-

entul Mijlociu încetează. Configurația post-belică a acestei zone nu a corespuns realității operaționale, Orientul Mijlociu reprezentând unul dintre principalele subiecte ale negocierilor internaționale ce au urmat finalizării conflictului mondial. Locul armelor este luat de diplomație, paradigma împărțirii sferelor de influență între marile puteri învingătoare aplicându-se și acestui perimetru geografic. Negocierile derulate la Versailles, urmate de consensul întrunit la nivelul puterilor aliate în Conferința de la San Remo (aprilie 1920) aveau să conducă la introducerea unei noi formule de guvernare în această zonă. Pe aceste coordonate, introducerea sistemului mandatelor a condus la apariția unor diviziuni teritorial-administrative care vor fi transpuse, în linii generale, în cadrul viitoarelor state din Orientul Mijlociu. Cu toate acestea, maniera și logica de implementare a intereselor asociate formulilor de împărțire a moștenirii otomane nu au corespuns realităților acestui areal, generând un set de probleme a căror rezolvare nu a fost identficată nici astăzi.

Revenind la evaluarea campaniilor desfășurate în Orientul Mijlociu al anului 1917 se poate afirma pe deplin faptul că acestea au reprezentat unele dintre principalele momente ale Primului Război Mondial. Deși apreciat în mod tradițional ca fiind un teatru de operații relativ periferic în raport cu cele din Europa, intensitatea confruntărilor precum și atenția acordată planificării și conducerii acțiunilor de luptă incumbă necesitatea unei reevaluări asupra semnificației Orientului Mijlociu în economia generală a conflictului. De asemenea, nu lipsit de importanță este rolul pe care perimetrul oriental l-a îndeplinit în momentele de maximă intensitate consemnate pe durata războiului, după cum este cazul Campaniei din Gallipoli. Fără îndoială, evaluarea cantitativă a forțelor angrenate în numeroasele confruntări consemnate pe cele două axe operaționale, Mesopotamia și Suez, atestă disparități evidente în raport cu teatrele din Europa. Cu toate acestea, criteriul numeric reprezintă doar una dintre fațetele problemei. Relevanța acțiunilor din Orientul Mijlociu trebuie privită și din perspectiva modului în care acestea au reușit să capaciteze resursele statelor implicate în conflict și, uneori, să prevaleze în ansamblul

strategiilor utilizate. În acest context se plasează, fără îndoială, Imperiul Otoman pentru care anul 1917 a reprezentat, practic, înfrângerea *de facto* în Orientul Mijlociu. Cu toate acestea, eroarea strategică făcută de regimul militarist de la Constantinople prin intrarea în război a fost compensată, parțial, prin concentrarea efortului de război în Orientul Mijlociu și modalitatea de asumare a realităților conflictului mondial. Depășită numeric, tehnic și moral, acțiunile armatei otomane reprezintă unul dintre aspectele care reclamă aprofundarea cercetării istorice, fiind unul dintre subiectele al căror potențial nu a fost încă pe deplin epuizat.

NOTE

¹ Textul Tratatului germano-otoman semnat de marele vizir Salim Pașa (1865-1921) și baronul Hans von Wagnheim (1859-1915), ambasadorul german la Constantinople, disponibil în format electronic la adresa http://avalon.law.yale.edu/20th_century/turkgerm.asp.

² Asupra rolului pe care Misiunea Militară germană l-a avut la îmbunătățirea posturii generale a forțelor otomane se mențin opinii divergente față de eficiența demersurilor germane. Cu toate acestea, prestația trupelor otomane, atât în contextul campaniei din Gallipoli, cât și cele din Mesopotamia în cursul anului următor, atestă realitatea unor progrese evidente dificil de anticipat în absența sprijinului extern. Edward J. Erickson. *Ottoman Army Effectiveness in World War I: A Comparative Study*, Routledge, Londra-New York, 2007, p.10-11.

³ Edward J.Erickson. *Orderd to Die:A History of the Ottoman Army in the First World War*, Greenwood Press, Westport-Connecticut-Londra, 2001, p.37.

⁴ Eugene Rogan. *The Fall of the Ottomans. The Great War in the Middle East*, Basic Books, New York, 2015, p. 34-35.

⁵ Jeffrey M. Shaw,Timothy J. Demy (ed.). *War and Religion. An Encyclopedia of War and Conflict*, ABC-CLIO, Santa Barbara, p.927-928.

⁶ David Fromkin. *The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*, Phoenix Press, Londra, 2000, p.119-120.

⁷ În ciuda numărului semnificativ de soldați otomani (25.000) care reușesc să traverseze Peninsula Sinai, lipsa capacităților de traversare a Canalului de Suez a afectat drastic acțiunea condusă de Kressenstein. Numprul mare de victime înregistrat (aprox. 2.000 de morți) conduce la retragerea otomană. Pentru detalii privind acțiunea de la înce-

putul anului 2015 a se vedea memoriile guvernatorului otoman Djemal Paşa. *Memories of a Turkish Statesman – 1913-1919*, Hutchinson, Londra, 1922, p.154.

⁸ John Fisher. *Curzon and British Imperialism in the Middle East, 1916-1919*, Frank Cass, Londra-Portland, 1999, p.21-22.

⁹ Textul corespondenței Hussein – McMahon, alcătuită din 10 scrisori, disponibil în format electronic la adresa <http://www.jewishvirtuallibrary.org/the-hussein-mcmahon-correspondence-july-1915-august-1916>.

¹⁰ Capitulara trupelor britanice în Mesopotamia reprezintă cea mai mare pierdere din istoria britanică înregistrată în urma unei capitulări. Pentru detalii privind dezastrul suferit de trupele britanice asediate la Kut, Robert Millar. *Kut: Death of An Army*, Pen&Sword Military, Barnsley, 2017.

¹¹ Dudley Ward. *History of the 53rd (Welsh) Division*, Naval&Military Press, Uckfield, 2006, p. 108. O expunere detaliată în ceea ce privește intensitatea luptelor din Gaza se regăsește în memoriile lui Rafael de Nogales (1879-1937), de origine venezueleană, înrolat ca voluntar în armata

otomană. Rafael de Nogales, *Memoirs of A Soldier of Fortune*, Kessinger Publ. Londra, 2006.

¹² Analiza eșecurilor din Gallipoli și Kut a fost încredințată unei Comisii speciale de anchetă constituită la Londra. Raportul acesteia a fost finalizat în mai 1917. În ciuda faptului că apariția fusese devansată de ocuparea Bagdadului, criticile aduse capacității de planificare și conducere a acțiunilor de luptă a condus la demisia secretarului de stat pentru India, Austen Chamberlain, și a generalului Beauchamp Duff, comandantul forțelor britanice din India. Pentru detalii privind concluziile comisiei de anchetă, Kristian Ulrichsen, *The logistics and politics of the British campaigns in the Middle East, 1914-21*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010.

¹³ O prezentare detaliată a acțiunilor derulate de trupele britanice după ocuparea Bagdadului în A.J.Barker. *The Bastard War. The Mesopotamian Campaign of 1914-1918*, Dial Press, New York, 1967, p. 333-357.

¹⁴ Pentru a răspunde și solicitării personale a premierului britanic David Lloyd George (1863-1945) vizând intrarea trupelor britanice în Ierusalim până la data sărbătorilor de Crăciun ale anului 1917.

OBSERVAȚIILE COLONELULUI AMERICAN F. L. PARKER DESPRE ARMATA ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ ÎN VREMEA RETRAGERII ÎN MOLDOVA

ALEXANDRU MADGEARU *

Abstract

The observatory mission sent to Romania by the US War College arrived there on 14 November. The officers Parker and Kerth retired soon in Moldavia, together with the army and authorities. Being representatives of a neutral power, their wish to visit the front was for some time denied by the Romanian General Headquarters. Even after these visits were allowed (in January 1917), they were restricted to headquarters. Only in May 1917 King Ferdinand gave the permission to inspect a front sector (Oituz-Putna) and then two cavalry divisions near Botoșani. The mission ended on 30 May. Afterwards, Parker wrote a report which argued the necessity of supporting the Romanian army with all kind of materials, emphasizing that the survival of Romania is crucial for the future evolution of the war in Europe.

Keywords: Alexandru Averescu, Constantin Prezan, Constantin Cristescu, Charles Vopicka, Romanian General Headquarters, 2nd Romanian Army

Reorganizarea armatei române și restabilirea capacității ei combative în prima parte a anului 1917 au fost evidențiate și în rapoartele întocmite de membrii Misiunii Militare franceze, precum și de alți atașați militari sau observatori trimiși la București și apoi la Iași. Desigur, cele mai numeroase și mai bine cunoscute sunt cele ale generalului Berthelot și ale subordonaților săi (șeful de stat major, colonelul Victor Petin, șeful misiunii navale, căpitanul Hubert de Belloy etc.). Există însă și

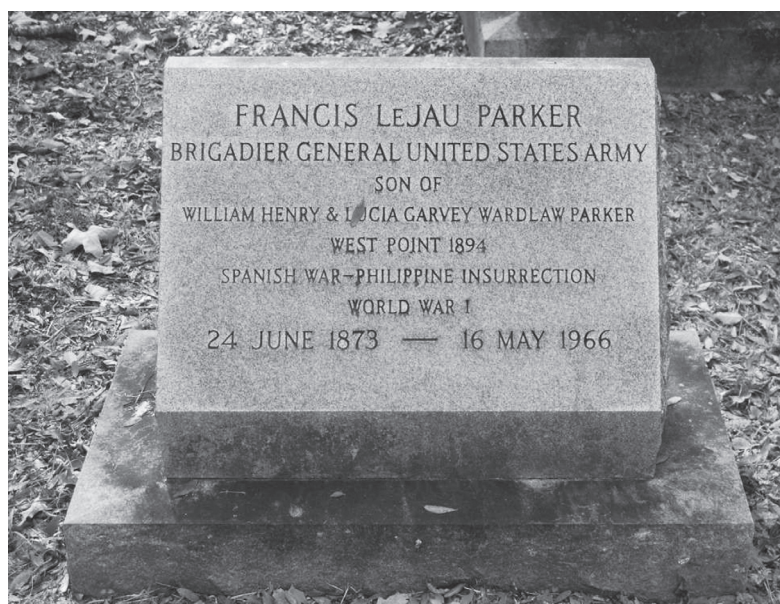
un interesant raport de misiune redactat de un ofițer american. Documentul¹ a fost utilizat în monografia dedicată relațiilor româno-americane din timpul primului război mondial², dar a rămas inedit ca atare. El va fi reprodus integral în volumul de documente referitoare la anul 1917 care urmează a fi editat de IS-PAIM. Autorul său este ofițerul de cavalerie Francis LeJau Parker, a cărui îndelungată și variată carieră militară este consemnată în mai multe site-uri³, pe baza cărora i-o schițăm aici.

* Cercetător științific gr. I, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

Născut la 24 iunie 1873 în Abbeville (South Carolina), a absolvit Academia Militară a SUA în 1894; acolo a fost și instructor în anii 1897-1898. În timpul războiului cu Spania din 1898 a luptat în Cuba, Porto Rico și Filipine. Fiind cunosător al limbii spaniole, a fost numit instructor pentru această limbă la Fort Leavenworth (Kansas), iar apoi trimis din nou în Filipine în mai multe rânduri între 1901 și 1912. În 1908 a urmat cursurile de la Army Staff College, iar înainte de a fi trimis în România a făcut parte din comisia de revizuire a regulamentului de instrucție a cavaleriei din General Staff. La 2 septembrie 1916 a fost însărcinat cu misiunea de observator militar în România (fiind pe parcursul ei avansat colonel), iar după aceea a fost atașat militar la Petrograd între iunie și august 1917. După întoarcerea în SUA a fost avansat general de brigadă în iunie 1918 și numit comandant al brigăzii 171. După terminarea războiului a urmat și General Staff College, fiind apoi numit mai ales în posturi din străinătate (Mexic, Nicaragua, Filipine). A trecut în retragere în 1936. A decedat la 16 mai 1966 la Charleston, fiind îngropat în cimitirul din orașul natal.

În misiunea din România, Francis LeJau Parker a fost însoțit de maiorul de infanterie Monroe C. Kerth, provenit tot din General Staff. Acesta i-a urmat la Petrograd în funcția de atașat militar și apoi de reprezentant la

Stavka, până la 1 februarie 1918⁴. La 12 octombrie 1916, cei doi ofițeri au plecat din New York, și după o călătorie anevoioasă prin Norvegia, Suedia și Rusia, au ajuns la București la 14 noiembrie (datele sunt pe stil nou). La București exista o legație americană, condusă de Charles Vopicka. Atașatul militar, căpitanul Halsey E. Yates, se afla la București din data de 25 martie 1916⁵. Parker a ajuns pe când începuse bombardarea Bucureștilor: „The city was bombarded by hostile aeroplanes the morning of our arrival and on several subsequent occasions during our ten days' stay. The Dobroudja had already largely passed into hostile occupation, Constantza having fallen about three weeks before our arrival, and the reports from the passes of the Carpathians suggested the possibility of a collapse of the Roumanian resistance at any time”. După câteva zile, însoțiți de C. Vopicka, cei doi ofițeri americani au fost primiți la Ministerul de Externe și Ministerul de Război, dar nu a mai fost timp și pentru o întrevedere cu Regele Ferdinand, ori pentru o vizită la Marele Cartier General. La 25 noiembrie, împreună cu atașatii militari de la București, au fost evacuați la Iași. Ministrul Vopicka a rămas la București⁶, la Iași fiind trimis ca însărcinat cu afaceri secretarul Legației W. W. Andrews, care „not having yet been accredited as chargé d'affaires, was considered by the Roumanian Government as having no

**Placa funerară
a generalului de brigadă
Francis LeJau Parker**

official diplomatic status as head of our Legation in Roumania, and recognized only to the extent that it was found convenient to do so". Timp de câteva zile, statutul celor doi ofițeri americani a rămas incert, până când, la 30 noiembrie, ei au aflat că la Iași a ajuns și ofițerul din Marele Stat Major care se ocupa de legăturile cu atașajii militari: locotenent-colonelul Trantomir⁷. Primele zile petrecute la Iași au fost un șoc pentru Parker: „The period from the end of November to the latter part of December was that corresponding to, and immediately following the almost complete collapse of the Roumanian resistance to invasion. Confusion and demoralization reigned and the Government and army almost ceased to exist for a time as organized forces". Starea de haos care domnea la Iași a făcut ca abia la 22 decembrie să poată fi aranjată de către Andrews o scurtă întâlnire cu regele. Ofițerii americani doreau să poată vizita frontul, dar Marele Stat Major decisese că reprezentanții statelor neutre nu o pot face până la stabilizarea acestuia. Ceea ce s-a admis doar a fost o vizită la Marele Cartier General de la Bârlad, la care a participat și atașatul militar al altui stat neutru, Spania (colonelul Sola). Ea s-a desfășurat între 1 și 3 ianuarie 1917, sub conducerea locotenent-colonelului Trantomir. Militarii străini au fost primiți de generalii Constantin Prezan și Constantin Cristescu, „with a shortness that was nothing less than discourtesy. We were not shown so much as a map or ordinary communiqué, and all indications suggested a lack of any intention to permit us real opportunities for observations in the near future".

Abia ca urmare a presiunilor exercitate de un ministru care îi cunoștea, Parker și Kerth au putut merge în zona frontului. S-a plecat în aceeași formație în noaptea de 9 spre 10 ianuarie 1917, cu destinația Bacău, unde era amplasat cartierul general al Armatei II. În ziua de 11 ianuarie 1917, delegația a fost primită de generalul Alexandru Averescu. „He received us pleasantly and his attitude was in every respect much more frank and cordial than that of the officers at General Staff Headquarters, and this attitude was reflected in that of the officers of his staff and mess. The General explained briefly that the task of his army had hitherto, due to the enemy's superior strength, been

confined largely to the occupancy of a succession of temporary positions, that his present advanced line was of that character and not intrenched, but that a line was being prepared somewhat in rear, upon which he hoped to effect a stand. (The intrenched line referred to by him, extending substantially from the Oituz to the Putna Rivers near the western boundary of Moldavia, was actually held by the Roumanians up to the time of the offensive in July 1917, and was in some places even advanced somewhat in the meantime)". De acolo s-a plecat la punctul de comandă al Diviziei 15 de la Onești, care era comandată de generalul Eremia Grigorescu.

Problema participării ca observatori atașați la o unitate militară de pe front a rămas în suspensie până când, la 6 februarie, regele a decis că este inoportună. Situația a tot trenat și s-a schimbat abia la câțva timp după ce SUA au declarat război Germaniei la 6 aprilie. La Iași nici măcar nu se știa ceva precis despre starea de beligeranță („On April 18 I learned that the chargé d'affaires had decided some days before to accept as authoritative the current unofficial information that a state of war existed between the United States and Germany"). Lipsa de activitate i-a determinat pe Parker și Kerth să ceară întoarcerea (telegrame din 6 aprilie, 20 aprilie și 1 mai), mai ales că generalul Constantin Cristescu continua să obstrucționeze prezența lor pe front. „On April 29, I decided that in case no communication with the War College was established by May 4 (practically a month after the dispatch sent by me on April 6), I should leave for Petrograd and endeavor to establish communication from there. It was considered very unlikely that it was desired that Major Kerth being in accord with this view, a telegram was sent April 30, notifying Lieutenant Riggs of our intention, and that afternoon Major Kerth and I called in company with Mr. Andrews upon the acting Minister of Foreign Affairs to acquaint him with our decision." A intervenit însă Take Ionescu, care s-a arătat indignat de situația creată, astfel că în ziua de 1 mai cei doi au fost chemați la Marele Stat Major, unde subșeful acestuia, colonelul Nicolae Alevra, a avut cu ei „a lengthy explanation and expression of regrets regarding our past experiences and premises for very complete and

immediate opportunities for information and observation in the future, but once again delay was interposed as regarding visits to the front. Colonel Alevra stating that General Prezan was absent and that General Cristescu desired General Prezan's personal approval before our actual departure for the front. I told Colonel Alevra that we should be glad to profit by later opportunities if we were still in Roumania, but Major Kerth and I had received, the previous evening, intimation that our transfer to duty in Russia was under consideration. As a result of this interview, I was assured the following day that the requests contained in my letter of April 18 would be acceded to without further delay."

Abia în ziua de 10 mai s-a primit autorizația regelui de a se organiza vizite pe front. Între 11 și 17 mai a fost inspectat sectorul Oituz-Putna: „Kerth and I visited Roumanian second army of six divisions holding front about 22 miles between Oituz and Putna Rivers including 82 infantry battalions, about 350 machine guns, 216 field guns, about 120 heavy artillery of all kinds. Estimate effective strength infantry about 40.000, cavalry 1.000, artillery 12.000. Total strength Second Army probably of two to three times as large as estimated effective strength. Position well intrenched, morale good, health is fairly good and improving, equipment fair clothing and shoes poor. Horses for artillery and transport very deficient in number and bad condition, total rounds of field artillery ammunition in country about 1000 per piece. Enemy in front Second Army believed outnumbered about 3 to one. Strongly intrenched, well supplied with artillery. Believe Second Army could force back temporarily enemy in its front but offensive no value without Russian cooperation. No sustained offensive by Roumanian army possible without better transportation.” Între 18 și 20 mai Parker a inspectat două divizii de cavalerie românești dislocate la vest de Botoșani, în timp ce Kerth a rămas la Iași. A urmat o vizită a celor doi între 21 și 23 mai pe frontul armatelor ruse 4 și 9.

După o ultimă întrevedere cu regele, Parker și Kerth au plecat spre Petrograd în ziua de 30 mai. Observațiile colonelului Parker asupra a ceea ce a văzut în România au fost sintetizate într-un raport separat, adresat Colegiului de

Război din cadrul War Department, intitulat: „Impressions and recommendations regarding present conditions of Roumanian Army”. Raportul lui Parker a fost primit la War College în data de 29 septembrie 1917. Documentarul expune mai întâi rolul misiunii militare franceze în reorganizarea și refacerea armatei române. Parker se referă și la perioada ulterioară plecării sale, iulie-august 1917 (informațiile au fost furnizate de un memorandum trimis de Marele Stat Major la Petrograd, precum și de către generalul Constantin Coandă, reprezentantul României la Stavka). O apreciere de ordin general inclusă în documentar risipea dubiile asupra capacității de luptă a armatei române: „The Roumanian forces have done good work for the Allies under exceedingly trying conditions. The officers, although not first-class, have markedly improved under the training they have received during the last six months. The soldiers have shown themselves to possess not only resisting qualities of a high order, but the intelligence to keep their discipline and cohesion, although surrounded by several times their numbers of disorganized Russian revolutionists. If this Roumanian force is to retain any effectiveness and be able to maintain itself as an organized unit throughout the coming winter, it must be given very material outside assistance in funds, supplies of a general nature, and military equipment. Supplies can, of course, be furnished from the outside only by way of Russia. The situation in Russia shows clearly that Roumania can not depend upon the initiative of Russia alone to supply even her most vital needs.”

De aceea, Parker a făcut o serie de propuneri de ajutorare a armatei române, de către SUA. Acestea erau, în ordinea importanței: hrana, îmbrăcămintea, combustibilul, echipamentul militar. El recomanda constituirea unei echipe de ofițeri americani care să se ocupe doar de aceste probleme, care comportau nu doar procurarea materialelor, ci și transportul prin Rusia. Parker arăta că „The views of the Chief of the American Military Mission in Russia should therefore be given great weight in this connection; and in general, if any prompt and effective result is to be obtained, it must be largely done through the efforts of competent men on the ground with power to

act immediately within reasonable scope, and with the assurance that their recommendations in matters beyond their scope of action can be given undivided attention by some one charged with that duty". În încheiere, el atrăgea atenția că supraviețuirea României este vitală pentru soarta războiului în Europa: "It is believed that the factor which will ultimately determine what the United States sends to Europe, is the capacity of the available ship's tonnage; and if sentimental considerations be set aside for the moment, it is further believed that in no part of the western front can a given amount of tonnage be so advantageously applied for the purposes of ending the war as in completing the necessary supplied and equipment for the Roumanian army. The personnel there is trained, ready and experienced in the present war; the officers and men have stood wall under most discouraging difficulties, and failure to help them now may easily result in the collapse of Roumania; the capture by the Germans of important localities and railroad connections in Southwestern Russia, and the giving of a great impetus to the movements toward a separate peace that are being pressed by certain elements in Russia. It is not seen how will be possible for Roumania to remain in the war throughout another winter without assured and material outside help; and if such help is to arrive in time to be of any use, it must be started without any further prolonged conferences or other delays."

Pe când era atașat militar la Petrograd, Francis LeJau Parker a participat la delegația

militară condusă de generalul Hughes Scott (trimis de la Washington pentru a evalua situația din Rusia), care a vizitat România în ziua de 3 iulie 1917.⁸ Informațiile sale au fost desigur esențiale în pregătirea acestei vizite, care la rândul ei a lămurit autoritățile politice și militare americane asupra necesității ajutorării României.

NOTE

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Microfilme SUA, inv. 1737, rola 647, cadre 7-19.

² I. Stanciu, *Aliați fără alianță. România și SUA (1914-1920)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, p. 69-70, 117.

³ <http://www.militaryhallofhonor.com/honoree-record.php?id=2935>; <http://prabook.com/web/person-view.html?profileId=1093040>; <http://socialarchive.iath.virginia.edu/ark:/99166/w6tn4ztp>.

⁴ G. F. Kennan, *Soviet American Relations 1917-1920. Russia Leaves The War*, Faber and Faber, London, 1956, p. 93-94; D. E. Davis, E. P. Trani, *The First Cold War. The Legacy of Woodrow Wilson in U.S.-Soviet Relations*, University of Missouri Press, Columbia and London, 2002, p. 70-72, 81, 90.

⁵ I. Stanciu, *Aliați...*, p. 69.

⁶ El nu menționează în memoriile sale (*Secrets of the Balkans. Seven years of a diplomatist's life in the storm centre of Europe*, Chicago, 1921) scurta prezență la București a celor doi ofițeri.

⁷ Lucian Trantomir, care în perioada anterioară fusese el însuși atașat militar la Istanbul. Pentru el, vezi *Arhivele Naționale ale României. Serviciul județean Iași al Arhivelor Naționale. Colecția „Documente”, Pachetele nr. 1041-1060*, Iași, 2010, p. 111-118.

⁸ I. Stanciu, *Aliați...*, p. 117-124.

REGINA MARIA – UN SOLDAT ÎN MARELE RĂZBOI – MĂRTURII ȘI CONFESIUNI DIN IULIE-AUGUST 1917

SERGIU IOSIPESCU *

Résumé

Evoquer la reine Marie de Roumanie à propos de la Grande Guerre est un devoir pour tout historien, même militaire. Car la reine de la Roumanie «entra dans la guerre comme on entre en religion; elle s'y est cloîtrée, renonçant à tout le reste pour le salut de sa patrie, de sa dynastie et des causes sacrées qui unissaient alors les allies» (Comte de Saint-Aulaire, Confession). L'étude présente à côté des extraits du Journal de guerre de la reine du temps des grandes batailles de Mărăști, Mărășești, Oituz, les témoignages de Maurice Paléologue, général Radu R. Rosetti, du comte de Saint-Aulaire, le ministre de la République française auprès le roi Ferdinand Ier de Roumanie et même celui du feld-maréchal August von Mackensen, le commandant en chef des troupes ennemies pendant les batailles des Portes de la Moldavie, des mois Juillet-Septembre 1917. La reine fut non seulement la mère des blessés, l'organisatrice des plusieurs hôpitaux et du service des ambulances automobiles «Reine Marie», mais le secours de tous les nécessiteux, sans aucune discrimination. Elle fit des visites au front pour encourager ses braves soldats sans se soucier des périls ce qui faisait l'admiration de Mackensen lui-même. La reine Marie a été pendant toute la guerre «le ministre de la confiance nationale» (Comte de Saint-Aulaire, Confession).

Keywords: WW I, Queen Mary of Roumania, Roumanian Front, Count of Saint-Aulaire, general Radu R. Rosetti, fieldmarshal August von Mackensen

Evocarea reginei Maria din vremea marilor bătălii de la Porțile Moldovei din vara anului 1917 de către un medievist și arheolog poate avea o dublă îndreptățire.

Întâmplător, de mai bine de un secol și jumătate, familia mea este legată de locurile marilor bătălii de la Porțile Moldovei, al căror centenar îl serbăm chiar anul acesta. Curțile răs-străbunicului meu de deasupra apei Putnei, de la Țifești, au fost spulberate atunci de focul artileriei inamice și de pe locul unde au fost aceste curți, tocmai am revenit.

Apoi, în lucrul la tratatul de *Istorie militară a poporului român*, în anii 1986-1989, am fost

fericit să mă aflu în preajmă, să am înaintea ochilor, vreme de câteva ceasuri, pe majestatea sa regina Maria și pe mai toți dintre actorii marilor evenimente din prima jumătate a secolului al XX-lea. Din sute, poate mii de metri de peliculă, jurnale de actualități, reportaje de front, multe abia mai conservându-se, care se desfășurau la masa mea de montaj de la Arhiva națională de filme de la fortul Jilava, și apoi cele de la Service Historique de la Défense, s-au ivit, sacadat, chipurile oamenilor care au fost, între ei regina Maria și regele Ferdinand I ai României, neasemuit de vii. Dincolo de instantaneele cinematografice pe care voiam să le selectez

* Cercetător științific gr. I, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

pentru a ilustra Primul Război Mondial pentru *Istoria militară a poporului român*, lumea de acum o sută de ani a re trăit pentru câteva ore în fața mea.

Pe drumurile desfundate ale Moldovei refugiuului și a ultimei părți a regatului României rămasă liberă în fața formidabilei mașini de război germane și a auxiliarilor ei, austro-maghiari, bulgari și otomani, – la Iași, Bicăz, sub cetatea Neamțului, dar mai ales pe frontul de la Porțile Moldovei, mi-au apărut alături de soldații cu precădere țărani și ofițerii lor de trupă, regele Ferdinand, regina Maria, jivialul dar deopotrivă tenacele general Berthelot, cu membrii misiunii sale, generalii Averescu și Presan, ceilalți comandanți de armate și corpuri de armată, Ion I. C. Brătianu, Alexandru Marghiloman, Albert Thomas, ministrul francez al Armamentului, membrii Sfatului Țării și unitățile de voluntari din Basarabia și, firește, conducătorii țărilor și armatelor inamice, în frunte cu Kaiserul Wilhelm al II-lea și feldmareșalul von Mackensen.

Încât privește înfățișarea reginei Maria, paginile de o mare subtilitate și sensibilitate scrise de I. G. Duca, împreună cu minunata expoziție de fotografii¹, înfățișată recent la Universitatea de vară „Nicolae Iorga” de la Vălenii de Munte mă dispensează de zăbava unei noi descrieri.

Ceea ce observam în jurnalele cinematografice de război, într-o epocă totuși de severă etichetă, erau mâinile reginei Maria, fără mânuși, întinse soldaților gata de luptă, sau

Regina Maria în uniforma de soră de caritate

răniți, bolnavi de tifos, muribunzi. Acest «curaj nebun», cum spunea cinicul memorialist Constantin Argetoianu, despre o altă eroină a războiului românesc, Yvonne Blondel, regina Maria îl arătase neîncetat, cu o simplitate și grație într-adevăr regească.

Să nu se creadă că regina a trecut indemnă printre aceste încercări ale războiului. A contactat și tifosul exantematic și gripa spaniolă, și, asemeni regelui Ferdinand I, a avut o viață scurtă, urmare a privațiunilor, eforturilor și emoțiilor acelor ani.

*

Regina Maria avusese un rol însemnat în intrarea României în Marele Război. Îl presimțise, încă de la moartea regelui Carol I, ambasadorul Republicii franceze la Curtea țarului Nicolae al II-lea, Maurice Paléologue: «Noul rege, Ferdinand I, va avea spiritul și mâinile mai libere. Mai mult, soția sa, regina Maria, este nepoata reginei Victoria prin tatăl ei, ducele de Edinburg,/.../. Mama sa este marea ducesă Maria, fiica împăratului Alexandru al II-lea și sora sa este Victoria, soția marelui duce Chiril Vladimirovici. Regina Maria păstrează relații de familie și încă foarte afectuoase cu Curțile Angliei și Rusiei.»².

Despre acțiunea reginei în război caracterizarea completă aparține unui sever memorialist, generalul Radu R. Rosetti: „Deși regina Maria nu avea rost să se amestece în chestiunile militare și pe cât știu, nici nu s-a amestecat /.../ ea a avut totuși influență prin energia și dârzenia ei firească. Pe atât de hotărâtă și înzestrată cu energie pe cât regele nu avea aceste însușiri, ea a fost mereu o pildă de dârzenie și a creat o atmosferă de acțiune. Nu este lipsită de adevăr afirmațiunea contelui de Saint-Aulaire că regina Maria a intrat în război cu o stare de spirit asemănătoare aceleia cu care se călugărește un credincios și că a fost « ministrul încrederii naționale » »³.

De fapt contele de Saint-Aulaire, ministrul Republicii franceze în România (1916-1920), oferă în *Confesiunea* sa un tablou complex și remarcabil al acestei personalități: «Cât despre regina Maria, – scrie el într-un rând –, nu este cazul să vorbim despre curajul ei. Curajul presupune teama și energia pentru a o învinge.

Sentiment necunoscut de o suverană a cărei cutezanță se aseamănă invulnerabilității prin optimismul pe care îl răspândește și spectacolul unui neîncetat miracol. „Regina este mascota noastră, spunea una dintre infirmierele sale. Prezența sa ne imunizează mai abitor decât orice vaccin”⁴. În cursul anului 1917 ministrul francez a avut prilejul să fie în preajma și să urmărească uimitorul activitate a reginei, acum consemnând și comparația reținută de generalul Rosetti: «Regina Maria a intrat în război precum alții se consacră religiei. S-a „călugărit” renunțând la toate pentru salvarea patriei sale, a dinastiei și a cauzei sfinte care unea atunci pe aliați. În vremea acestei claustrări care nu excludea ci dimpotrivă presupunea conducerea spitalelor și parcurgerea frontului, ea a păstrat și a impus în jurul ei percepțiile ei de stoicism, de milostenie, de devotament și de speranță mai presus de orice. Până în ziua victoriei nu am văzut-o altfel decât cu uniforma de infirmieră sau, în fruntea regimentului ei, 4 Roșiori, cu dolman albastru, mantou garnisit cu blană, prins cu agrafă pe umăr, tocă de blană surmontată de egretă»⁵.

*

Valea Putnei a fost câmpul de luptă al crâncenei înfruntări de la Porțile Moldovei din vara anului 1917. Înaltul comandament inamic pregătise un ambițios plan de operații care printr-o ofensivă din nord-vest dezvoltată spre sud pe cursurile Siretului, Prutului și Nistrului, combinată cu o străpungere a frontului ruso-român la sud, și pe direcția Galați, trebuia să scoată din război ceea ce se mai salvase din România, continuând acțiunea în sudul Rusiei, obiectivul final fiind ocuparea grânarului nord-pontic și, mai departe, câmpurile petrolifere învecinate.

Obiectivul imediat și de maximă însemnătate al ofensivei era, în concepția comandantului suprem al armatelor inamice, feldmareșalul August von Mackensen, capturarea prin surprindere a podului de la Cosmești. Obiectivul – în fapt linia ferată Mărășești-Cosmești și podul – era esențial atât pentru aliații româno-ruși, – întregul sistem de comunicație feroviară în Moldova dintre Prut și Carpații orientali și aprovizionarea frontului

Regina Maria la Onești în vizită la Armata a II-a, Onești, septembrie 1917

depinzând de acest tronson de cale ferată și de pod –, cât și pentru inamic, al cărui plan de campanie ar fi fost din plin avantajat.

La rândul său, comandamentul Frontului românesc, dispunând de o armată cu totul reorganizată, după înaltele standarde franceze, de misiunea militară condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, pregătise o ofensivă din bazinul superior al Șușiței spre SSE cu Armata II (general Averescu), și cu Armata I (general Cristescu) în zona Muncelu-Mărășești spre spargerea frontului inamic. Cu toate amănările și apoi eșecul oricăror acțiuni de luptă ruse în Galiția, ofensiva Armatei a II-a pe direcția Mărăști-Tulnici a început, conform planificării la 10 iulie 1917, dar aceea a Armatei I, anunțată de o pregătire de artilerie, a fost devansată de atacul inamicului. Acesta, schimbându-și planul, a preconizat o clasică bătălie de învăluire a Armatei a II-a, ce înainta. Dar flancul drept al inamicului în mișcare spre NNE a avut în față Armata I care a oprit pătrunderea, rezistând pe aliniamentul Panciu – sud Mărășești – Doaga. Acum s-a produs legendarul contraatac al Regimentului 32 Mircea care a respins inamicul din satul Moara Roșie. Întrucât generalul Ragoza, comandantul Armatei a IV-a rusă, incapabil să-și mai domine trupele, a propus retragerea frontului pe Trotuș iar generalul Christescu s-a opus, amenințând chiar că va respinge orice încercare de părăsire a pozițiilor, spre salvarea cooperării româno-ruse, Consiliul de război, prezidat de regele Ferdinand, a trecut comanda Armatei I generalului Eremia Grigorescu.

the same place - I must say he works with relent-¹⁴
less energy and does everything himself. I suppose
that is why he obtains such results. He feels that he must
do and do and do - he is a real thoroughgoist, but at
least the form his restlessness takes now is useful
to other, therefore it can better be encouraged.

For dinner we had fat General Valeanu whose
head quarters are in the village of Cotafănești and
Cella, who is off her head with delight because I am
here. We had dinner at 8 and at 9 1/2 I went
down again to the hospital and made a round
through all the barracks. Their joy to see me
appear still at such a late hour was quite touching
they had all become like children and each with
a word of comfort a kindly word - I was amply
recompensed for any trouble I give myself, but
the pathetic joy that late visit was to them - I
came home at 10 1/2 my heart very full of tenderness
towards them and gratitude for the love they showed
me. Then to bed, healthily tired as usual.

Pagină din manuscrisul jurnalului reginei Maria

Acesta avea să rostească, pentru a doua oară la Porțile Moldovei, celebra sentință „Pe aici nu se trece!”.

*

Sub semnul marilor bătălii din vara anului 1917, am spicuit din jurnalul reginei câteva însemnări făcute la Iași și în sudul Moldovei în chiar zilele declanșării și desfășurării marii ofensive românești, cu toate temerile dar și speranțele mărturisite sie însăși:

«23 iulie

Cred că se vor petrece zilele acestea evenimente militare de mare însemnatate pentru noi și mă simt în același timp îngrijorată și nerăbdătoare, îmi inspiră mai multe temeri decât nădejdi; pentru noi e o chestiune de viață și de moarte și ne-am dezobișnuit cu totul de întâmplări fericite și de izbândă.

24 iulie

Veștile de pe frontul rusesc numai bune nu sunt, iar noi am pornit ofensiva azi și nu suntem siguri de sprijinul rușilor. Mulți consideră că atacul nostru este o nebulie primejdioasă – din păcate și eu tind să îi susțin, dar tot mai sper că există vreo combinație militară norocoasă pe care eu nu o înțeleg și care face decizia noastră nu numai necesară dar și avantajoasă; cu toate acestea mă chinuiesc niște griji de moarte și toată ziua am primit vești care se contraziceau unele pe altele, tare supărătoare. Lucru curios Nando [regele Ferdinand] nu pare prea îngrijorat⁶.

24 iulie

Într-un loc toți bărbații din mahalaua Iașilor ne-au ajutat împingând mașinuța la deal – erau foarte veseli și vorbăreți și au declarat că speră ca în curând să intre trăgându-ne trăsura în București, fiindcă este lucru sigur că românii vor învinge dușmanul!

25 iulie

Știrile militare au fost în general bune, mai puțin cele dinspre Rusia, unde într-o parte anume, germanii continuă să înainteze iar rușii să dea înapoi. La noi ofensiva pare să fie încununată de succes, s-au luat prizonieri și tunuri, dar inima mea nu mai poate crede în veștile

bune, prea am primit numai și numai din cele rele încă de la început, așa că încă nu-mi vine să cred că norocul și-a întors fața către noi.

26 iulie

Zi de tot mai mare îngrijorare. Nando [regele Ferdinand] a sosit [de pe front] pe neașteptate la micul dejun – a fost chemat noaptea trecută de Cartierul general, care a oprit ofensiva fiindcă în Rusia pare să se petreacă ceva teribil – cedează peste tot în fața unui dușman ale cărui trupe sunt pe sfert cât ale lor, pur și simplu se retrag în masă fără luptă. E o veste cumplită, o veste dezastruoasă și a venit pe nepusă masă încât mă simt amețită. Încă mă agăț de speranță, cum îmi este obiceiul – dar mă tem că de data asta e sfârșitul sfârșitului – de fapt dezastrul pentru noi e de neînchipuit, nici măcar nu am cuvinte, nici nu pot încerca să-l cuprind cu mintea.

30 iulie

I-am vizitat [la Spitalul Francez] pe câțiva soldați și ofițeri răniți în bătăliile din ultimele zile, binedispuși și încântați, în ciuda rănilor; a fost o plăcere să vorbesc cu ei, iar dorința lor de a lupta și de a învinge ne face situația cu atât mai tragică dacă ne gândim la Rusia. Oamenii noștri sunt atât de dispuși să lupte, atât de nerăbdători să li se îngăduie să facă tot ce pot, cu mândrie /.../

1 august

/.../ toate eforturile par inutile în fața haosului imens din Rusia care amenință să ne înecă în ciuda tuturor eforturilor care le depunem, în ciuda sentimentului eroic pe care ni-l inspiră mica armată curajoasă, atât de pregătită și de nerăbdătoare să se arunce în luptă cu nădejdea de a-și recupera casa pierdută!

2 august

/.../ Kropotkin⁷ era foarte mândru de reușitele din atacul recent (se pare că s-au descurcat bine) și entuziasmat de felul cum au luptat ostașii noștri – a spus: „M-am îndrăgosit de armata a II-a a dumneavoastră”.

5 august

Veștile sunt în continuare rele – rușii continuă să se retragă fără luptă, s-a ajuns la granița

noastră; nu am cuvinte să-mi exprim indignarea, și apoi nu e tocmai indignare, ci ceva mai mare, mai zdrobitor – capul, mintea nu mi sunt destul de mari ca să cuprindă tot ce simt./.../Nu știu ce fac trupele noastre acum. Știu doar că nu avem de gând să murim fără să opunem rezistență în vreun fel. Totul este monstruos de tragic.

6 august

La prânz l-am avut invitați pe Ploklevski⁸ și generalul Candole⁹. Ploklevski de abia îndrăzne să mă privească în ochi, atât de rușine îi era pentru țara lui. /.../ Cerem să mergem la Rostov pe Don, dacă va fi să ne refugiem în Rusia, și ca vasele românești să meargă acolo, ca să putem trăi la bord dacă vrem, fără să fie nevoie să căutăm casă. /.../ Nando mi-a promis că orice ar fi, voi putea rămâne alături de el și de armată pe pământul românesc până în ultima clipă. Nu mă va convinge nimic să plec, cum încearcă mulți să-mi propună. /.../ Apoi, la șase și jumătate, Nando ne-a luat pe mine și pe fete să facem o plimbare cu automobilul, lungă și frumoasă – totul devine înduioșător, iubim fiecare palmă de pământ cu o dragoste deosebită arzătoare, dar inima ne doare întruna.

7 august

Carol¹⁰ s-a întors și are multe de povestit. Trupele noastre s-au purtat admirabil, cu o dârzenie minunată iar germanii au fost atât de uimiți, încât au dat bir cu fugiții în dezordine, cu ofițerii în frunte, ceea ce rar li se întâmplă germanilor – dacă am fi putut să mergem mai departe după prima izbândă s-ar fi putut face lucruri mari, în confuzia care domnea în rândurile dușmane. Dar vai, cum rușii au lăsat totul de izbeliște în nord, a devenit primejdios să înaintăm. Împrejurări crude, dureros de amare pentru soldații noștri, care luptau să-și ia înapoi casele!

10 august

Se duc lupte crâncene pe frontul de la Focșani – germanii au aruncat în luptă acolo forțe numeroase. Deocamdată rușii par să-și facă datoria dar niciodată nu e sigur dacă vor fi statornici, ceea ce ne face poziția cumplit de nesigură de vreme ce germanii știu să profite de orice slăbiciune. Bieții mei soldați luptă ca

niște eroi – mă tem că mulți pier, îmi doresc cu disperare să mă duc la spitalele mele, la răniții mei, mă simt lășă fiindcă nu sunt printre ei.

11 august

Toată ziua am primit vești îngrijorătoare și schimbătoare. Spre seară s-au înrăutățit, mai ales dinspre Oituz./.../ Cristescu pare să fie o deziluzie (în partea dinspre Focșani); n-am înțeles deloc de ce i-a încredințat Nando o comandă mai importantă când are un caracter atât de îndoielnic. /.../ Armata lui Averescu a fost și ea împinsă înapoi azi către Ocna, loc foarte important pentru noi, fiindcă de acolo ne extragem ultimele rezerve de țiței.

12 august

Din toate părțile veștile sunt mai degrabă rele decât bune, dar am unele licăriri de speranță – se duc lupte groaznice pe la Oituz și Focșani ! Carol pleacă pe front și am profitat de plecarea lui ca să anunț că merg și eu cu el luându-i cu mine doar pe Ballif¹¹ și pe Mignon¹²/.../.

Ghidigeni, 13 august

Din nou trecând printre paturile de cruntă suferință, m-a lovit imensa nebulă a întregului război. De ce? De ce? De ce? Și sunt atât de tineri și mutilați – brațe și picioare lipsă, plămâni și măruntaie găurite, coloane vertebrale paralizate, cranii trepanate ... O nebulă curată!

14 august

Carol /.../ ne-a dus cu automobilul pe mine și pe Mignon până la o poziție foarte înaintată pe Siret, de unde vedeam totul – de fapt nu vedeam mare lucru în afară de obuzele care ne explodau în față și deasupra capului. Încă de când ne apropiam de destinație aveam în stânga explozii care se țineau lanț – a fost o senzație ciudată, dar totul pare atât de simplu încât nici nu poți să-ți închipui oribila realitate – oribila realitate care se vede mult mai limpede în spitale. Ne-a tulburat foarte tare.

[Spitalul româno-francez de la Coțofenești]

15 august

/.../ am plecat petrecută de multe urări ca împrejurările să-mi îngăduie să mă întorc și

să-mi iau în stăpânire mica locuință alături de răniți – ca răspuns a venit bubuitul tunurilor de la nord și de la sud, *tunuri care ne hotărâsc zilele acestea soarta*.(subl. S. I.)

[Ghidigeni]

Apoi am mai stat puțin pe terasă, vorbind cu toată lumea, dar mai ales cu Carol despre situația militară, care e cum nu se poate mai serioasă – *zilele acestea e în joc soarta țării noastre* (subl. S. I.). Dar soldații noștri s-au ridicat deasupra oricărei laude; totuși pierderile sunt teribile.

Generalul Grigorescu e îngrijorat fiindcă înțelege extrema gravitate a situației, dar în același timp încrezător mulțumită moralului extraordinar al trupelor noastre. Partea problematică o reprezintă, în continuare, rușii.

Roman [Spitalul „Principele Mircea],

21 august

Din păcate au și foarte mulți amputați – peste tot moralul e bun, soldații sunt plini de curaj, foarte interesați de jocul războiului – dar, văzând prăpădul, îmi repetam: ce nebunie, ce nebunie!

Și peste tot aduc daruri și vorbesc și îmi fac datoria cu curaj, cât mai bine pot! Dar e obositor; totuși știu că este monstruos să te gândești la puțină oboseală când ai în față atâta suferință, așa că îmi înăbuș toate senzațiile fizice și merg înainte tot înainte și nu refuz pe nimeni dacă sunt rugată să mai vizitez un loc. *Ajută moralului* răniților, doctorilor și infirmierelor; vizitele acestea nu sunt în zadar; și apoi așa pot asculta necazurile tuturor și pot ajuta acolo unde e nevoie.

Iași, 23 august

[Regele Ferdinand] s-a întors [de pe front] cu multe laude pentru soldați și ofițeri – doar transportul trupelor este dificil fiindcă nu au destule camioane iar caii sunt în stare proastă. Una peste alta se vede o diferență uimitoare între armata noastră de astăzi și cea de ieri – e o renaștere minunată, aproape de neînchipuit, dar e o armată atât de mică!

Ballif s-a întors și cu laude la adresa lui Averescu – e mereu alături de trupe, se ocupă personal de tot, e calm, curajos, nu dă înapoi din fața nici unei primejdii. Soldații îl adoră.

Iași, 24 august

A 52-a aniversare a lui Nando – i-am dat o sticlă de parfum și un bol cu săpun – cadouri de război ! Și totuși, azi suntem mai fericiți, în ciuda dezastrelor, decât anul trecut, când trebuia făcut marele pas, iar hotărârea aproape că i-a frânt inima. Când au fost aruncate zarurile, când n-a mai fost cale de întoarcere, a devenit mai ușor de suportat, în ciuda tuturor bolilor, dezamăgirilor și nenorocirilor care au urmat. Iată acum, după aproape un an, țara noastră e mai mică, în loc să fie mai mare! Dar legătura dintre noi și popor e puternică și adevărată, a devenit o legătură întemeiată pe încredere sinceră, născută din dureri îndurate împreună, fără crâcnire. În astfel de clipe, suntem atât de mândri de armata noastră și de eroismul ei minunat încât ni se învelesc inimile, începem să credem în viitor.

Onești, 27 august

Averescu ne-a dus pe o înălțime aflată față în față cu poziția ocupată de românii noștri și de *boches*, de unde se vede Târgul Ocna, orașul pe care inamicul se străduiește să-l cucerească și-l bombardează întruna. Am mers cu automobilele cât de departe am putut, apoi am urcat în șea și am călărit până în vârful dealului. Panorama era minunată, ni se întindeau la picioare toate pozițiile, uimitor de aproape. Nu se duceau lupte aprinse chiar atunci, doar o canonadă intermitentă de ambele părți. Ni s-a alăturat generalul Văitoianu, care, împreună cu Averescu, mi-a explicat pozițiile și ce speră să reușească – au destule speranțe! Căldura era mare, dar priveliștea era cu adevărat fermecătoare și mă simțeam adânc emoționată de apropierea de locurile unde vitejii mei soldați își dau viețile, clădind o pavază măreață între locurile care încă ne aparțin și dușmanul invadator; am simțit mai mult ca oricând cât de arzător iubesc țara aceasta!¹³».

*

În acele zile de august, prin eroica rezistență românească, s-a frânt nervul ofensivei inamice. Pe întreaga linie a frontului din Porțile Moldovei, de la munte la Siret, trupele române au înlocuit pe celea ruse, în descompunere.

În cursul luptelor, regele Ferdinand, regina Maria, principele Carol și principesa Mărioara, viitoarea tragică regină a Yugoslaviei, au venit pe front, regele și regina ajungând până în primele linii. Regina a participat la acordarea primelor ajutoare răniților, prezența ei fiind un factor însemnat al înaltului moral al soldaților români.

După ultimele încercări de străpungere a frontului între 13 și 17 august, feldmareșalul Mackensen a fost silit să renunța la întregul plan de ofensivă.

În pofida curentului capitular bolșevic, rezistența românească de la Porțile Moldovei, contrar unor afirmații ale istoriei „boite” și ale altor „demitizatori”, a contribuit esențial la păstrarea factorului statal și militar românesc, – remarcabil reprezentat de regele Ferdinand și regina Maria –, a făcut ca abia în vara anului 1918 trupele germane și austro-maghiare să ajungă în stepele nord-pontice, prea târziu spre a determina victoria, prea târziu față de intrarea efectivă în luptă a trupelor americane, în iulie 1918. Contribuția românească la victoria aliată din 1918 este astfel manifestă.

Și nu pot încheia fără o consemnare a cunoscutului ziarist Constantin Bacalbașa din zilele lui septembrie 1917:

«Urmările bătăliilor de pe Siret și din munții Moldovei fură mai multe. Mai întâi mareșalul Mackensen căzu în dizgrația Kaiserului, care nu i-a putut ierta niciodată marea pierdere de oameni și, mai ales, înfrângerea dureroasă. Din chiar cercurile germane am aflat – continuă memorialistul – că mareșalul Mackensen a pierdut în bătăliile de pe frontul Moldovei 40 000 de oameni.»¹⁴.

Și în finalul consemnării, inclusă și din nenorocire ignorată, mărturia din tabăra inamică, a însuși feldmareșalului August von Mackensen:

«Întors la București, mareșalul Mackensen a auzit un principal germanofil aducând

acuzății reginei Maria. Atunci mareșalul îi răspunse:

– „Domnule, în timpul bătăliei de la Mărăști eram pe un deal de unde priveam cu oceanul câmpul de bătaie. Ei bine, am văzut pe regina Maria călare, alergând printre trupe, încurajând pe soldați și nefiindu-i frică de moarte. Unei regine care se poartă astfel, i se iartă orice !”»¹⁵.

NOTE

¹ Expoziție realizată de doamna Anca Beatrice Todireanu de la Muzeul de Istorie al orașului București.

² Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, vol I, 20 Juillet 1914-2 Juin 1915, Plon, Paris, 1921, p.171.

³ General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ed. Maria Georgescu, Modelism, București, 1997, p. 99.

⁴ Comte de Saint-Aulaire, *Confession d'un vieux diplomate*, Flammarion, Paris, 1953, p. 360.

⁵ Ibidem, p. 399.

⁶ Trebuie elogiată consecvența regelui, rămas ferm și în cele mai cumplite încercări, și explicându-se celorlalți: «eu am o rezistență de neamț!».

⁷ Dimitrii Alekseevici Kropotkin (1867- post 1935), general maior, pe atunci comandantul Diviziei 133 infanterie rusească.

⁸ Stanisław Poklevski-Koziel (1868-1939), ministrul Imperiului Rusiei și guvernului provizoriu în România 1913-1916, 1917).

⁹ Generalul englez Raymond de Candolle.

¹⁰ Principele Carol, viitorul rege Carol al II-lea.

¹¹ Colonelul, mai apoi general, Ernest Ballif, aghiotant al reginei Maria.

¹² Principesa Maria (Mărioara), a doua fiică a regelui Ferdinand I și a reginei Maria.

¹³ Maria, Regina României, Jurnal de război. 1917-1918, trad. Anca Bărbulescu, ed. Lucian Boia, Humanitas, București, 2015, pp. 86- 144.

¹⁴ Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916-1918*, Editura Vremea, București, 2017, p. 138.

¹⁵ Ibidem.

PROBLEMATICA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN „REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ” EDITATĂ DE CENTRUL PENTRU ISTORIE ȘI ȘTIINȚE SOCIALE AL BUNDESWEHR-ULUI (2)

SORIN NEGOIȚĂ *

Abstract

The works of the two authors present the German vision on the role played by Japan in the warfare in the Far East and the main events unfolded during the First World War in northeast Africa.

Concerning the entry into war of Japan, the author emphasizes the political disputes over the national identity between the two existing orientations/camps at the state level, one pro-German, led by Emperor Assistant Yamagata Aritomo, who promoted an authoritarian state following the Prussian model, and the other pro-British, formed around Foreign Minister Kato Takaaki, an Anglo-African career diplomat who believed in state democratization following the English model. Japan's contribution to the war was quite modest, being considered by the German Reich as a weak link in its enemy's chain, and the results it obtained following the Versailles Peace Conference and the Washington follow-up, on the one hand, and the emergence of the global economic crisis of 1920, on the other hand, have led to the emergence and deepening of tensions with China.

The Northeast Africa Operation Area, with countries like Ethiopia, Darfur, Egypt and Somalia, repeatedly associated with international crises and internal conflicts, seemed to be of secondary importance to the German Reich in the First World War. However, as the author points out, the outbreak of conflict in this area and the increase in its strategic importance have generated a special interest in both the German and Turkish war plans, but also the expansion of Great Britain, France and Italy, which created their colonial bases in the area. An important role in conducting actions in this area of conflict was played by both leaders of the states in the area, as well as the anti-colonial and religious movements led by several clans, such as the Senussi-Brotherhood.

Keywords: *pro-German and pro-British orientation, imperialism, secret negotiations, strategic importance, anti-colonial and religious movements, Islamism*

* Șef secție programe studii de apărare la Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

Continuăm abordările din literatura de specialitate germană referitoare la aniversarea a 100 de ani de la Primul Război Mondial, cu lucrările apărute în numerele 1 și 4 din 2016 ale Revistei de istorie militară editată de Centrul pentru istorie militară și științe sociale al Bundeswehr-ului, în care dr. Gerhard Krebs, istoric și fost profesor invitat pentru japonologie la Universitatea liberă din Berlin și dr. Björn Opfer-Klinger, redactor de manuale pentru istorie la editura Ernst Klett din Leipzig și jurnalist de științe independent, specializat pe istoria modernă a Europei de sud-est și Africa de nord, prezintă unele particularități ale participării Japoniei la desfășurarea acțiunilor de război în zona Extremului Orient, respectiv particularitățile participării beligeranților la desfășurarea luptelor din Primul Război Mondial în Africa de nord-est.

Japonia și Primul Război Mondial

Așa cum precizează dr. Gerhard Krebs, când în Europa a început Primul Război Mondial, nu era foarte clar dacă Japonia ar participa la acesta.

După ce, în primăvara anului 1914, Guvernul japonez condus de amiralul Yamamoto Gonbei a trebuit să demisioneze, ca urmare a acțiunilor de corupție ale firmei germane Siemens, care a mituit ofițeri de marină japonezi pentru a beneficia de noi comenzi lucrative, relațiile cu Reich-ul german s-au înrăutățit, iar următorul Guvern condus de Okuma Shigenobu a avut o orientare exclusiv pro-britanică¹.

Autorul susține că, „*atunci când Guvernul londonez a transmis la Tokio rugămintea de a urmări și nimici crucișătoare germane auxiliare în Asia de est, tabăra susținătorilor războiului a fost întărită și Guvernul japonez a avut un pretext pentru a declara război Reich-ului german. La 15 august 1914, acesta a dat ultimatum Berlinului, pentru a transfera Japoniei teritoriul Kiautschau², cu scopul de a fi returnat Chinei, dar nu a fost primit niciun răspuns și Japonia a declarat război Reich-ului german, la 23 august.*”

Totodată, autorul a remarcat că, „*declarația de război japoneză a fost precedată de dispute politice interne privind identitatea națională.*”

Pe de o parte, s-a format o tabără pro-germană sub influența consilierului împăratului, Yamagata Aritomo, și ai susținătorilor acestuia din armată și din administrația civilă, care a încercat să păstreze baza fundamentală a structurii de stat – un stat oligarhic cu o armată mare, pregătit pentru un imperialism belicos și cu o populație afectată în autoritate, după modelul autoritar al statului prusac german. La această alianță militară cu Reich-ul german împotriva lumii anglo-saxone și Franței, urma să fie atras și Imperiul Rus, mare putere cel puțin integrată în lumea occidentală.

De cealaltă parte, se situa tabăra pro-britanică, formată, cu aprobarea deplină a prim-ministrului Okuma Shigenobu, în jurul ministrului de externe Kato Takaaki, un diplomat de carieră anglofil, fost ambasador la Londra, care credea în avantajele alianței cu Marea Britanie, pentru democratizarea statului după modelul englezesc. Astfel, a justificat participarea la război cu lupta împotriva militarismului german.

Contribuția la război a Japoniei

Un astfel de „sprijin” substanțial, ca declarația de război împotriva Reich-ului german și

Militärgeschichte nr. 1/2016

expansiunea puterii japoneze în regiunea Asia de Est-Pacific asociată acesteia, nu a fost previzionat deloc de Guvernul britanic.

Prin urmare, arată autorul, „*acesta s-a conformat planului japonez de atacare a teritoriului german Kiautschau și, în mod evident, de extindere a influenței japoneze în China. Cu toate că Marea Britanie a încercat în zadar să reducă zelul excesiv al aliatului ei, acesta a declanșat operațiunile sale împotriva orașului Tsingtao la 27 august³ și, la 7 noiembrie, sediul orașului și al cetății sale s-a încheiat cu capitularea apărătorilor germani și austro-ungari⁴.*”

Totodată, avertismentele date Guvernului japonez de către Regatul Unit⁵ privind o posibilă preluare de teritorii suplimentare, cum ar fi „teritoriile protejate” germane din Marea de Sud, nu au fost luate în seamă și trupele japoneze au ocupat nestingherit, în octombrie 1914, chipurile doar temporar și fără luptă, arhipelagurile Mariane, Caroline și Insulele Marshall. Alte zone situate în sud – Noua Guinee germană, Nauru și Samoa germană – au părăsit, silite de împrejurări, Australia și Noua Zeelandă.

„*La insistența aliaților săi, Japonia nu a participat cu trupe terestre la ostilitățile din Europa, însă a pus la dispoziție unele unități ale flotei ca escortă până în Marea Mediterană*”, astfel cum arată autorul.

Presiunea pe China, potrivit Saint Petersburg

Contribuția Japoniei la război a fost destul de modestă, însă impactul asupra participării sale la război în cadrul lumii politice, generat de imperialismul⁶ japonez, în special îndreptat împotriva Chinei, a fost de o importanță deosebită.

Astfel, autorul ne enumeră „*Cele 21 cereri exorbitante*”, prezentate Chinei de ministrul de externe Kato în anul 1915, prin care Puterea japoneză se extindea în spațiul est-asiatic: „*preluarea privilegiilor germane de atunci în provincia Shantung, inclusiv construcția de căi ferate în Japonia, excluderea altor puteri din contractele de leasing în acest domeniu, extinderea drepturilor asupra Peninsulei Liaotung⁷ și a căilor ferate din Manciuria de sud de la 25 la 99 de ani, privilegii de personal și de*

tranzacționare (comerț) în principalele orașe, precum și dreptul de achiziții, comerț, mine-rit și instalații industriale pentru japonezi în Manciuria de sud și Mongolia Interioară. În plus, China nu avea voie să închirieze porturi la terțe puteri sau să permită investiții în anumite regiuni, să încheie acorduri financiare sau contracte de consultanță politică sau militară, fără consimțământ japonez. În schimb, japonezii trebuiau să reacționeze cu activități de consiliere și control în domeniile de politică chineză, finanțe, militar și de poliție.”

În ciuda cererii japoneze de păstrare a secretului, China a apelat pentru ajutor la alte puteri, în special la SUA⁸, care au transmis avertismente Japoniei, pentru a salva principiul „ușilor deschise”, care acorda tuturor națiunilor aceleași șanse în ceea ce privește economia și comerțul în China. Japonia a trebuit să cedeze temporar în anumite puncte, dar a câștigat, în anul 1916, printr-un acord secret cu Imperiul rus, asigurări pentru a avea în continuare mână liberă în China.

Așa cum arată autorul, „*ministrul de externe Kato a trebuit să renunțe, deja în anul 1915, la postul său, din cauza falsificării alegerilor, suficient pentru ca următorul cabinet, condus de feldmareșalul Terauchi Masatake, confident al adversarului său Yamagata, să încheie, în anul 1916, o alianță cu Imperiul rus⁹, care a înlocuit principalul aliat Marea Britanie.*”

Chestiunea unei păci separate

Autorul prezintă faptul că, „*Reich-ul german a recunoscut în mod clar în timpul războiului, că Japonia a constituit cea mai slabă verigă din lanțul inamicului său și, prin negocieri secrete desfășurate la Stockholm și Beijing, diplomații germani au încercat să scoată în afara Alianței inamice Regatul lui Tenno și, pe cât posibil, să folosească Imperiul Rus pentru a ajunge la o pace specială. Trimisul japonez în Suedia, Uchida Sadatsuchi, a dat anumite speranțe negociatorilor germani și a sugerat că Tokyo ar vrea să se reorienteze spre Reich-ul german, după expirarea Alianței cu Marea Britanie în anul 1921. Oficial totuși, Japonia a folosit contactele și negocierile, pentru a obține concesiuni din partea aliaților săi și, mai ales, pentru a avea mână liberă în China. Astfel, la începutul anului 1917, Marea Britanie, Franța*

și Italia, care suferiseră pierderi militare grele, au garantat, prin contracte secrete, revindicările venite de la Tokyo pentru vechile drepturi germane în provincia chineză Shantung și coloniile din Marea de Sud, la nord de Ecuador.

Totodată, SUA au recunoscut, după intrarea lor în război la 6 aprilie 1917, interesele speciale japoneze în China. Când SUA au declarat război Germaniei în aprilie 1917, «Telegrama Zimmermann»¹⁰, interceptată și decriptată de Marea Britanie și măcelărită propagandistic de americani, împreună cu războiul submarinelor au fost citate ca motive de război.”

În august 1917 a urmat declarația de război chineză împotriva Germaniei, care a rămas fără sens pentru dezvoltarea militară și, evident, a apărut doar preocuparea, că ar fi ignorată astfel la Conferința de pace.

Conferința de pace de la Versailles

La Conferința de pace de la Versailles, Japonia a participat în calitate de super-putere cu drepturi egale și, inițial, a înregistrat chiar succes, prin respingerea cererii Chinei de a recupera Tsingtao și acordarea Japoniei, împotriva tergiversării Statelor Unite, a unei mari părți a drepturilor germane în Shantung. Ca un compromis, Japonia a obținut chiar și fostele privilegii germane în China, dar a trebuit să promită să fie retrocedate mai târziu Regatului Mijlociu.

În plus, Japoniei i-au fost promise fostele colonii germane din Marea Sudului, la nord de ecuator, ca mandat al Ligii Națiunilor¹¹.

Așa cum arată și autorul, „China a fost revoltată de rezultatul Conferinței de pace, s-a privit ea însăși ca victimă și nu a semnat tratatul, dar a încheiat în schimb, în anul 1921, un acord separat cu Reich-ul german. De asemenea, SUA, unde Senatul a respins ratificarea Tratatului de la Versailles și care nu au devenit prin urmare membru al Ligii Națiunilor, au negociat un tratat bilateral cu adversarul învins.”

Deziluzia și abandonarea puterilor anglo-saxone

În timpul războiului, Japonia a înregistrat un boom economic enorm, generat în special de câștigurile din serviciile legate de război, cum ar fi munca în șantierele navale. Astfel,

Japonia s-a dezvoltat de la țară debitoare, la țară creditoare. Odată cu sfârșitul războiului, această creștere s-a încheiat brusc și a culminat cu o criză economică gravă, deoarece puterile anglo-saxone și-au protejat mult mai mult piețele lor. În vara anului 1918 au apărut la nivel național așa-numitele revolte de orez, când o mare parte a populației japoneze a intrat în conflict din cauza creșterii prețurilor și a constrângerilor aprovizionării, cauzate de furnizarea, în situații de urgență, a Forțelor de intervenție pentru conducerea de război în Siberia împotriva Rusiei bolșevice.

Așa cum s-a prevăzut la Versailles, în anii 1921/1922 a avut loc o conferință de follow-up la Washington, care s-a ocupat cu probleme de înzestrare și situația din Asia de Est. Autorul prezintă faptul că, „Japonia a fost într-o poziție slabă la aceasta, pentru că se confrunta cu o dominare a puterilor anglo-saxone asupra lumii, care dictau acum condițiile lor: limitarea armamentelor navale¹², retragerea trupelor japoneze din Siberia, retrocedarea Tsingtao Chinei, renunțarea la fostele drepturi speciale germane în provincia chineză Shantung, recunoașterea principiului «ușilor deschise» pentru comerțul liber în China și nereînnoirea alianței cu Marea Britanie.”

Tot mai mult, Japonia se simțea în postura de perdant al Primului Război Mondial, iar starea de spirit s-a înrăutățit mai departe, când în Statele Unite, în 1924, a fost adoptată o nouă lege a imigrației, ce a făcut practic imposibilă imigrarea asiaticilor și, prin urmare, a japonezilor, care s-au simțit umiliți. În anul următor, Tokyo a stabilit relații diplomatice cu Uniunea Sovietică, în ciuda aversiunii profunde împotriva regimului comunist.

În acest timp, militarii japonezi au încercat să dobândească și să învețe de la Reich-ul german cunoștințe asupra conducerii războiului în Europa în timpul Primului Război Mondial¹³. Totuși, nu s-a ajuns la nicio confruntare cu Vestul, pentru că, prin victoria puterilor anglo-saxone, au fost întărite partidele și parlamentarismul în Japonia, și, prin urmare, se pare că a fost demonstrată superioritatea sistemului lor politic.

În final, istoricul german se referă la faptul că, „la sfârșitul anului 1920, Japonia a fost greu lovită de criza economică globală, în spe-

cial pentru că națiunile anglo-saxone au blocat mai departe propriile piețe. Criza a slăbit, de asemenea, cabinetele democratice¹⁴. Izolată politic și economic, Japonia nu s-a putut apăra, iar starea de spirit a început să se deterioreze, în special în marina japoneză și chiar s-a radicalizat până la uciderea politicianilor nepopulari. În paralel a apărut disponibilitatea de atentate și mai mari, dar mai ales s-a văzut înșelată de influența în China.”

Din 1937, Japonia a condus de fapt, un război nedeclarat împotriva Chinei¹⁵, care a generat deja curând tensiuni de durată cu celelalte puteri, ce s-au ascuțit mai mult până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial și a erupt din plin în anul 1941.

Africa de Nord-Est între fronturile Primului Război Mondial

În aprecierea dr. Björn Opfer-Klinger, „*Etiopia (Abisinia), Darfur și Somalia sunt nume de țară¹⁶, care pot fi asociate în mod repetat cu crizele internaționale și conflictele interne: în perioada imperialismului european sau în legătură cu războaiele «proxy» (prin intermediari) ale marilor puteri pe timpul războiului rece, dar, de cele mai multe ori, nu ca zone de luptă în Primul Război Mondial.*”

Militärgeschichte nr. 4/2016

Partea de nord-est a continentului african, în care se aflau aceste țări, se situa aparent departe de zonele de operațiuni germane între 1914–1918 și părea să fi fost de importanță secundară pentru Imperiul german. Totuși, punctul de vedere african asupra Primului Război Mondial este complet diferit, considerând anul 1916 ca un punct de cotitură important pentru mulți dintre actorii locali, așa cum afirmă autorul.

În ajunul Primului Război Mondial

Autorul arată că, în anii de dinaintea izbucnirii Primului Război Mondial, au apărut unele focare de conflict în nord-estul continentului african, care au făcut ca această regiune să ajungă, în anul 1914, în câmpul vizual al planurilor de război germane și turcești. El menționează aici Somalia, care, prin construirea Canalului Suez în Egipt, a câștigat considerabil în importanță strategică pentru puterile coloniale europene.

Astfel, Marea Britanie, Franța și Italia au început expansiunea deja la sfârșitul secolului al 19-lea, când au început amenajarea de baze coloniale pe coasta somaleză. Împotriva acestei expansiuni s-a manifestat o rezistență destul de puternică marcată de aspecte religioase și anti-coloniale la mai multe clanuri nomade somaleze, sub conducerea șeicului Sufismului¹⁷, Mohamed Abdullah Hassan, ceea ce a făcut ca britanicii să controleze, la începutul Primului Război Mondial, doar zonele de coastă mai mari.

Autorul se oprește și asupra Etiopiei, imperiu eterogen multiethnic cu peste zece milioane de locuitori, aflat în vestul Somaliei, care, sub domnia lui Menelik al II-lea (1889–1913), a cunoscut o perioadă de avânt și expansiune și avea să se afirme ca putere regională africană independentă față de presiunea colonizatorilor europeni. Totodată, Menelik al II-lea a reușit păstrarea independenței Etiopiei, atât printr-o diplomatie abilă de pendulare între puterile rivale coloniale, dar și prin succese militare împotriva Italiei, ba chiar prin extinderea sferei sale de influență spre est și sud-est. Deoarece, în ultimii ani de domnie, Menelik al II-lea a fost incapabil de guvernare, ca urmare a mai multor accidente vasculare cerebrale, după mai multe lupte interne pentru putere, ca succesor

al său a fost instalat foarte tânărul său nepot Iyasu al V-lea, care era considerat un factor de nesiguranță crescândă, din perspectiva puterilor Antantei.

Dominația britanică

Așa cum afirmă autorul, de la construcția canalului Suez, Marea Britanie și-a extins continuu atât puterea în Egipt, până la un protectorat de facto, cât și aria de influență până la granițele Etiopiei¹⁸. Administrația colonială britanică a aspirat la controlul cursului superior etiopian al Nilului Albastru, dar a trebuit să lupte neîncetat cu un pronunțat comerț ilicit de arme în zona de frontieră etiopiano-sudaneză, ceea ce a dus la creșterea antagonismului britanico-etopian.

De asemenea, autorul precizează că administrația anglo-egipteană din Sudan nu se simțea în siguranță în vestul țării, unde se situa Sultanatul Darfur, condus de sultanul Ali Dinar, nu prea demn de încredere, din perspectivă britanică, cu atât mai mult cu cât a stabilit contacte cu Ordinul musulman Sufi al Frăției-Senussi¹⁹.

Un caz aparte, așa cum ne prezintă dr. Björn Opfer-Klinger, l-a reprezentat Egiptul, formal o țară autonomă sub suzeranitatea sultanului otoman din Istanbul, unde în mod oficial guverna Khedivul (vicerege) Abbas al II-lea Hilmi Pașa ca reprezentant al sultanului, dar unde, în realitate, consulul general britanic controla toate pozițiile cheie din țară. Având în vedere acest lucru, precum și faptul că economia egipteană a fost reproiectată tot mai mult în favoarea nevoii de importuri a Marii Britanii, a luat naștere, de la începutul secolului, opoziția politică²⁰ a naționaliștilor egipteni împotriva acestui gen de dominație străină, însă Egiptul a salvat un potențial major de tulburări sociale și politice²¹.

Visurile germano-turce pentru Africa de Nord

Autorul precizează că, inițial, lumea non-europeană a jucat cel mult un rol marginal în scenariile de război germane, dar acest lucru s-a schimbat într-adevăr în timpul crizei din iulie 1914, când s-a considerat că un teren fertil pentru destabilizarea puterilor coloniale inamice părea să fie populația islamică din Africa de Nord²² și India. Având în vedere războiul imi-

nent pe două fronturi, în Reich-ul german s-au concretizat ideile unei „descompuneri interne” forțate a Puterilor Antantei, la care se adăuga posibila instrumentalizare a mișcărilor social-revoluționare sau naționaliste din Imperiul Rus (Georgia, Finlanda) și Marea Britanie (Irlanda).

Autorul prezintă realitatea din vara anului 1914, aceea că nu au existat nici planuri concrete și nici specialiști adecvați sau canale de comunicații necesare pentru o revoluție anti-colonială a lumii islamice, precum nici contacte la fața locului între adevărații sau presupușii revoluționari și mișcările anti-coloniale. Autoritățile germane au sperat că entuziasmul împăratul Wilhelm al II-lea, admirator al Orientului, și al diversilor diplomați va compensa caracterul de improvizație al acestei strategii revoluționare.

Partea germană și-a pus mari speranțe în Guvernul turc, care a condus Imperiul Otoman în război, alături de germani, și considera important ca Aliații să dispună de relații prețioase cu Frăția-Senussi și alte forțe politice în Africa de Nord. Autorul prezintă importanța operativă pe care a avut-o organizația Teşkilât-i Mahsusa²⁴, care a fost întrebuintată, spre exemplu, pentru operațiile sub acoperire în Libia, Egipt și Arabia. Aceasta a contribuit din plin la desfășurarea activității „Biroului de Informații pentru Est”, constituit de germani special pentru acest lucru din mai mulți orientaliști și cercetători renumiți, sub conducerea savantului islamist Max von Oppenheim.

Așa cum arată autorul, ideile revoluționare germano-turce au fost foarte ambițioase, dar a ieșit și aici la lumină caracterul de improvizație, ceea ce a arătat lipsa de strategie, precum și lipsa de resurse umane²⁵ și materiale adecvate. La aceasta s-au adăugat posibilitățile de transport și de comunicare, având în vedere distanțele uriașe. Toate liniile importante de telegraf se găseau în mâinile unor companii din statele ostile și chiar utilizarea noii tehnologii radio, prin construirea unei instalații mari de radio la Bosfor, în anul 1916, nu ar fi putut rezolva problema comunicațiilor.

Realizarea planurilor revoluționare

Autorul arată că, un rol central pentru planurile germano-turce l-a jucat de la început Egiptul²⁶. La câteva săptămâni de la intrarea,

în noiembrie 1914, a Imperiului Otoman în conflict, Khedive Abbas al II-lea, refugiat la Istanbul, a fost destituit, considerat de britanici ca risc major de securitate și a fost instalat ca sultan unchiul acestuia, Hussein Kamil I. După moartea lui Hussein Kamil, în anul 1917, a devenit succesor pe tron fratele acestuia, Ahmad Fouad I. Pe fondul sărăcirii claselor sociale în Egipt și Sudan, prin transformarea economiei egiptene la nevoile economiei de război britanice²⁷, la Berlin și Istanbul se spera „o explozie a acestei dinamite sociale și politice”. În paralel însă, încercarea, prost pregătită, de înaintare a armatei otomane prin Canalul de Suez²⁸, la începutul lunii februarie 1915, a eșuat. Astfel, așa cum prezintă autorul, „*se arăta aici, că nu era posibil, ca alianța germano-otomană să aprindă în Egipt o rezistență armată semnificativă împotriva dominației britanice*”.

Totuși, visele strategilor germano-turci de prăbușire a dominației britanice în Egipt nu au fost în întregime spulberate și au continuat operațiunile sub acoperire pentru a aprinde revoltele pe Nil. S-a încercat introducerea de materiale de propagandă în Egipt, pentru a instiga sentimentul anti-britanic în populația musulmană, dar Jihadul²⁹ proclamat în septembrie 1914, la insistențele Germaniei, de către sultanul și califul otoman, prin șeicul al-Islam, nu a găsit în Egipt sau în alte regiuni islamice din Africa și Asia un ecou însemnat. De asemenea, încercările de a bloca Canalul Suez prin sabotaj, instalări de mine sau scufundări de nave au eșuat în primele luni ale războiului, nu în ultimul rând datorită abordării neprofesioniste și coordonării deficitare între actorii germani și turci, așa cum afirmă autorul.

S-a încercat, prin contacte intensive, în special cu egiptenii exilați din Elveția, inclusiv incitarea diasporei naționaliste egiptene din străinătate, dar fără succes. Totodată, Guvernul turc nu se arăta pregătit să integreze politicieni și revoluționari egipteni ca parteneri egali³⁰ în operațiunile lor, iar diplomația germană, la rândul ei, nu se putea decide să insiste la Istanbul pe mai multă dorință de cooperare vis-a-vis de egipteni.

Speranțe prin mișcarea Senussi

Conform autorului, operațiunile secrete germano-turce au obținut cele mai mari suc-

cese la cooperarea cu forțele Senussi, care dispuneau de un potențial militar de câteva mii de oameni înarmați, astfel că, în noiembrie 1915, s-a ajuns chiar la atacuri direcționate³¹ ale unităților Senussi împotriva bazelor britanice din vestul Egiptului.

Pe fondul retragerii puterii coloniale italiene în Libia, la sfârșitul anului 1914, la câteva baze de coastă și a contraloviturilor executate pe fronturile din Gallipoli și Mesopotamia, Marea Britanie a trebuit să-și reducă evident prezența militară în Egipt. Chiar și sultanul din Darfur, Ali Dinar, s-a alăturat „Războiului sfânt” împotriva britanicilor.

În paralel, Departamentul colonial imperial german și-a intensificat planul de incitare a triburilor din Sudanul de Sud, cu sprijin financiar, împotriva ocupației locale anglo-egiptene și, la începutul anului 1916, a fost pusă în mișcare, în direcția Yemen, o misiune secretă³² condusă de căpitanul Othmar von Stotzingen, dar revolta arabă din Hejaz împotriva Imperiului otoman, începută la 5 iunie 1916 și susținută de Marea Britanie, a dus la întreruperea operației.

Speranțe în Etiopia?

Dr. Björn Opfer-Klinger consideră că, „*la acest moment, o simplă intrare în război a Abisiniei, a cărei putere militară a fost puternic supraevaluată de către partea germană, ar fi putut, probabil, deveni periculoasă pentru poziția britanică în Egipt și la Canal Suez*.”

Forța de impact a forțelor etiopiene³³ se ridica la cel puțin 200.000 de oameni, soldați ai regatelor feudale parțiale, pe care împăratul etiopian îi putea solicita la nevoie. Totuși, numărul unităților militare înzestrate cu echipamente de război moderne era foarte restrâns, iar în armatele europene lipsea o entitate pentru aprovizionarea trupelor în operațiile ofensive la distanțe mari. Cu toate acestea, autorul este de părere că armata etiopiană deținea potențialul de a juca un rol din ce în ce mai serios la o intervenție militară împotriva Sudanului anglo-egiptean, coroborată cu înrăutățirea situației socio-economice a Egiptului, printr-o blocadă a Nilului albastru.

Plecând de la aceste considerente, o misiune secretă germană³⁴ a plecat, în noiembrie 1914, spre Abisinia, pentru a-l determina pe tânărul monarh Iyasu al V-lea să intre în răz-

boi, însă drumul acesteia s-a încheiat în colonia italiană Eritreea, unde i-a fost interzisă continuarea călătoriei. La scurt timp, când Italia a intrat în război de partea Antantei, acest drum pentru operațiuni sub acoperire a fost complet blocat, iar comunicarea între Berlin și Ambasada Germaniei în Addis Abeba se baza doar pe mesageri individuali, care au reușit doar ocazional să traverseze Marea Roșie între Yemenul otoman și Eritreea pe lângă britanici, francezi și italieni.

Cădere și vise spulberate

În ciuda acestor dificultăți, între ambasadorul german în Etiopia, Lorenz Jensen, și Iyasu al V-lea s-a dezvoltat o relație tot mai bună, iar reprezentanții diplomatici ai Antantei la fața locului au suspectat apropierea³⁵ lui Iyasu al V-lea, din punct de vedere politic, spre Puterile Centrale. În același timp, Marea Britanie și-a intensificat eforturile³⁶, prin donații de bani, să câștige de partea sa opoziția anti-regalistă în Abisinia.

Politica de integrare față de părțile predominant musulmane ale țării, în estul și sud-estul Imperiului creștin, a lui Iyasu al V-lea a devenit, în cele din urmă, dezastruoasă, fapt amplificat de zvonul, răspândit, în anul 1916, cu sprijinul ambasadei britanice, că Iyasu al V-lea a dorit să se convertească la Islam. Astfel, potrivit autorului, la 27 septembrie 1916, cei mai înalți reprezentanți ai bisericii și mai mulți miniștri, în frunte cu ministrul de război Habte Giyorgis, au cerut tânărului domnitor să abdice.

Puciștii au înscăunat, ca nou domnitor, pe Zauditu, matușa fără copii a lui Iyasu și au preamărit, ca „Regent autorizat” cu titlu provizoriu și viitor moștenitor al tronului pe Tafari Makonnen³⁷, cunoscut mai târziu ca ultimul împărat etiopian Haile Selassie I.

La 27 octombrie 1916, trupele loialiste³⁸, care au avansat la Addis Abeba, au fost învinse de armata rebelilor în bătălia de la Segale, iar Iyasu al V-lea a fugit în Sultanatul autonom Awsa, care i-a acordat azil, de unde a condus, încă ceva timp, un război de gherilă împotriva noului guvern, până când a ajuns în captivitate, în anul 1921.

Abisinia s-a predat la sfârșitul verii anului 1916, ca aliat militar al Puterilor Centrale, însă

noul regent, Tafari Makonnen, a blocat orice sondări din partea britanică privind participarea trupelor etiopiene în lupta împotriva Imperiului Otoman și a slăbit, treptat, condițiile de detenție a cetățenilor germani în țară.

Sfârșit și epilog

În concluzie, autorul arată că politica revoluționară germano-turcă a eșuat la acel moment, iar Berlinul a trebuit să recunoască eșecul atât în construirea de structuri de informații în Africa de Nord-Est, dar și pentru câștigarea unei influențe semnificative acolo.

La începutul anului 1917 se contura clar că Marea Britanie ar ieși învingătoare din conflictul pentru această regiune. Astfel, Sultanatul Darfur a fost încorporat ca provincie în Sudanul anglo-egiptean, urmare a acțiunilor militare desfășurate de forțele anglo-egiptene în perioada martie-noiembrie 1916, prin care a fost cucerită capitala El Fashir și unde a căzut luptă sultanul Ali Dinar.

În fața superiorității tehnice și numerice a trupelor anglo-egiptene, chiar și revolta Senussi a pierdut tot mai mult teren din vara anului 1916. S-a ajuns la scindări ale mișcării, iar șeicul Ahmad al-Sharif a fost dat tot mai mult la o parte³⁹ de către tânărul său văr Seyid Mohammed Idris⁴⁰, care a încheiat, la 12 aprilie 1917, un tratat de pace cu Marea Britanie, prin care putea să păstreze o parte a influenței Senussi în regiune.

Așa cum ne prezintă autorul, la finalul primului război mondial liniștea nu se așternuse în Africa de Nord-Est. Rezistența anti-colonială Derviş din Somalia a fost doborâtă până în anul 1920, dar întreaga regiune a rămas o zonă neliniștită. Dominația britanică asupra Egiptului a creat conflicte socio-economice în timpul războiului și când aceștia au interzis Egiptului, în anul 1919, participarea cu propria delegație la discuțiile de pace de la Paris, protestele naționaliste au fost atât de puternice, încât Marea Britanie a trebuit să recunoască, în anul 1922, independența extinsă a Egiptului și, în anul 1936, suveranitatea acestuia. Chiar și în Abisinia, politica britanică nu a putut profita de pe urma puciului din anul 1916, iar speranțele unei influențe crescânde în țară au rămas neîmplinite⁴¹, mai ales prin blocada britanico-italiană a aderării Etiopiei

la Liga Națiunilor. De asemenea, nimeni nu a bănuț, că aparent slabul, tnrul i lipsitul de experiență regent Tafari Makonnen s-ar putea transforma curnd într-un inteligent diplomat i ambițios reformator.

Bibliografie

❖ *Gerhard Krebs*, Japonia i Primul Război Mondial, Potsdam, 2016

❖ *Bjrn Opfer-Klinger*, Africa de Nord-Est între fronturile Primului Război Mondial, Potsdam, 2016

NOTE

¹ Armata Federală Germană.

² Potrivit unui tratat semnat în 1902 i prelungit de mai multe ori, Japonia ar fi avut obligația de se a angaja în război de partea Marii Britanii, atunci când proprietățile acesteia în Asia ar fi fost atacate în mod repetat.

³ Pinyin Jiaozhou (cu orașul Tsingao) – alipit Germaniei pe Coasta de est a Chinei („Insula verde” în germană).

⁴ Marea Britanie a participat, în cele din urmă, cu un mic contingent de trupe.

⁵ Cei aproape 5.000 de prizonieri de război au fost aduși în lagăr în Japonia i s-au bucurat de un tratament relativ bun.

⁶ Alertat de dominioanele sale Australia i Noua Zeelandă.

⁷ Se putea desfășura aproape fără obstacole, pentru că toate celelalte mari puteri trebuiau să se concentreze asupra cmpurilor de luptă din Europa i în mod inevitabil au neglijat interesele lor în Asia de Est.

⁸ Preluate de la Imperiul rus învins în anul 1905.

⁹ La acel moment erau neutre i dețineau o relativ mare libertate de acțiune.

¹⁰ Această cooperare i-a găsit sfârșitul odată cu Revoluția din Octombrie 1917.

¹¹ Secretarul de stat al Oficiului de Externe (actualul ministru de externe), Arthur Zimmermann, a avansat Guvernului mexican propunerea de a trece de partea germană împotriva Statelor Unite i a mijloci/negocia o pace separată cu Japonia. n compensație, Mexicul ar fi trebuit să recupereze teritoriile pierdute mai demult în favoarea vecinului nordic – New Mexico, Arizona i Texas. Japoniei i-ar fi fost promis de asemenea California, fost teritoriu aflat în posesie mexicană. [...] După ideile lui Zimmermann, ar fi trebui de asemenea încheiată, printr-o mediere japoneză, o pace separată cu Rusia, pentru o coaliție împotriva puterilor anglo-saxone.

¹² Au eșuat totuși eforturile japoneze, de a prevedea egalitatea fundamentală a tuturor raselor în Statutul Ligii Națiunilor, care a fost fondată la Conferința de pace.

¹³ Tonajul pentru vase de război mari a fost stabilit la un raport de 5:5:3 pentru SUA, Marea Britanie i Japonia.

¹⁴ Pentru că Marea Britanie a permis să studieze la academia sa în anul 1922, după expirarea Alianței, doar ofițerilor de marină din fostele țări partenere, aceștia au mers în număr mare în Reich-ul german; la fel i ofițerii trupelor de uscat, care s-au orientat oricum, deja înainte de 1914, în principal spre Prusia i au vrut să tragă propriile învățăminte din mobilizarea de război Ludendorff.

¹⁵ în acest context, în anul 1930, a avut loc o conferință a flotelor la Londra, la care a fost extins raportul armamentelor navale către alte nave de război, precum crucișătoarele, în loc să se limiteze, ca pn acum, conform Acordului de la Washington, numai la vasele de război mari.

¹⁶ în anul 1931, trupele de uscat au înscenat un incident în Manciuria, pe care l-au folosit ca scuză pentru înrobirea/cucerirea întregii regiuni de Nord-Est a Chinei şi au declarat teritoriul ca statul independent “Manchukuo”.

¹⁷ Zonă vorbitoare de limba germană.

¹⁸ O ramură mistic-ascetică a Islamului.

¹⁹ Prin nfrngerea militară a revoltei lui Mahdi n Sudan, spre sfârșitul anului 1890.

²⁰ Această mișcare reformatoare musulmană puritană se situa în vecinătatea ideologică a wahabismului arab, o ramură tradiționalist-puristă a Islamului, şi s-a rspndit rapid în a doua jumătate a secolului al 19-lea în oazele din Sahara de Est. După ce Italia a invadat Libia, în anii 1911-1912, în război cu Imperiul Otoman, Senussi s-au așezat în fruntea rezistenței anti-coloniale în Cirenaica, în estul țării.

²¹ Mulți politicieni din opoziție ai Partidului Național Hizb al-Watami i ai Partidului de reformă constituțional Hizb al-Islah au mers în exil, din cauza persecuției crescnde.

²² Cultivarea intensivă a bumbacului pe Nilul superior pentru export, alături de barajul Aswan (vechiul) terminat în anul 1902, a provocat o perturbare crescnd a ritmului natural al Nilului, cu consecințe ecologice corespunzătoare, ce a condus în schimb, indirect, datorită creșterii declinului culturilor de cereale, la creșterea protestelor sociale în rândul țăranilor egipteni de pe Nil.

²³ Un astfel de scenariu a schițat romanul SF „1906. Prăbușirea lumii vechi”, apărut în 1905, care s-a numărat printre cele mai bine vândute cărți ale timpului său. Jurnalistul din Leipzig Ferdinand Grauthoff a descris în acesta, sub pseudonimul „Steaua de mare”, un „Mare Război”, izbucnit în anul

1906, între puterile europene, la sfârșitul căruia s-au răsculat musulmanii din Africa de Nord, sub conducerea Frăției-Senussi și au expulzat coloniștii francezi, britanici și italieni. În același timp, șeful Bisericii Etiopiene a condus în Africa de sud un „război de exterminare” împotriva „omului alb”.

²⁴ O organizație specializată înființată de ministrul turc de război Enver Pașa.

²⁵ Reich-ul german dispunea de puțini specialiști cu experiență orientală.

²⁶ Prezentat ca sultanat independent sub protecțorat britanic.

²⁷ Prețurile pentru bumbac au fost comprimate în mod deliberat, în timp ce numărul în creștere al soldaților britanici din țară, orientați spre cumpărare, a făcut să crească prețurile alimentelor.

²⁸ Având în vedere bătălia pentru Gallipoli, începută puțin mai târziu, și pătrunderea trupelor britanico-indiene în Mesopotamia, nu mai era de asemenea posibil de acum înainte, pentru Imperiul Otoman, să întreprindă operațiuni ofensive mai mari în direcția Canalului Suez.

²⁹ Războiul sfânt.

³⁰ Un partener natural important ar fi fost detonatul Khedive Abbas al II-lea, chiar dacă acesta a fost desemnat de unii observatori ca nefiind demn de încredere. El era însă într-o relație foarte proastă cu influentul Mare Vizir tânăr turc Muhammad Said Halim Pașa, care era un nepot al fondatorului dinastiei egiptene Khedive, Mehmet Ali Pașa, și, care, pentru o vreme, a sperat la tron în Egipt.

³¹ La un punct focal de luptă s-a creat orașul de coastă Sallum, pe care Senussi l-au cucerit și de unde ei au atacat temporar, în direcția orașului de coastă egiptean Marsa Matruh. Alte ținte au fost

mai multe oaze în vestul deșertului egiptean: Siwa, Bahariya, Farafra și Dakhla.

³² Acolo trebuia instalat un post de radio și dirijate fonduri către Sudanul de Sud prin Abisinia.

³³ Potrivit estimărilor din anul 1912 ale lui Walter Zechlin, care a fost, înainte de război, reprezentant german la Addis Abeba și care a condus mai târziu, ca consul în Tetuan, încercările revoluționare germane în Maroc.

³⁴ Condusă de etnologul Leo Frobenius.

³⁵ Sub domnia lui Iyasu al V-lea s-a reușit din ce în ce mai multe livrări de armament pentru mișcările de rezistență anti-britanice și anti-franceze în Somalia, iar Puterile Antantei au reacționat cu un embargo asupra armelor împotriva Etiopiei.

³⁶ Din rapoartele ambasadei germane.

³⁷ Fiul în vârstă de 18 ani al unui influent guvernator provincial și nepotul îndepărtat al lui Iyasu.

³⁸ Formate din circa 80.000 de militari, sub comanda tatălui lui Iyasu.

³⁹ Ahmad al-Sharif a continuat să ducă, cu un număr scăzut de adepți, un război de gherilă. În august 1918, ultimele rămășițe ale luptătorilor săi Senussi au fost încercuite în micul oraș de coastă tripolitan Misrata. Ahmad al-Sharif a reușit să scape datorită unui submarin german.

⁴⁰ În anul 1951, el a devenit primul rege al Libiei, ca Idris I.

⁴¹ Consecințe fatale a avut de altfel acolo publicarea tratatelor secrete ale Antantei de către Guvernul sovietic în anul 1917, inclusiv convenția italo-britanică ca parte a Tratatului de la Londra din 26 aprilie 1915: Prin acesta, Marea Britanie a garantat Italiei câștigarea colonială a Abisiniei.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ASUPRA LUPTELOR DE LA MĂRĂȘEȘTI-RĂZOARE, DIN 6 AUGUST 1917

Colonel LIVIU CORCIU *

Abstract

The study focuses on a well-known personality in Romanian historiography – Captain Grigore Ignat. On August 6, 1917, while leading his machine-gun company, he managed to stop the attack of the enemy forces, allowing the commandant of Division 13 to prepare the rescue counterattack.

The study highlights the military career of Grigore Ignat, with its ups and downs. The result is a truthful portrait to one of the heroes of the Battle of Mărășești and of the war of national unification.

Keywords: Battle of Mărășești, Captain Grigore Ignat, World War 1, Romania

Noaptea de 5/6 August a fost una din cele mai liniștite nopți. Trupele au lucrat toată noaptea la completarea lucrărilor de întărire, fără a fi supărate de artileria sau focurile patrulelor vrăjmașe. În sfârșit, nimic nu arăta că inamicul are intențiunea să atace.¹

Sunt deplin conștient că subiectul *Mărășești-Răzoare* a fost amplu dezbătut de oameni „cu greutate”, de istorici și cercetători, că s-au scris tone de cărți, că au curs râuri de cerneală, și

că lucrurile par a fi bătute în cuie. Definitiv și irevocabil!

Așa că nu mi-am propus să contest niciuna dintre opiniile anterior exprimate pe acest subiect, considerând fundamental dreptul fiecăruia la o opinie, de preferat cât mai obiectivă, adică bazată pe probe autentice și, cel mai important aspect după umila mea părere, lipsită de „atingerea” falsului patriotism ori, mai rău, a propagandei de orice natură, fie ea și naționalistă.

* Divizia 2 Infanterie „Getica”

Am încercat să scot în evidență un cumul de factori subiectivi, dar și de ordin obiectiv, care au influențat ori ar fi putut influența decisiv soarta bătăliei, dincolo de orice hotărâre de ordin tactic ce ar fi putut fi adoptată de comandamentele marilor unități implicate.

Am considerat necesar să scoatem la iveală și o succesiune de situații și evenimente care s-au dezvoltat de individual, fără vreo legătură aparentă, dar, cumulate, au avut o rezultantă care, privită acum, la mai mult de 100 de ani de la acele crâncene zile și ore, aduce a noroc. A noroc chior și pe deplin meritat, ca o compensație a Proniei față de noianul de frustrări și neîmpliniri, de neajunsuri și de suferințe de până atunci, și care-și are locul și rolul lui în orice confruntare armată.

Am încercat să arăt că se poate obține cea mai mare decorație militară pe timp de război,

Ordinul „Mihai Viteazul”, acționând contrar prevederilor regulamentelor militare, că poți da ordine de acțiune de importanță majoră, în faze critice ale luptei, fără să ai informații suficiente în luarea deciziei, ci bazându-te pe un simplu zvon, ori, de ce nu, că se poate să obții unul dintre cele mai importante succese militare ale campaniei de până atunci fără să fi deținut niciun fel de informații despre inamicul cu care te confrunți, despre intențiile acestuia, despre manevrele sale ori mișcările de trupe de-a lungul frontului. Am încercat să arăt că totul a fost pe muchie. De cuțit. **De destin.**

Pe frontul de la Mărășești, Divizia 13 ocupa un sector de circa 6 km, având limitele între pădurea Răzoare și șoseaua națională Focșani, Mărășești, Adjud, cu misiunea de a apăra sectorul încredințat², a asigura integritatea poziției și a opri orice atac inamic.

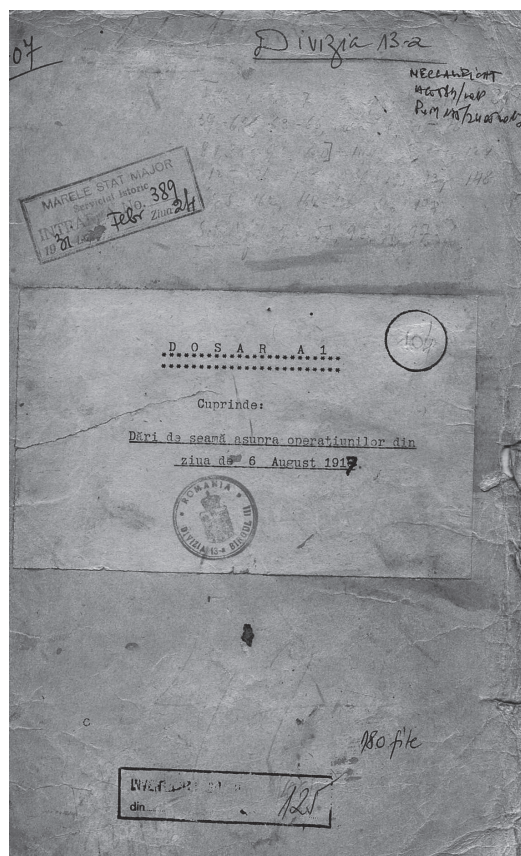
Avea 3 regimente de infanterie în linia întâi, de la stânga la dreapta: Regimentul 50/64, Regimentul 51/52 (Brigada 25 Infanterie) și Regimentul 47/72, respectiv, Regimentul 48/49 (Brigada 26 Infanterie), ce fusese împărțit, având Batalionul II ca rezervă de divizie, iar celelalte două batalioane, I și III, ca rezervă a eșalonului superior, Corpul 5 Armată.

Linia defensivă a Diviziei 13 nu era completă, dar era bine susținută de artilerie.

Fiecare regiment de infanterie din linia I-a avea câte un divizion de tunuri de 75 mm din compunerea Regimentului 23 Artilerie în sprijinul său direct. Divizionul III/23, poziționat în via Negroponte, sprijinea direct Regimentul 50/64 Infanterie, Divizionul I/23, poziționat în viile Rujinski și Negroponte, sprijinea direct Regimentul 51/52 Infanterie, iar Divizionul II/23, poziționat în via Rujinski – pădurea Creanga Babei, sprijinea direct Regimentul 47/72 Infanterie.

Tot în compunerea diviziei era și Regimentul 28/3 Obuziere, cu misiune pe întreg frontul diviziei, cu divizionul de 105 mm în poziție la NV de Mărășești și divizionul de 127 mm în valea Zăbrăuțului Sec (Est cota 133).

Celor 13 baterii românești li se adăugau 12 rusești, care rămăseseră după plecarea Corpului VII rus³ – în total 25 baterii pentru un front de 5 km, care acționau în sectorul diviziei, la fiecare aripă a frontului, cu acțiune pe întreg

**Dări de seamă asupra operațiunilor
din data de 6 august 1917**

frontul. Un divizion rus de 3 baterii a câte 6 piese, în valea Zăbrăuțului Sec și un alt divizion rus, de aceeași compoziție, între via Rujinski și via Negroponte; un divizion rus cu 2 baterii grele în regiunea Modruzeni-Pădureni, era poziționat în centrul dispozitivului.

Regimentul 51/52 Infanterie, din care făcea parte și căpitanul Grigore Ignat, ocupa poziția centrală în dispozitivul defensiv al Diviziei 13, pe un front de 2 km și 200 m, dispus pe direcția loviturii principale, mergând de la colțul de Sud Est al pădurii *La Răzoare*, până la punctul unde întâlnea comunicația Mărășești-Panciu.

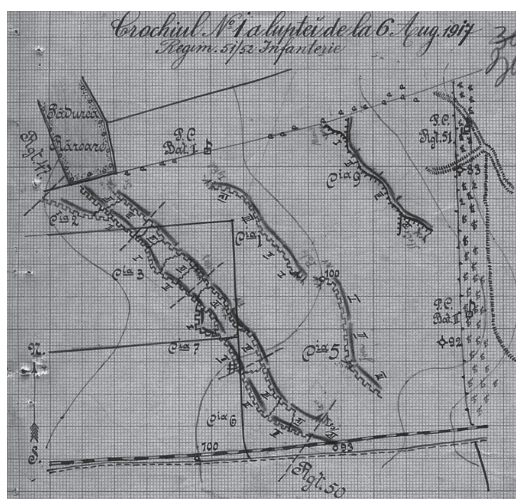
Anticipând parcă tendința generală a comandanților din prima linie de a avea o mare densitate de luptători în linia întâi, în măsură să riposteze în cazul unui eventual atac, comandantul diviziei a emis⁴ un ordin expres, nr.1726, prin care stabilea responsabilitatea tuturor comandanților de la nivel companie în sus: *densitatea de oameni pe linia I nu trebuie să fie mai mică de 5 pași între oameni*, iar acolo unde existau puști mitraliere care să acționeze din flanc, intervalul trebuia mărit *până la 50 m*.

Tot prin acest ordin era stabilit imperativ ca fiecare subunitate, de la nivel companie în sus, să dispună de rezerve eşalonate în adâncimea dispozitivului defensiv, în măsură a executa contraatacuri în situația în care pozițiile ar fi fost străpunse.

Batalioanele I și II erau așezate în linia I-a, iar din cadrul batalionului al III-lea o companie (a 9-a) forma rezerva de regiment, în timp ce restul batalionului III (compania a 10-a și a 11-a) făceau parte din rezerva Brigăzii 25 Infanterie. Aceste rezerve erau eşalonate la 1-2 km înapoia liniei întâi a regimentului.

Ca o trăsătură generală a acestei poziții defensive, rezervele de batalion, situate la 5-800 m înapoia liniei I-a, **nu puteau interveni prin foc în apărarea primei linii a poziției de rezistență**⁵ din cauza culturilor înalte și a terenului ce cobora înspre Est, dinspre pădurea Răzoare către comunicația Mărășești-Adjud.

Rezervele de regiment și brigadă, eşalonate în spatele celor de batalion, erau dispuse în raioane, fără a avea organizate lucrări genistice. Ele aveau organizate lucrări genistice sumare, considerându-se că intervenția lor era bazată pe contraatac, și că aveau deci nevoie nu de o poziție de rezistență, ci de o bază de plecare; același lucru și pentru rezerva de divizie.

Crochiul nr. 1 al luptei de la 6 august 1917, regim. 51/52 Infanterie, Darea de seamă asupra luptei de la Răzoare din 6 august 1917 în ce privește acțiunea Regimentului 51/52 Infanterie

Cu toate că poziția fusese ocupată de 5 zile, mai precis în noaptea de 31 iulie către 1 august, din cauza focului inamic nu se putuse lucra decât noaptea, așa că abia linia I-a a tranșeelor era mai completă și cu profil normal, în timp ce linia susținerilor (a rezervelor – s.n.), era săpată numai pe anumite porțiuni.

Terenul din fața poziției de rezistență a regimentului era acoperit de vii și culturi de porumb⁶, ceea ce îngreuna observarea și dădea inamicului, în absența avanposturilor⁷, posibilitatea de a se apropia în ascuns.

Inamicul. *Despre inamic nu se știa prea multe, dar se putuse deduce cu certitudine, după culoarea uniformelor și lipsa spiritului combativ, că aveam în față trupe austriece*⁸.

Realitatea din teren nu corespundea cu informațiile deținute de forțele proprii și nici cu cele obținute de la trupele ruse, pe care unitățile diviziei le schimbaseră la începutul lunii august în sector, astfel că, pentru ziua de 6 august, conform ordinului Armatei a I-a, Divizia 13 pregătise o incursiune în liniile inamice⁹, care ar fi trebuit să aibă loc către ora 15.00.

Din puținele informații despre inamic deținute de Divizia 13, atât din cele ce proveneau de la unitățile subordonate, cât și de la

propriul birou de specialitate, nu se putuse deduce iminența atacului planificat pentru ziua de 6 august 1917. În raportul biroului de informații al diviziei se consemnează: *prin ajutorul observatorilor de batalioane și al patrulelor, atât din cauză că serviciul de informații funcționa la unitățile subordonate diviziei de numai 2 săptămâni, precum și a terenului acoperit cu vii și culturi, s-au putut căpăta puține informațiuni și acestea au fost referitoare mai mult la poziția primei linii a inamicului, a direcției câtorva baterii inamice și a câtorva cuiburi de mitraliere*¹⁰.

Astfel, pentru prima oră a dimineții de 6 august, comandantul Diviziei 13, generalul Ioan Popescu, avea planificată o inspecție inopinată în linia I, în sectoarele regimentelor 50/64 și 51/52. În control acesta ar fi trebuit să fie însoțit și de 2 consilieri militari francezi, maiorul Pasque și căpitanul Omessa.¹¹

Până la urmă, în dimineața acelei zile, spre pozițiile din linia întâi, au plecat numai șeful de stat major al Diviziei 13, colonelul Dragu, însoțit de căpitanul francez Omessa, dar nu au mai ajuns nici ei la destinație, fiind surprinși de atacul german la punctul de comandă al Brigăzii 25 Infanterie.

Mai multe informațiuni pe cale aeriană (avion și balon) nu am putut căpăta, se menționează în același raport, pe de-o parte din cauză că eram veniți de curând pe poziție, iar pe de alta din cauza lipsei de aparate de care a suferit armata pe tot timpul campaniei.

În acest timp, inamicul, conform celor consemnate în varianta tradusă a ordinului de atac¹² primit de Regimentul 28 Infanterie bavarez (D.12), semnat *von Heiden* și datat 5/18 august 1917, executase manevre de apropiere încă din seara zilei precedente, iar, începând cu ora 04.00 a zilei de 6 august 1917, era gata de atac.

Trupele Regimentului 28 Infanterie, întărită cu subunități din Regimentul nr. 26 Infanterie (D.12), plus încă 4 mitraliere și o baterie de artilerie, urma să atace pe **direcția principală: colțul de sud vest al pădurii Răzoare – Cota 100**, unde ar fi trebuit, după ce neutralizau și artileria situată dincolo de această înălțime, *să sape șanțuri de adăpost pentru consolidarea poziției.*

Regimentul 28 Infanterie bavarez urma a fi sprijinit cu foc pe sectorul de străpungere de

către întreaga artilerie a Diviziei 12 germane, sprijinită de artileria Diviziei 115 cu care se învecina. Efectul acestui tir încrucișat a generat un teribil efect asupra pozițiilor românești: *artileria inamică, scria căpitanul Iliescu, comandant al unui batalion din linia întâi, era așezată parte la Satul Nou, bătând lucrările noastre de front, parte la Sud de pădure, bătând de flanc și ambele încrucișând tragerea asupra pădurii Răzoare aproape distrusă și în care mersul agenților de legătură și rezervei era imposibil*¹³.

Pădurea Răzoare reprezenta obiectivul Regimentului 171 Infanterie german (D.115), în timp ce Regimentul 26 Infanterie german (D.12) urma să atace pe direcția comunicației rutiere și de cale ferată ce mergea de la Mărășești spre Adjud, în sectorul Regimentului 50/64, iar Regimentul 27 Infanterie german (D.12) urma să atace la joncțiunea Regimentului 50/64 cu 51/52 Infanterie. În rezervă, gata să intervină, se afla Divizia 89.

Atacul. Artileria inamică a început bombardamentul la ora 6.30, spre deosebire de zilele anterioare¹⁴, când nu avusese nicio activitate mai devreme de ora 11.00, iar intensitatea acestuia a crescut continuu, până la ora 07.30, când a încetat temporar.

La ora 07.30 observatoarele de la casa Negroponte și observatorul de artilerie de la Rătesul lui Haret au raportat mișcări de trupe¹⁵: *În sectoarele R.50 și 51 patrulare inamice întărite se apropiaseră foarte mult de linia I, adăpostite fiind de terenul accidentat și porumburile ce se găseau în sectorul celor două regimente.*

La ora 08.00, bombardamentul a reînceput cu o mai mare intensitate, *o adevărată tragere de distrugere*¹⁶, cu o intensitate crescândă ce a atins maximum la ora 09.00. Acest bombardament era îndreptat asupra pozițiilor din linia întâi, pe care le-a distrus în mare parte, asupra pozițiilor de artilerie descoperite, dar în special asupra colțului de Sud al pădurii Răzoare, unde se făcea joncțiunea dintre regimentele 51/52 și 47/72.

Valurile de atac inamice au apărut în fața sectoarelor celor 3 regimente după ora 09.00, folosind terenul accidentat¹⁷ și acoperit de culturi, înaintând pe direcția colțului de sud vest al pădurii Răzoare, la joncțiunea Batalionului I din R. 47/72, cu Batalionul I din R. 51/52.

În centrul dispozitivului defensiv germanii au reușit să rupă linia întâi a Diviziei 13 și să pătrundă în sectorul Regimentului 51/52 pe o fâșie de 1 km adâncime și 2 km lățime.

Regimentul 51/52 a luptat cu eroism și disperare¹⁸, cu puștile, cu baionetele sau corp la corp. Batalionul II a fost complet distrus, iar Batalionul I a avut foarte mari pierderi. Prin spărtura făcută, trupele inamice au înaintat către Cota 100, aflată spre Est, cucerirea ei oferind inamicului posibilitatea încercuirii Mărășeștilor și a unei mari părți a Armatei I.

Cum a fost posibilă pătrunderea în sectorul Regimentului 51/52?

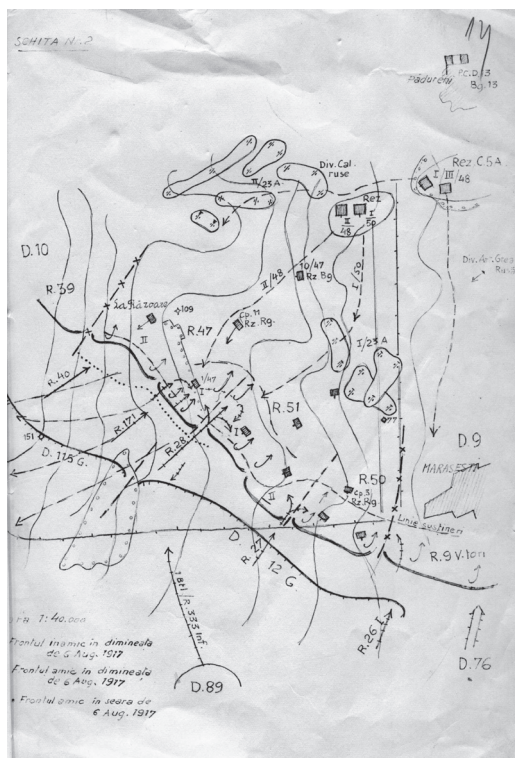
Vom încerca să prezentăm, succint câteva dintre acestea, așa cum le-am identificat în baza documentelor analizate.

Cea dintâi ar fi lipsa obstacolelor de sârmă ghimpată pe o lungime de 100-150 metri, la joncțiunea dintre Regimentul 51/52 și Regimentul 47/72, la colțul de sud est al pădurii, *La Răzoare*, adică exact, și nu tocmai întâmplător, pe direcția efortului principal al Regimentului 28 bavarez.

Din lipsă de timp și de materiale, rețelele de sârmă nu se făcuseră decât în fața pozițiilor regimentului învecinat, 47 Infanterie¹⁹, aspect foarte important, ce pare să fi influențat decisiv hotărârea germanilor de a stabili direcția principală de efort prin sectorul Regimentul 51/52 Infanterie.

În alte surse, este consemnat faptul că existau rețelele de sârmă, pe 3 rânduri în fața poziției Regimentului 47/72 Infanterie și pe un singur rând în restul pozițiilor defensive, menționându-se că, *în ziua de 6 august rămasese un gol de 150-200 metri la legătura dintre R.47 și R.51 Infanterie pe unde s-a și infiltrat inamicul*.²⁰

O altă cauză ar fi putut fi absența barajului de foc al artileriei proprii în fața sectorului Batalionului I din Regimentul 51/52. Această lipsă de sprijin a provenit din faptul că divizionul de artilerie de câmp din centru, care avea misiunea de sprijin direct a regimentului, deci de a bara înaintarea inamicului pe această parte a frontului, din cauza bombardamentului puternic executat de inamic în dimineața zilei, schimbase către orele 8.30 poziția ce avea în regiunea dintre via Rujinski și P.T. (punct de

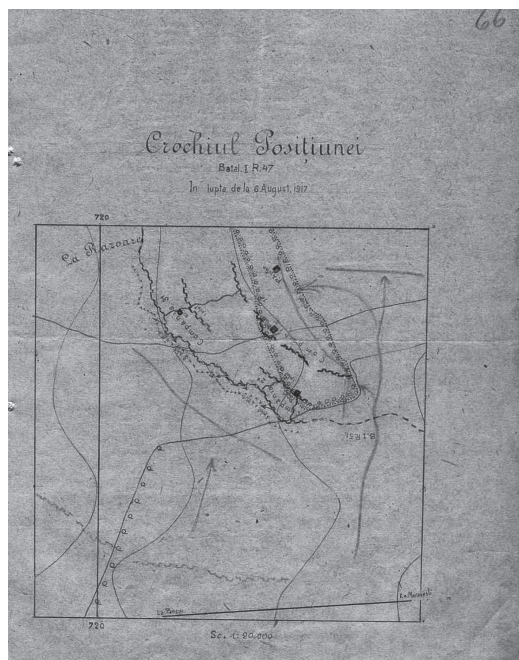
Evoluția frontului în ziua de 6 august

triangulație – s.n) Mărășești și se deplasase în pădurea Creanga Babei și Valea Zăbrăuțului Sec. **La ora când atacul inamic a pornit, divizionul abia se instala în noile poziții.**²¹

Și nu în ultimul rând, putem menționa dezorganizarea lanțului de comandă al Batalionului I din Regimentul 47/72 Infanterie, fapt ce a facilitat pierderea poziției și, implicit, lărgirea spărturii frontului de la colțul de Sud al pădurii Răzoare.

Batalionul I era dispus la flancul stâng al poziției defensive a regimentului, cu companiile 2 și 3 în linia întâi, iar compania 1 în linia rezervei de batalion, în pădurea Răzoare.

La momentul declanșării atacului asupra pozițiilor sale, comandantul de batalion, căpitanul Iliescu, fusese evacuat fiind rănit la ambele brațe, la piciorul stâng și la spate, înlocuitorul acestuia, căpitanul Rădulescu, căzuse la rândul său rănit, comandantul companiei a 3-a, locotenentul Mirică, fusese ucis, în timp ce locotenentul Catina, comandantul companiei a 4-a mitraliere, nu se afla pe poziția din linia întâi, ci adăpostit într-un bordei rusec²²,

**Crochiul poziției batalionului I/R.47
în lupta de la 6 august 1917, în Raport
al căpitanului Victor Iliescu**

în pădure, nefiind la curent nici cu evoluția luptei și nici cu faptul că, în mod normal, ar fi trebui să preia comanda batalionului.

Rezultatul a fost că, odată pătruns prin spărtură, inamicul a căzut în spatele poziției batalionului, aflat fără elemente de comandă care să fi dispus manevra de schimbare a frontului. Deși lupta a luat caracter de individualitate pe plutoane și fracțiuni, batalionul fiind angajat și de front de către inamicul oprit în fața rețelelor sale de sârmă, a fost luat prizonier aproape în efectiv complet²³, cu excepția unui pluton din compania a 3-a, care a reușit să se repleze la Batalionul II.

Cota 100. Așa credem că a avut loc replierea inamicului care a pornit ulterior, în valuri, la atac din direcția colțului sudic al pădurii Răzoare, pe direcția punctului de comandă a Batalionului I din Regimentul 51/52 și, mai departe spre Cota 100, în vecinătatea căreia se găseau rezervele de batalion, printre care și căpitanul Grigore Ignat.

Un martor ocular al episodului de la Cota 100, generalul colonel (rtr) Constantin

Popescu, pe atunci tânăr sublocotenent, comandant al unei baterii de artilerie din Regimentul 3 Obuziere Râmnicu-Sărat, aflat în acea zi în observatorul său instalat pe bazinul metalic din via Negroponte, poziție din care putea vedea foarte bine desfășurarea luptei, ca într-un film panoramic, descrie faptele²⁴:

Rezerva batalionului 1 din Regimentul 51 (compania 1 – s.n.) cu o companie de mitraliere încearcă să stopeze coloana inamică, dar fără succes căci numărul mare al atacatorilor a zdrobit contraatacul român.

Și în rapoartele²⁵ ulterioare ale Regimentului 51/52 este confirmată ocuparea de către inamic a pozițiilor din linia I, și de asemenea, încercarea de contraatac cu compania a 1-a:

În acest timp inamicul reușise a intra în pădurea Răzoare²⁶ și din această parte căuta a învâli aripa dreaptă a Regimentului 51/52 Infanterie.

Când căpitanul Săndulescu Cristea, comandantul batalionului 1, văzând această intențiune, lasă pe adversar să iasă din pădure, se aruncă la contraatac cu compania 1 din rezerva batalionului, susținut în mod eroic de căpitanul Grigore Ignat, comandantul Companiei 4 mitraliere, care personal mănua mitraliera.

Elementul de noutate relevat în acest raport este faptul că atacul german nu a venit din față, dinspre pozițiile companiilor 2 și 3, aflate în linia I, poziții care fuseseră deja ocupate de inamic, ci dinspre dreapta (NV), în termeni de specialitate *din flanc*, dinspre pădurea Răzoare, amenințând direct, în ordinea dispunerii pe teren: punctul de comandă al Batalionului I, flancul drept al rezervei de batalion și dincolo de ele, la câteva sute de metri, Cota 100. Așa se explică faptul că acest contraatac, de nivel rezervă de batalion (companie – s.n.), a fost condus personal de către comandantul de batalion, prilej cu care acesta a și fost rănit.

După cum se poate vedea și pe **schița²⁷ nr. 1**, la momentul atacului german ce amenința punctul de comandă al Batalionului I dinspre pădurea Răzoare, căpitanul Grigore Ignat se afla în apropiere, dispus în flancul drept al pozițiilor Companiei 1, aflată în rezervă, unde probabil că se retrăseseră și cei ce mai supraviețuiseră în linia I a regimentului, și care rămăsese practic singura poziție de rezistență între atacatori și Cota 100.

Analizând comparativ cele consemnate în lucrare, atât cu schița nr. 3, cât și cu alte documente aflate în fondul arhivistic al Regimentului 51/52 Infanterie, reiese că dispozitivul companiei de mitraliere a căpitanului Grigore Ignat nu a fost unul unitar și compact, ci secțiile acesteia au fost distribuite subunităților de infanterie, în centrul dispozitivului și pe flancuri, atât celor din linia I-a, cât și celor din linia susținerilor (a rezervelor – s.n.), care se găseau la 2-300 m mai în spate față de linia principală.

Companiile de mitraliere ale regimentului au fost distribuite, pe secții, atât companiilor de infanterie din linia I, cât și celor eşalonate în adâncimea dispozitivului defensiv, care formau rezervele de batalioane și de regiment, cu misiunea de a executa sprijinul de foc în funcție de misiunile acestora

Conform ordinii de bătaie a regimentului, adoptată în dispozitivul defensiv din acea zi, răspândirea subunităților de mitraliere, organizate pe secții, a fost următoarea:

a) Compania 4 Mitraliere (cpt. Grigore Ignat) în sectorul Batalionului 1 din care făcea parte, cu secția locotenentului Ion Scoruşanu, comandantul plutonului 1 mitraliere la Compania a 2-a, dispusă la joncțiunea cu Regimentul 47/72 Infanterie și secția locotenentului Alexandru Mazăre, comandantul plutonului 2 mitraliere la Compania a 3-a.

În sprijinul Companiei a 1-a, dispusă în eşalonul secund, ca rezervă a batalionului, era secția elevului plutonier Emil Ralea, pe flancul drept, iar cea a elevului plutonier Mircea Patriciu la flancul stâng al subunității. Căpitanul Grigore Ignat nu a fost dispus în linia I, ci în sprijinul Companiei 1 Infanterie, aflată, după cum se poate observa pe schiță, în eşalonul secund; ca poziție, acesta se afla în apropierea punctului de comandă al Batalionului 1, situat înapoia colțului de sud-est al pădurii Răzoare, nu departe de Cota 100.

b) Compania a 8-a Mitraliere (cpt. Virgil Mironescu) în sectorul Batalionului 2 din care făcea parte, cu secția plutonierului Jean Poitvin în sectorul Companiei a 7-a, la flancul drept, și cea a sublocotenentului Constantin Grigoriu, comandantul plutonului 2 mitraliere, în sectorul Companiei a 6-a, la flancul stâng.

În sprijinul Companiei a 5-a, dispusă în eşalonul secund, ca rezervă a batalionului,

secția elevului plutonier Spiridon Jora, pe flancul stâng, iar secția sublocotenentului Victor Mironescu, pe flancul drept al subunității, în apropierea Cotei 100.

Cea de-a treia companie de mitraliere a regimentului a fost împărțită, de asemenea, între compania din rezerva de regiment (compania a 9-a) și companiile ce formau rezerva de brigadă (companiile 10 și 11)²⁸.

Această distribuție a secțiilor de mitraliere are și criticii săi, care consideră că barajul astfel realizat, deși suficient de dens, avea o lacună, și anume faptul că aproape toate armele automate, care făceau parte la alcătuirea lui, erau așezate în apropierea primei tranșee sau între aceasta și linia susținerilor, așa că această linie odată răsturnată de tragerea de preparație sau străpunsă, atacul nu mai întâlnea foc organizat până la rezerve.²⁹

Prezența căpitanului Grigore Ignat în apropierea Cotei 100, care se afla în adâncimea apărării regimentului era dictată de două elemente de ordin tactic.

Pe de-o parte necesitatea de a beneficia de o poziție de unde să poată coordona intervenția cu foc în sprijinul Batalionului 1, și de unde să fi putut interveni, la rândul său, în sprijinul defensivei.

Cel de-al doilea argument tactic este dat de poziția punctului de comandă al Batalionului 1, din care făcea parte, și care era în apropiere.

Iată cum prezintă Constantin Kirițescu episodul:

*O luptă sălbatecă, pe viață și pe moarte se va da pentru stăpânirea Cotei 100, pe care e stabilită a doua linie de apărare română. Dar compania de mitraliere a batalionului e aici, căpitanul Grigore Ignat își așezase mitralierele într-o tranșee, adunase în jurul său sfărâmatele batalionului și organizase rezistența.*³⁰

Mai departe, raportul regimentului redă sfârșitul rezistenței eroice:

Atacul dat de inamicul organizat în pădurea Răzoare și la mică distanță de liniile noastre, a fost de o înverșunare fără margini.(...).³¹ Căpitanul Grigore Ignat în acest contraatac cade mort cu mâinile încleștate pe mitraliera sa.

În memoriile sale de război³², ing. Alexandru Serescu, atunci sublocotenent în Batalionul 13 Pionieri al Diviziei 13, își amintește:

A doua zi după încetarea luptelor, noi, pionierii, am primit ordin de curățire a terenului și îngropare a cadavrelor. L-am găsit pe căpitanul Grigore Ignat, mort, cu mâinile încheștate pe mitralieră, împrejurul lui zeci de cadavre germane, cu pistolul în mână sau cu armele cu baionete îndreptate spre el chiar.

Căpitanul Grigore Ignat a fost decorat, post-mortem³³ cu ordinul militar *Mihai Viteazul*, cls. III.: *Pentru vitejia și avântul fără de seamă cu care a luptat cu compania de mitraliere în lupta de la Răzoare, la 6 August 1917, unde aflându-se cu compania la centrul Diviziei 13-a, pe unde trupele germane reușise a pătrunde, a rămas neclintit pe poziție secerând valurile germane până la respingerea completă a vrăjmașului, după care a fost găsit mort cu eroica sa companie acoperiți aproape de trupurile inamicului uciși.*

Cu toată jertfa eroică a căpitanului Grigore Ignat și a oamenilor săi, cu toată înverșunarea contraatacurilor date de rezervele de batalion, atacul german nu a putut fi respins. Mai mult, în raportul³⁴ comandantului Diviziei 13, se consemnează: (...) **vrăjmașul care ajunsese aproape de linia rezervelor de brigadă, contra atacat cu violență ne mai pomenită, este respins (...).** Ori, liniile rezervelor de brigadă erau dispuse mult în spatele liniilor rezervei de batalion, pe aliniamentul cărora luptase căpitanul Grigore Ignat, înapoia liniilor rezervei de regiment, aflată la câteva sute de metri în spatele acestora, astfel încât se poate deduce că inamicul depășise Cota 100, în apărarea căreia murise căpitanul Ignat.

Nu putem pune la îndoială această afirmație a Diviziei 13, deși, după cum se va vedea în raportul căpitanului Miclescu, comandantul unuia din cele două batalioane care au dat contraatacul, lucrurile sunt prezentate diferit; inamicul nu ajunsese până acolo. O eventuală explicație a acestei afirmații ar putea fi aceea că generalul Ioan Popescu încerca, preventiv, să justifice hotărârea pe care o luase în jurul orei 10.00, de a declanșa contraatacul cu rezervele de divizie, fără să fi respectat regulamentul, un subiect despre care vom vorbi la momentul potrivit.

Cert este că acest raport contrazice varianta oficială legată de scena rezistenței căpitanului Grigore Ignat, variantă vizibil afectată de pro-

paganda epocii: *viteazul ofițer se prăbușește peste mitralieră, cu mâna încheștată pe trăgaci, și în timp ce ochii i se închid, aude într-o străfulgerare, de departe, strigătele de "Ura" ale ostașilor noștri care porniseră la contraatac*³⁵.

În momentul morții căpitanului Ignat, contraatacul, pur și simplu, încă nu pornise.

Contraatacul.

Rezervele de divizie erau dispuse la Rateșul lui Haret și aveau misiunea de a interveni în linia întâi, Batalionul II din Regimentul 48/49 în sectorul Regimentului 47/72, iar Batalionul I din Regimentul 50/64 în sectorul Regimentului 51/52 ori în sectorul Regimentului 50/64.

La ora 10.00 știrile sosite la punctul de comandă al Diviziei 13 erau foarte alarmante și pesimiste: ***Se zice***³⁶ *că inamicul a ajuns aproape de Via Rujinski, la 2 km de la colțul sud estic al pădurii La Răzoare!*, că a trecut deci peste rezistența rezervelor de regiment și brigadă.

Plecat de dimineață în inspecție spre sectorul Regimentului 51/52, șeful de stat major al diviziei, colonelul Dragu, se afla chiar la punctul de comandă al Brigăzii 25 Infanterie, legăturile telefonice fuseseră de curând restabilite, astfel încât atunci când a fost sunat de către comandantul diviziei a fost posibil a se face o analiză relativ obiectivă a situației.

Situația era gravă, dar nu era disperată. La ora 10.00 când a fost luată decizia de către generalul Popescu, situația se prezenta, în termeni aproximativi, astfel: Regimentul 50/64 Infanterie și Regimentul 51/52 Infanterie (descompletat prin desemnarea Batalionului I ca rezervă de divizie), cedaseră în întregime linia întâi, în timp ce în sectorul Regimentului 47/72 Infanterie, linia întâi fusese străpunsă în sectorul Batalionului I, care fusese luat prizonier aproape în întregime, în timp ce Batalionul II rezista încă pe poziția inițială.

Inamicul ocupase tranșeele din linia întâi și forța pătrunderea pe direcția sud sud-est, spre Cota 100, aflându-se în contact pe aliniamentul rezervelor de batalion, la aproximativ 500 m în spatele liniei întâi³⁷. **Era probabil momentul intervenției rezervei de batalion susținută de căpitanul Grigore Ignat.**

Deși neconfirmată, această informație sosită la punctul de comandă a avut o contribuție

decisivă în evoluția ulterioară a luptei, influențând decisiv hotărârea comandantului diviziei de a-și trimite imediat rezervele, respectiv cele două batalioane de la Rateșul lui Haret, pe direcția Cotei 100. Cu ordinul nr. 1778, emis la ora 10.10, aceste sunt puse în mișcare imediat spre punctele de comandă ale celor două brigăzi de care aparțineau. Ne vom referi în cele ce urmează numai la acțiunea Batalionului I din Regimentul 50/64 infanterie, cel care a acționat în sectorul Regimentului 51/52 Infanterie.

Acesta era comandat de căpitanul Miclescu, și a primit ordinul de contraatac la ora 10.30. La ora 11.00 batalionul a fost întâlnit de șeful de stat major al diviziei, colonelul Constantin Dragu, în apropierea șoselei ce duce de la Rateșul lui Haret către Mărășești. Trupa înainta pe două linii, cu subunitățile prin flanc, căpitanul Miclescu *era liniștit*, iar trupa se mișca cu foarte mare ordine, *prea încet chiar*, după părerea șefului de stat major.

La ora 11.20, Brigada 25 Infanterie a primit un nou raport³⁸ din partea Regimentului 51: *Am fost atacați și respinși din linia întâia, rezerva de regiment este angajată, cea de brigadă deasemeni este gata a intra. În urmă nu mai este nimic. Rog luați măsuri.*

Din darea de seamă a căpitanului Miclescu reiese că acesta și-a deplasat subunitatea din raionul de la Rateșul lui Haret către Sud, pe lângă șoseaua Mărășești-Adjud, după care a desfășurat-o în linii de trăgători și a schimbat cursul spre Sud Vest.

În momentul în care a oprit batalionul desfășurat în trăgători pe *mucnea platoului*, gata să declanșeze contraatacul, inamicul, estimat de forța unui regiment, înainta în valuri succesive de trăgători, în linie aproape continuă, pe un front de circa 800 m, cu flancul stâng în dreptul colțului de sud al pădurii Răzoare.

A mai observat că, undeva în stânga sa, împotriva inamicului rezista o trupă estimată a fi de nivel companie, identificată ulterior de o patrulă trimisă în recunoaștere, ca fiind parte din rezerva Brigăzii 25 Infanterie.

Încercând să localizăm această informație în timp, în spațiu și, mai ales, în economia luptei, deducem că momentul la care se face referire este ulterior orei 11.40, când a fost intro-

dușă rezerva de brigadă, probabil între această oră și ora 12.00, iar subunitatea la care face referire căpitanul Miclescu, și care lupta împotriva valurilor de atac inamice, era compania a 11-a comandată de locotenentul Chiricuță.

Din analiza comparativă a **schitei nr. 2** cu raportul ofițerului reiese că acesta, conform traseului urmat de subunitatea ce comanda, nu ar fi putut ieși pe „creastă” decât pe curba de nivel cu cota 100, singura formă dominantă de teren ce oferea vizibilitate asupra colțului de sud est al pădurii Răzoare, undeva în sectorului companiei a 5-a, ce fusese inițial rezerva Batalionului II din Regimentul 51/52 Infanterie, având locul unde rezistase căpitanul Grigore Ignat, consemnat ulterior în istoriografia militară drept *Cota 100*, în dreapta, la aproximativ 2-300 m.

Un alt aspect demn de subliniat, nu lipsit de importanță, este acela că în acel moment al zilei, aproximativ între orele 11.40-12.00, în acea fază a luptei, rezervele de regiment (compania a 9-a), de brigadă (companiile 10, 11 cu 2 secții de mitraliere) și de divizie (cele două batalioane menționate mai sus) **erau angajate concomitent** în luptă, în aceeași formă de manevră specifică defensivei, *contraatacul*.

În raportul³⁹ citat anterior, comandantul Diviziei 13 Infanterie confirmă faptul că, văzându-se depășite pozițiile din linia I, și *nemăi fiind vreme a se interveni succesiv cu rezervele, s-au împins dintr-odată toate rezervele brigadelor și diviziei*, iar rezultatul n-a întârziat să apară.

Între momentul luării deciziei de a contraataca cu rezerva diviziei și momentul declanșării propriu-zise a acestuia, situația se înrăutățise considerabil. Regimentul 50/64 Infanterie pierduse Batalionul II și mitralierele aflate în sprijinul acestuia, care fusese capturat fiind învăluit prin sectorul batalionului vecin, al Regimentului 51/52 Infanterie, iar Batalionul I și rezervele se repliaseră pe comunicația Mărășești-Panciu, Regimentul 51/52 Infanterie introdusese în luptă rezervele de regiment și obținuse și aprobarea Brigăzii 25 Infanterie de a utiliza rezerva de brigadă (companiile 10 și 11). Singur, Batalionul II din Regimentul 47/72 Infanterie, comandat de maiorul Petre Mareș, rezista pe poziția inițială, fiind angajat de front de inamic în fața rețelelor de sârmă, în

timp ce rezerva de batalion asigura flancul și spatele, rezistând la rândul ei în fața inamicului pătruns în pădurea Răzoare. Batalionul III plecase în ajutorul acestei subunități cu misiunea de a curăți pădurea de inamic și de a restabili situația inițială a liniei întâi.

Succint, desfășurarea contraatacului este redată de generalul Dragomir⁴⁰, pe atunci locotenent colonel, participant el însuși în calitate de comandant de unitate de artilerie, martor ocular al luptei de la observatorul din Valea Zăbrăuțului, situat la 1500 m Nord pădurea Răzoare:

Contraatacul acestor 2 batalioane s-a produs astfel:

Batalionul 2 din regimentul 48 infanterie, care se găsea în regiunea cotei 102, S.V. Rateșul lui Haret, se îndreaptă spre N.V. de via Rujinski, către mijlocul și colțul S. al Pd. Răzoare.

Batalionul I din regimentul 50 infanterie, din aceeași regiune, urcă creasta cota 100 pe la S. de via Rujinski (cam la jumătatea intervalului dinte această vie și via Negroponte) și se îndreaptă, apoi de asemeni, către colțul S.E. al pădurei Răzoare.

Contraatacul primului batalion, din cauza drumului mai scurt ce avea de parcurs s-a produs cu câteva minute înaintea celui de al II-lea și a lovit flancul de N. al inamicului, având ca prim efect oprirea acestuia.

În momentul când inamicul abia oprit, avea atenția îndreptată către Nord, spre batalionul din regimentul 48 infanterie, se produce dinspre S.E. contraatacul batalionul I din regimentul 50 infanterie, care surprinde pe inamic la mică distanță, îl decimează în luptă corp la corp și-l fortează să se retragă în fugă spre V.

La succesul acestui batalion a contribuit în mare măsură și o parte din mitralierele Bat. I din 51 infanterie, care trăgând în spatele inamicului, i-a produs pierderi foarte mari.

Retragerea inamicului, s-a transformat repede în fugă dezordonată – în special la dreapta și centrul diviziei 13-a, unde în câteva minute a dispărut complet de pe câmpul de luptă, împrăștiindu-se, ne mai putând fi lovit nici cu proiectilele artileriei.

Reușita contraatacului Diviziei 13, realizată schematic în raportul Brigăzii 25 Infanterie, a schimbat soarta luptei, a redat încrederea soldaților și ofițerilor în ei înșiși, aceștia urmărind cu entuziasm trupele germane în retragere pe alocuri chiar dincolo de fostele lor poziții, a arătat noua atitudine a soldatului român opiniei publice, aliaților și mai ales inamicului.

Soldatul român care în toamna anului precedent fugea din fața atacului german, ori care se predă în fața unui inamic uneori inferior ca număr, dispăruse. Cel de acum, mult mai mo-

Schiță de situația trupelor după lupta de la 6 august 1917, Darea de seamă a Brigăzii 25 Infanterie

tivat, instruit și dotat cu armament la același nivel cu adversarul său, se putea măsura de la egal la egal cu oricine, ba chiar cu un plus la lupta corp la corp, în special la baionetă.

Se cuvine a menționa și faptul că numai Batalionul I din Regimentul 50/64 a pierdut ca urmare a acestui contraatac 9 ofițeri și 316 trupă, morți, răniți și dispăruți.

După două zile de la bătălie, pe 8 august 1917, la ora 16.00, regele Ferdinand, însoțit de principele Carol, generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei I, și generalul Istrate, comandantul Corpului 5 Armată au sosit în inspecție la punctul de comandă al Diviziei 13, de la Pădureni, prilej cu atât comandantul Diviziei 10, generalul Cihosky, cât și comandantul Diviziei 13, generalul Popescu, au fost decorați cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, în timp ce șeful de stat major al Diviziei 13, colonelul Dragu, a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”, în gradul de ofițer.

M.S. Regele⁴¹ și-a exprimat înaltele Sale mulțumiri Diviziei 13 prin comandantul ei pentru bravura arătată în bătălia de la 6 august.

Am venit în persoană la voi aici pe câmpul de bătălie pentru a vă mulțumi pentru bravura ce a-ți dovedit în sângeroasa bătălie de la 6 august.

Nici regimentele participante nu fură uitate, în raportul de după bătălie⁴², generalul Popescu înaintând propunerea ca toate unitățile, inclusiv artileria, să fie decorate, menționând că *divizia nu poate face o deosebire între corpurile ce o compuneau, căci toate au luptat cu același foc, probă sunt pierderile: R.47, 21 ofițeri și 1160 grade inferioare, R.50, 17 ofițeri și 913 grade inferioare, R.51, 26 ofițeri și 1388 grade inferioare, R.48, care n-a luptat întru cât a avut două din batalioanele sale în rezervele care au contraatacat și prin urmare are același merit(...) 4 ofițeri și 200 grade inferioare.(...)*

Propunem decorarea tuturor drapelurilor corpurilor de infanterie și artilerie, iar dacă se găsește cu cale a se face excepție, propunem cel puțin decorarea regimentelor din prima linie, R.47, 50 și 51.

Cu privire la această luptă, generalul Henri Berthelot nota în jurnalul său⁴³:

20 august (stil nou – s.n).

(...) Ziua de ieri a fost deosebit de grea: după o pregătire intensă de artilerie, germanii

au cucerit primele linii ale Diviziilor 9 și 13 și au avansat până la pădurea de la Răzoare și la cota 100.

Frumosul contraatac al (...) rezervelor Diviziei 13 a respins inamicul până la Satul Nou, luând 600 de prizonieri.

La rândul său, locotenentul colonel Genuneanu, comandantul de regiment al căpitanului Miclescu, scria într-un raport⁴⁴ înaintat diviziei a doua zi după bătălie: *sunt informat că Batalionul I-iu (căpitan Miclescu) fost în rezerva diviziei s-a purtat deasemenea eroic, pierzând mai toți ofițerii și contribuind la izbânda contraatacului.*

Succesul lui pe frontul diviziei ne este mângâiere, față de durerea că nu l-am avut în izolare și greutățile ce am avut de îndurat reduși la mijloace proprii.

Comentarii. Studiul de față a încercat să răspundă mai multor întrebări firești: *Cum s-a ajuns la rezistența de pe Cota 100, celebră prin sacrificiul căpitanului Grigore Ignat? Ce anume a mai contribuit la reușită? Cum a fost restabilită situația?*

Principala cauză a rezistenței de la Mărășești – Răzoare a constituit-o curajul, puterea de rezistență și, fără a folosi cuvinte mari, eroismul soldatului și ofițerului român.

Am descoperit în documentarea noastră nemănumerate exemple de acest fel, și câte neștiute or mai fi, pe care am hotărât a nu le prezenta numai pentru a nu nedreptăți pe cineva. Toate sunt remarcabile și emoționante. Toate merită recunoștința noastră și a celor de după noi. Aceste fapte de arme au fost săvârșite nu cu gândul la decorații sau la onoruri militare, ci cu gândul la camaradul de alături cu care împărțise aceeași tranșee și aceeași coajă de pâine, și mai ales fiindcă cineva trebuia să le facă.

Dacă la prima întrebare credem că am reușit să răspundem prin argumentele documentate mai sus, considerăm necesar să supunem atenției cititorilor și alte elemente, nu la fel de eroice, dar care au contribuit, credem noi în egală măsură, la reușita luptei de la Mărășești-Răzoare. Acestea sunt, în ordinea documentării materialului și fără a se vrea a fi o listă exhaustivă:

Inițiativa flexibilă. Se cuvine a face referire la paradoxul situației, anume că, deși succesul contraatacului a fost hotărâtor, modul în

care a fost executat contravenirea regulamentelelor militare ale epocii.

Reputați specialiști⁴⁵ consideră că rezultatul nu ar fi fost același dacă s-ar fi așteptat organizarea și pregătirea acestui contraatac „ca la carte” sau, mai precis, așa cum prevedea art. 211 din Regulamentul Marilor Unități pentru contraatacurile date de rezervele diviziei.

În situația prevăzută de regulament ar fi fost nevoie mai întâi de un ordin de contraatac dat de divizie, care să reglementeze intervenția artileriei și care să determine datele necesare acestor intervenții, o organizare de comandament a artileriei și infanteriei, apoi trebuia stabilită ora începerii preparăției, durata ei, datele necesare atacului, atât pentru infanterie cât și pentru artilerie, direcția de contraatac, baza de plecare, baza de foc, obiective etc.

Acest ordin, precum și preparativele necesare intervenției artileriei în mod oportun și eficace, ar fi luat 2-3 ore, timp în care situația s-ar fi putut schimba complet. Fie inamicul ar fi fost întârit și ar fi continuat înaintarea, înainte de a se fi produs contraatacul, fie și-ar fi organizat poziția dominantă pe care se oprișe, în proximitatea Cotei 100, și ar fi putut primi contraatacul cu un foc bine pregătit și studiat din vreme. Și într-un caz și în celălalt, cu totul altul ar fi fost, probabil, rezultatul luptei.

Ca urmare a acestei importante victorii, prin Înaltul Decret nr. 1137 din 3 octombrie 1917, generalul de brigadă Popescu I. Ioan, comandantul Diviziei 13 Infanterie a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, *pentru vitejia, destoinicia și îndârjirea cu care a condus operațiile diviziei sale în ziua de 6 august 1917 pe frontul de la sud de Mărășești, pădurea Răzoare, unde fiind atacată de Diviziile 12 bavareză, 115 germană și 1 brigadă din divizia 13 austriacă, după 6 ore de lupte le-a determinat să se retragă în dezordine cu imense pierderi capturând 160 prizonieri, 19 mitraliere și alte materiale de război.*⁴⁶

Legăturile telefonice. Până în seara zilei de 5 august se realizaseră legături telefonice bune între postul de comandă al diviziei și unitățile de pe front, între punctul de comandă al diviziei și punctele de comandă ale brigăzilor existând chiar legături duble.

Mai mult, se mai putea lua legătura cu cele două brigăzi și prin brigada de artilerie, deoa-

rece grupurile de artilerie aveau punctele de comandă la un loc cu cele ale brigăzilor.

Prin ordinul 1684 din 3 august 1917, legăturile telefonice cu unitățile subordonate fuseseră dublate⁴⁷ printr-un sistem de legătură format din curieri, agenți de legătură pe jos și călare, detașați din cadrul divizionului de cavalerie și din escadronul de ștafete, prin care se urgenta transmiterea fluxului știrilor, informațiilor și rapoartelor de la regimente și brigăzi, către divizie.

Se organizase și un sistem de intervenție cu echipe de reparații a defecțiunilor pe liniile de cablu, sistem ce funcționa atât pe timp de zi cât și pe timp de noapte, nefiind permis, cel puțin la nivel de intenție, ca legăturile telefonice între unitățile din linia întâi și comandamente să fie nefuncționale mai mult de o jumătate de oră.

Deși divizia nu dispunea de un observator propriu, a fost folosit observatorul Grupului de artilerie din Valea Zăbrăuțului, aflat sub comanda locotenentului colonel Dragomir⁴⁸, cu o foarte bună vizibilitate asupra flancului drept al dispozitivului defensiv și în special asupra pădurii Răzoare.

Cert este că Divizia 13 nu a suferit la capitolul echipamente de transmisiuni, ba chiar această categorie exista din abundență; pe lângă dotarea unităților și comandamentelor au fost utilizate și cele găsite, pe care unitățile ruse le abandonau peste tot: *fiecare unitate își adunase un material dublu (de două ori mai mult –s.n.) de la unitățile ruse, care se retrăgeau și îl lăsaseră pe câmp*⁴⁹.

Nu la fel au stat lucrurile după ce a început bombardamentul: *legătura telefonică cu Regimentul 51 a funcționat continuu, iar aceia cu Regimentul 50 a fost întreruptă pe timpul luptei și nu s-a restabilit de cât spre seară*, raporta comandantul Brigăzii 25 Infanterie⁵⁰. Mai departe, același comandant: *firele telefonice se rup, cu regimentul 50 n-am putut vorbi, legătura telefonică fiind întreruptă din cauza bombardamentului, astfel că neștiind ce se petrece acolo am trimis imediat o ștafetă și apoi alta călare spre a-mi aduce știri.*

Legătura se ținea foarte greu și prin curieri, din cauza bombardamentului inamic intens, de baraj. În sectorul Brigăzii 26 infanterie mai funcționează un singur post telefonic intermediar, instalat în Via Rujinski, unde *se găsea un*

*singur telefonist*⁵¹; acesta devine unica sursă de informații către spatele dispozitivului defensiv. De altfel, cu legăturile telefonice rupte de bombardament, agenții de legătură și telefoniștii au dovedit devotament și curaj, circulând continuu pentru a transmite și retransmite ordinele ori pentru a restabili legăturile telefonice.

Artileria. Am menționat la începutul articolului că celor 13 baterii românești din organica diviziei li se adăugau 12 baterii rusești, care rămăseseră după plecarea Corpului VII rus⁵² – în total 25 baterii pentru un front de 5 km.

Bateriile ruse de artilerie fuseseră oprite pe poziție printr-o împrejurare norocoasă⁵³, grație relației bune cu comandamentul rus: *În ziua de 4 august, la 3 zile după ce schimbasem pe ruși, a venit comandantul (...) artileriei ruse, anunțând că în data de 5 august artileria rusă va fi retrasă de pe poziție.*

Comandantul diviziei însă l-a rugat călduros să mai amâne această hotărâre pentru cel puțin două zile, sub motiv că artileria noastră mai are încă nevoie de sprijin până ce își va termina în mod complet toate lucrările tehnice, mai ales că se aștepta concursul avionului și balonului pentru reglarea tragerii.

Moralul. A reprezentat dintotdeauna factorul ce poate face diferența între victoria și înfrângerea unei armate și a avut un rol foarte important și în succesul luptelor de la Mărășești-Răzoare. Armata română refăcută, cea din vara anului 1917, era mult mai bine echipată, iar cu concursul Misiunii Militare Franceze mult mai bine mult mai bine instruită și dotată cu armament și muniții, pe scurt mult mai bine pregătită față de ceea ce avea să urmeze, în comparație cu trupele ce intraseră în război în vara anului precedent.

Noțiunilor abstracte legate de idealul de uniune națională și sloganului *Treceți batalioane Carpații!*, le luaseră locul o motivație reală, mult mai practică, alături de promisiunea regală, întru totul pe gustul soldatului-țăran: *Vi se va da pământ!*

Cele de mai sus, la care se mai adăuga dorința de răzbunare, au avut ca rezultat un moral excelent al trupe și al ofițerilor, factor ce a contribuit decisiv la refacerea situației, ce fusese considerată, la un moment dat pierdută.

Moralul trupe era *la înălțimea împrejurărilor*; spune în raportul său întocmit de pe patul

de spital fostul comandant al Batalionului I din Regimentul 47/72 Infanterie, căpitanul Victor Iliescu, care concluziona față de succesul luptelor din acea zi: *îndârjirea trupe și ofițerilor de a brava moartea până la unul a constituit elementul primordial al victoriei acelei zile.*

Deși bombardamentul inamic creștea în intensitate, ostașii stăteau neclintii la posturile lor, unii făcând chiar și glume, iar inamicul era așteptat cu o aprigă dorință de răzbunare; întrebați dacă sunt gata de luptă, în zgomotul puternic al exploziilor, în iminența dezlănțuirii atacului, răspunsul sună încurajator: *Suntem gata, îi așteptăm!*⁵⁴.

Căpitanul Victor Iliescu mai adaugă, dovedind o judecată realistă⁵⁵: *incontestabil că avântul și spiritul de sacrificiu ce însuflețea masa ofițerilor și trupe nu putea îmbrățișa unanimitatea (...), în același raport ofițerii aflați la polul opus fiind caracterizați drept picași (de la a pica, în sensul de persoane cu moral slab, fricoși – s.n.), iar trupa din aceeași categorie, elemente de dezagregare și de neîncredere (...) în vremuri critice.*

Cu siguranță că au existat și fapte mai puțin eroice, de slăbiciune în fața inamicului ori a unui iminent pericol de moarte, specifice naturii umane. Serviciul Jandarmeriei⁵⁶ de campanie raporta că încă din dimineața zilei de 6 august 1917 au fost luate măsuri de asigurare, cu două secții de posturi fixe și patrule călări de jandarmi rurali, cu un efectiv de 34 de oameni, pe toată întinderea frontului de luptă.

Cu toate aceste măsuri, *pentru onoarea trupelor Diviziei 13*, jandarmii nu au avut prilejul să-și exercite principala lor misiune, subliniind purtarea eroică a miilor de luptători ai diviziei care, într-o bătălie cu *înspăimântătoare bombardamente de artilerie*, cu atacuri de infanterie pe teren descoperit, cu succesiuni de retrageri și înaintări, *nu s-a găsit nici unul* (subliniere în textul original – s.n.) *care să-și părăsească datoria lui*, fapt care, mai scrie autorul raportului, *va rămâne un punct luminos în istoria neamului acesta.*

Răspunderile.

În căutarea unei analize corect și obiectiv realizate cu privire la acest eveniment, fără balastul propagandei anilor din urmă, fără dorința de a prezenta eroismul cu orice preț, uneori chiar cu prețul veridicității, am găsit

un studiu asupra bătăliei de la Mărășești, în integralitatea ei, curs ce era predat ofițerilor-cursanți în cadrul Școlii Superioare de Război, în anul 1941⁵⁷.

Parcurgând acest material am constatat cu plăcută surprindere că, pentru prima dată, nu era vorba decât despre tactică și istorie militară, o analiză profesionistă și imparțială, care spunea lucrurilor pe nume.

Adică spunea că la Mărășești s-ar fi putut rezista și mai bine decât s-a rezistat, că s-ar fi putut muri și mai puțin decât s-a murit, că ar fi putut curge și mai puțin sânge decât a curs...

Și mai ales, spunea că nu numai inamicul, în ura lui înverșunată împotriva României, și nu numai lipsurile de tot felul, au contribuit la străpungerea frontului în sectorul Diviziei 13, ci au mai pus umărul la asta și o oarecare defectuoasă dispunere în teren a trupelor, o slabă colaborare între artilerie și infanterie, dar mai ales contraatacurile planificate să acționeze izolat și cu forțe slabe, deci destinate dinainte eșecului, cu sărmani tineri soldați și ofițeri trimiși la moarte sigură.

Se vorbește despre barajele din fața limitei dinainte a apărării:

(...) în fața și interiorul zonei de oprire, nu s-au organizat decât: barajul principal, utilizând organele de foc din linia principală și numai în câteva locuri, unde se putea trage prin intervale și cu organele de foc din susținere.

Nu a existat nici baraj pregătit în fața sau interiorul zonei de oprire, deoarece, după cum am arătat, acțiunea rezervelor de batalion și de regiment a fost prevăzută numai pentru contraatac.

Barajul principal a avut continuitate pe întregul front. Densitatea a fost însă mică, deoarece, deși ca trupe găsim un batalion pe 1 km., totuși armele automate au fost întrebuințate aproape exclusiv în trageri de front și nu și în flancări(...).

Durabilitatea acestui baraj a fost apoi diminuată din cauza micii (în sensul de insuficientă – s.n.) eșalonări în adâncime a organelor de foc. Deși, în special pe flancuri, exista posibilitatea unei suficiente eșalonări, organele de foc au fost totuși strânse pe o bandă de teren de circa 50 m adâncime (pe linia principală și dublura ei), astfel încât neutralizarea lor, prin

tragerile din pregătirea și sprijinul atacului, a fost ușor obținută, producându-se goluri mari în baraj.

Organele de foc de pe linia de susținere, deși nu interveneau toate în barajul principal, au fost și ele cu ușurință neutralizate de artileria inamică și asaltate odată cu organele de foc din linia principală, deoarece depărtarea de 150-200 m de această linie era prea mică.

Și despre artilerie:

Nu s-au pregătit asemenea trageri în interiorul poziției și nici trageri în vederea contraatacurilor.

Nefiind cunoscută coordonarea focurilor artileriei cu barajul infanteriei, artileria nu a întărit prin tragerile studiate, barajul infanteriei pe porțiunile esențiale din front sau acolo unde infanteria nu putea trage.

Împrăștiindu-și focul pe întreg frontul, n-a realizat decât o densitate slabă (300 m front de baterie) și o acțiune independentă de a infanteriei.

Față de importanța sectorului din centru, de greutatea de a se organiza aci un baraj puternic de focuri de infanterie, acțiunea artileriei ar fi trebuit fi pregătită pentru a completa lipsurile, măbind totodată densitatea de focuri din această zonă.

Gruparea de ansamblu și-a împărțit focul pe întreg frontul diviziei, fără a constitui un eșalon de foc care să marcheze efortul în vreo parte a sectorului(...)

Artileria de sprijin direct susține cu focuri retragerea R.47 și 50 Inf. Div. II/23 A. și III/3 Art. (din Div.10) îngreuiază mult înaintarea inamicului pe sectorul R.47 Inf.

Acest sprijin lipsește însă pe frontul R.51 Inf. Div. unde I/23 Art. (gr. spr. direct centru), găsindu-se la orele 9 când începe atacul inamic, în curs de deplasare din Via Rujinsky unde fusese puternic bombardat, spre V. Zabrauciorului, nu poate sprijini cu focuri apărarea R.51 Inf.

Și, în sfârșit, despre contraatacuri:

Înaintarea inamicului nu poate fi oprită nici prin contraatacurile rezervelor de regiment și brigadă.

Slabe ca forțe (câte o companie) intervenind izolat, acțiunea lor nu se face simțită. La dreapta R.51 Inf. are loc episodul cu comp. de mitr. a Bat.I/51, de sub comanda cpt. Ignat Gr.,

care fu complet distrusă. Căpitanul, ofițerii și trupa au murit eroic.

Bineînțeles că această analiză nu a avut vre-un ecou în percepția opiniei publice, datorită accesului restrâns, fiind destinată, așa cum am mai spus, instruirii viitorilor comandanți. Ca aceștia să învețe din greșelile înaintașilor lor. Și nu schimbă cu nimic poziția căpitanului Grigore Ignat în galeria eroilor neamului, ba chiar îi mai conferă, eventual, încă o calitate, aceea de victimă a propriilor comandanți.

Un alt factor care a contribuit la agravarea situației în sistemul defensiv au constituit-o amenajările genistice superficiale ori chiar lipsa acestora.

La data de 20.05.1918, cu nr. 4204, comandantul Batalionului 13 Pionieri, înainta Diviziei 13 *un memoriu sumar*⁵⁸ privind stadiul și starea lucrărilor de fortificații executate pe sectorul Diviziei 13 până în seara zilei de 5 august 1917.

Din analiza documentului poate fi realizată o imagine a ceea ce ar fi trebuit să fie linia de rezistență, comparativ cu ce s-a reușit a se materializa pe teren, fie din lipsa materialelor de construcție, fie din lipsa efectivelor care să le pună în operă, fie datorită lipsei efective a timpului necesar. De reținut că poziția fusese preluată de numai 5 zile, iar inamicul reacționa cu foc ori de câte ori prindea de veste că se lucrează la amenajarea genistică, motiv pentru care se făceau numai noaptea.

Reiese că la Mărășești-Răzoare nu exista niciun fel de adăpost în linia întâi pe timpul bombardamentului formidabil al inamicului cu care debutase atacul. Adăpost anume destinat ca protecție pe timpul bombardamentelor, îngropat adânc, în care trupa din linia întâi să stea în siguranță.

Soldatul român, căruia i se cuvine, întreagă, recunoștința noastră a tuturor, s-a adăpostit unde a putut. Pe fundul șanțurilor, în bordeie ori prin pădure. Acest amănunt ar putea explica, cel puțin parțial, numărul mare de soldați dispăruți ca efect al bombardamentului, și, mai ales, străpungerea liniei întâi pe toată lungimea sistemului defensiv al diviziei. Cu o excepție: Batalionul II din Regimentul 47/72, care a rămas până la final pe pozițiile deținute în linia întâi, cu mențiunea că acele poziții, deși parte a sistemului defensiv al pădurii Răzoare,

nu se aflau pe direcția principală de efort germană, prezentând astfel un interes secundar.

În concluzie, în dispozitivul defensiv al Regimentului 51/52 Infanterie, constituit în dimineața zilei de 6 august 1917, compania căpitanului Grigore Ignat, ca structură a regimentului, nu avea o poziție proprie, stabilită în mod premeditat, un dispozitiv defensiv propriu, alături de misiunea aferentă, cu alte cuvinte, nu avea o poziție de apărare.

Drept consecință, expresia folosită frecvent, *căpitanul Grigore Ignat și compania lui de mitraliere au primit misiunea de a apăra, cu orice preț, Cota 100*, nu este în conformitate cu adevărul istoric. După cum am arătat aici, nu Cota 100 a fost obiectivul principal al secțiilor de mitraliere din organica companiei, ci sprijinul cu foc al subunităților de infanterie, în sistemul defensiv, conform misiunilor acestora.

Cota 100 a devenit ulterior un obiectiv de apărare, ca urmare a cursului defavorabil al luptei și a fost apărată de ce mai rămăsese din compania de mitraliere, precum și de *sfârșăturile batalionului* pe care căpitanul Grigore Ignat le adunase în jurul său. Reiese că cei care au murit alături de el pe Cota 100, în acea tranșee, nu aparțineau numai companiei de mitraliere, ci și altor subunități, probabil din Batalionul I.

În al doilea rând, nu au murit toți militarii companiei de mitraliere, chiar dacă piesele de mitralieră au fost printre țintele predilecte ale pregătirii de artilerie, și urmând același raționament logic, nu toți militarii companiei de mitraliere au murit pe Cota 100.

Avem convingerea că în acest moment aspectele inedite scoase la iveală, precum și concluziile noastre, pe care sper că am reușit să le prezentăm într-o logică firească a lucrurilor și exclusiv având ca argumente documente, iar nu opinii personale, nu vor schimba percepția societății față de acest sacrificiu. Nu asta ne-am propus și nu acesta este rostul articolului de față, ci să spunem lucrurilor pe nume acum, la centenar. Să facem un simplu exercițiu de liberă exprimare, *în beneficiul adevărului istoric*, cu speranța că istoria primului război mondial va fi rescrisă având la bază onestitatea, buna credință, respectul, echidistanța, obiectivitatea, profesionalismul și dreapta judecată.

Pe temelia adevărului istoric.

NOTE

¹ *Darea de seamă a comandantului Brigăzii 26 Infanterie, nr.126/Octombrie 1917*, Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.36v.

² General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei lupta de la „Răzoare” – 6 August 1917*, Revista România Militară, nr.1 din ianuarie 1931.

³ Glenn Torrey, *România în primul război mondial*, Ed. Meteor Publishing 2014, p. 245.

⁴ Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917. Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dosar A1, Inv.125, p.126 v.

⁵ General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei lupta de la „Răzoare” – 6 August 1917*, Revista România Militară, nr.1 din ianuarie 1931.

⁶ Idem.

⁷ Idem.

⁸ *Raport al căpitanului Victor Iliescu*, Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.64, verso.

⁹ General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei lupta de la „Răzoare” – 6 August 1917*, Revista România Militară, nr.1 din ianuarie 1931.

¹⁰ Idem, p.122 verso.

¹¹ Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, inv.nr. S-1071, crt. 125, *Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917*, Dosar A1, p.125.

¹² Centrul de studii....., p.170.

¹³ *Raport al căpitanului Victor Iliescu.....*, p. 65.

¹⁴ *Raportul lt.col.Roseti*, Centrul de studii..., p. 43.

¹⁵ Centrul de studii....., p. 128.

¹⁶ Centrul de studii, p. 127 verso.

¹⁷ Centrul de studii....., p. 128 v.

¹⁸ Dr. Laurențiu Chiriac, Sesiunea națională de comunicări științifice a Muzeului Militar Național „Ferdinand I”, *Tradiție, istorie, armată*, ediția a III-a, București 2016, vol.I, p. 270.

¹⁹ General Dragomir D., *Studiu aplicativ ...*

²⁰ Centrul de studii, p.147 v. După bătălie se consemna la capitolul *Învățămintele pentru viitor sub raportul organizării pozițiilor defensive*: „La Mărășești - Răzoare ne-a lipsit în primele zile chiar materialul necesar și dacă nu am fi căpătat de la trupele ruse care erau înapoi și cu care ne găseam în relații bune, ne-am fi găsit în mare suferință sub raportul rețelilor de sârmă.”

²¹ General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei lupta de la „Răzoare” – 6 August 1917*, Revista România Militară, nr.1 din ianuarie 1931.

²² *Raport al căpitanului Victor Iliescu...*, Centrul de studii, p. 59 v.

²³ Idem, p.60.

²⁴ General colonel (rtr) Constantin Popescu, *Memorii*, Societatea Scriitorilor Militari, București, 2004, p.131.

²⁵ *Darea de seamă asupra luptei de la Răzoare din 6 august 1917 în ce privește acțiunea Regimentului 51/52 Infanterie*, Centrul de studii, fila 23 și urm.

²⁶ Idem, fila nr. 26 verso.

²⁷ Crochiul nr.1 a luptei de la 6 Aug.1917, regim.51/52 Infanterie, *Darea de seamă asupra luptei de la Răzoare din 6 august 1917 în ce privește acțiunea Regimentului 51/52 Infanterie*, Centrul de studii, fila 30

²⁸ Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, fond R.51/52, inventar nr.S/1071 din 1988, Ds.195, fila 24 v.

²⁹ General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei - lupta de la „Răzoare” – 6 august 1917*. Studiu publicat în revista România Militară, nr.1 din ianuarie 1931.

³⁰ C-tin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916 – 1919*, ed. a II-a, Editura Casa Școalelor, 1926, p.574.

³¹ *Darea de seamă.....*, fila 26 verso.

³² Ing. Alexandru Serescu, *Memorii de război. Amintiri pentru cei de mâine*, Ion Volcu (coordonator), Editura Proilavia, Brăila, 2012, p.48.

³³ Prin Înaltul Decret nr.1488 din 13.12.1917.

³⁴ *Raport nr.7772 din 08.08.1917*, asupra regimentelor cari s-au distins în bătălia dela Răzoare în ziua de 6 august 1917, Centrul de studii, p.87.

³⁵ Maior Vasile I. Mocanu, *Căpitanul Grigore Ignat*, Editura Militară, 1967, p.6.

³⁶ Centrul de studii, p.131 v.

³⁷ Idem, p.132.

³⁸ *Darea de seamă a Brigăzii 25 Infanterie*, Centrul de studii, p. 008.

³⁹ Centrul de studii, fila 87.

⁴⁰ General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei – lupta de la „Răzoare” – 6 august 1917*. Studiu publicat în revista România Militară, nr. 1 din ianuarie 1931.

⁴¹ Arhivele Militare Române, Fond microfilme, P II-2.1142, cadrul 292.

⁴² *Raport nr. 7772 din 08.08.1917*, asupra regimentelor cari s-au distins în bătălia dela Răzoare în ziua de 6 august 1917, Centrul de studii, p.87 verso.

⁴³ Henri Berthelot. *Memorii și corespondență. 1916 – 1919*, Ed.Militară 2012, p.231.

⁴⁴ Raport al Regimentului 50/64, Centrul de studii, fila 16 verso.

⁴⁵ General Dragomir D., *Studiu aplicativ asupra defensivei lupta de la „Răzoare” – 6 August 1917*, Revista România Militară, nr.1 din ianuarie 1931.

⁴⁶ Colonel Eugen Ichim, *Ordinul militar de război „Mihai Viteazul”*, Ed.Modelism & Jertfă, București, 2000, p.67.

⁴⁷ Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p. 126 v.

⁴⁸ Ulterior, generalul Dragomir avea să consemneze această experiență în lucrarea *Studiu aplicativ asupra defensivei. Lupta de la „Răzoare” – 6 August 1917*, apărută în Revista România Militară, nr. 1 din ianuarie 1931, citată în articolul de față.

⁴⁹ Idem, p.146 verso.

⁵⁰ Centrul de studii, p. 07 verso.

⁵¹ *Darea de seamă a comandantului Brigăzii 26 Infanterie, nr.126/Octombrie 1917*, Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.36v.

⁵² Glenn Torrey, *România în primul război mondial*, Ed. Meteor Publishing 2014, p.245.

⁵³ *Darea de seamă a Regimentului 23 Artilerie*, Centrul de studii și păstrare a arhivelor istori-

ce Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.140.

⁵⁴ *Raportul cpt. Victor Iliescu, comandantul B.I din R.47/72*, Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.65.

⁵⁵ Idem, p.66 verso.

⁵⁶ *Darea de seamă a Pretorului Diviziei 13*, înaintată cu nr. 3490 din 30.10.1918, asupra activităților Serviciului jandarmeriei de campanie, Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.82 și urm.

⁵⁷ Școala Superioară de Război, Centrul de istorie militară, Bătălia de la Mărășești (Lupta de la Răzoare, 6.VIII.1917), p.6.

⁵⁸ Memoriu Batalionului 13 Pionieri, de stadiul și starea lucrărilor de fortificații executate pe sectorul Diviziei 13 până în seara zilei de 5 august 1917. Centrul de studii și păstrare a arhivelor istorice Pitești, Fond Divizia 13, Dări de seamă asupra operațiunilor din data de 6 august 1917, Dosar A1, Inv.125, p.79 și urm.

THE DECOLONIZATION PROCESS AND ROMANIA'S DIPLOMATIC AGENDA AT THE UNITED NATIONS: BETWEEN AMBITIONS, EXPECTATIONS AND PRACTICAL RESULTS *

Dr. CARMEN SORINA RÎJNOVEANU **

Introduction

Romania has pursued a dynamic diplomacy at the United Nations (UN) advocating against the colonialism and imperialism and voicing support for granting independence to colonial countries and people¹. This was to become one of the most salient features of Bucharest foreign policy agenda during the Communist regime.

The decolonization process got a new turn starting by 1960 when the UN General Assembly adopted, on December 14, the *Declaration of Granting Independence to the Colonial People and Countries* through the resolution 1514 (XV)². This triggered not only a profound re-shaping of the world map but, especially important, it opened a new battleground for the ample ideological and geopolitical competition between the two opposing hegemonic powers. Both of them, USSR and USA, sought to use the colonization/decolonization process as an instrument of extending their own influence and hegemonic pre-eminence. In this regard, the UN became an important arena of geopolitical rivalry that boosted the decoloni-

zation issue as major stake in the struggle for systemic influence.

The newly independent countries that emerged in the 1950s and 1960s became an important factor in changing the balance of power within the UN and this was to further encourage them to find ways to build a distinctive profile on the international stage. The main goal was to secure their independence which remained vulnerable in face of the systemic game played by the superpowers and growing strategic uncertainty which surrounded their prospects of evolution as independent actors. To achieve that, they looked for ways to expand their basis of international support and find allies to support them to overcome their weakness generated by the increasing systemic and domestic pressures.

Within this configuration of contradictory interests, geopolitical concerns and hegemonic ambitions, we integrate the diplomatic activity carried out by Romania at the UN and its overall position regarding the dossier of decolonization.

* The paper was presented by the author at the International Congress of Military History (ICMH) that was held in Douala, Cameroon, on September 1-9, 2017 and it will be published in the final Acta of the ICMH.

** Researcher, Institute for Political Studies of Defence and Military History.

Which were the main rationales which shaped Bucharest's approach on decolonization? To what extent – and, if so, how – was Romania's support a reflection of a particular agenda of interests rather than a manifestation of Moscow's geopolitical calculus? How the strategy on decolonization fit the broader dynamics of Bucharest's foreign policy? Whether and in what ways did the decolonization process help Ceaușescu to achieve his foreign policy goals and ambitions? These are some of the questions that I will try to decipher as to provide a general perspective of analysis on a complex research dossiers which still needs a more systematic historical research and consideration.

The changing typology of the Romanian-Soviet dynamic

There is a widely assumed consensus among the Romanian diplomats, historians and specialists on UN affairs that the diplomatic activity conducted by Romania at the UN remains one of the most prestigious chapters of Romania's foreign policy during the Communist times. From this perspective, the issue of decolonization was assumed as a particularly important dimension of Romania's diplomacy and this was to concentrate significant political, material, and diplomatic resources. However, this approach should not prejudice questions of whether and in what extent Bucharest was able to sustain its diplomatic agenda on that important dossier having in view the logic of power dynamic within the Communist camp and the limits and constraints imposed by the existing strategic geography. Against this background, it is important to understand the dynamic of Romania's foreign and security policy in relation with the Soviet hegemon which was a decisive factor in shaping a distinctive pattern of behaviour of Bucharest Communist regime in international affairs. This would also explain the particularities of the positions adopted by the Romanian delegation at the UN and the general approach on decolonization.

Romania became a full-fledged member of the UN on December 14, 1955. At the time, the post-war division of the continental systemic order was completely shaped around the two military-political blocs: NATO (1949), under

US hegemony, and Warsaw Treaty (1955), under Soviet control. Romania, as all the other countries from Eastern Europe, became an integrated part of the Soviet-led sphere of influence and this reality was to highly influence its strategic conduct and diplomatic agenda. In other words, Bucharest had to comply with Moscow's decision making centre and get in line with the Soviet foreign and security policy directions. This was the main pattern of conduct during the 5th decade of the last century. However, starting by early '60s, Bucharest began to develop a new approach having as the main goal to offset Moscow's tight control and settle new terms in shaping Romania's posture as part of the Soviet bloc. The so-called "Declaration of Independence", adopted on April 16-23, 1964, became the basic document which reflected the new thinking of Bucharest Communist leadership grounded in several key principles: independence, sovereignty, equality among states, non-interference in domestic affairs, non-use of force or threat to use force (Banu, Țăranu, 2004).

Starting by 1965, when Nicolae Ceaușescu came to power, Bucharest has continued this trend seeking to take distance from Moscow and even to defy the Soviet hegemon on major international dossiers. It was not a paradigmatic change – since Bucharest leadership never raised into discussion its allegiance to the Soviet camp – but, nevertheless, Romania sought to follow its own interests and build a distinct profile as an important player on the international scene. Ceaușescu's reluctance to accept Moscow's political control provoked several mini-crises in the bilateral relations. As the most revealing examples one can mention Bucharest's decision not to break diplomatic relations with Israel during the Six-Day War of June 1967, the establishment of the diplomatic relations with West Germany in January 1967, the public condemnation of the intervention of the Warsaw Pact's forces in Czechoslovakia in August 1968.

There is a widespread assumption that the military intervention against Czechoslovakia had a shock-like impact on the strategic thinking of the Romanian Communist regime. Two important lessons were to be learned from this episode as both of them have reinforced

the regime's feeling of insecurity: first – none of the Communist leaders are safe as they can be easily removed at Moscow's will, and second – the alliance with the USSR can turn into a threat rather than a security assurance. This reality coupled with Ceaușescu's own political ambitions was to provide grounds on defining Bucharest typology of behaviour. Seen in this light, Bucharest main priority was to deny Moscow the ability to intervene against Bucharest regime but, without, however, changing Romania's status as a member of the Soviet-led alliance. To this end, Bucharest Communist leadership pursued a twofold strategy: on one hand, to expand and diversify the political and economic relations needed in order to weaken the dependence on Moscow, and, on the other hand, to gain recognition and credibility as an important player at international level. There is no less true that the East-West competition helped Bucharest to pursue its strategy and get the support of the Western powers which were interested, in turn, to create internal fault lines and weaken from inside the rival Soviet bloc. From this perspective, Romania could have been a useful piece in the Western geopolitical struggle against Moscow. The shift emerged at the level of Romanian-Soviet relations, although with its own limitations given the systemic power configuration, made Bucharest leadership to reconsider its international platform of action, activate its diplomacy and develop its own calculus regarding the issue of decolonization.

The evolution of Bucharest approach on decolonization

It may be difficult to analyse Romania's strategy on decolonization apart from the evolution of the relations between Bucharest and Moscow. By this logic one can get a more accurate picture of the pattern of behaviour of the Communist regime, its typology of action and the rationales behind its overall policy regarding the decolonization dossier. From this perspective, the evolution of Bucharest's strategy on decolonization developed around two major phases. The first one covered the period 1955-1963 when Romania acted as an obedient ally and closely followed Moscow's political directives. The second phase started in 1963/1964

and lasted until the end of Communist regime being defined by Bucharest's attempts of taking distance from Moscow and projecting itself as an independent international player. The analysis of the two phases requires a particular focus since it shows the dynamic of Romania's stance on the decolonization and how it fit into Bucharest's overall foreign policy strategy.

During the first phase, Bucharest employed the concept of decolonization put forward by Moscow without being concerned with developing an articulated strategy on the issue. The first high-level participation of the Romanian delegation at the UN took place in September 1960 when Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretary general of the Romanian Workers' Party, joined Nikita Khrushchev, along other six Communist leaders, to attend the 15th session of the UN General Assembly. According to the existing documents, it was a commonly assumed perception in the Western media that one of the central goals of Romania's participation was to support Khrushchev's plan on decolonization, namely to "capture eventual control of the UN by changing the composition of the UN Assembly"³. In other words, a major Moscow's interest was to free the colonies as to be able to extend its influence in the newly emerging countries and secure enough of their votes as to dominate the UN which was to act as an important factor in the overall East-West geopolitical struggle. It's more than likely that Bucharest was well aware of the Soviet intentions and shared them on behalf of Communist ideological and political solidarity. Romania as well as the other Communist leaders who attended the UN summit, was assigned the role of supporting the Soviet position⁴. This scheme did not go unnoticed by the main Western newspapers whose headlines were revealing: "Khrushchev and his gang at the UN – when 15 dictators get together", "Red slave states send top leaders with Khrushchev to attend the UN session", "Khrushchev's puppets to bolster him at the UN", etc⁵. The most important document submitted by the Soviets regarded the *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, which was adopted on December 14, 1960. As it was told to the author, Gheorghiu-Dej only found out about the content of the declara-

tion while traveling on the Baltika ship to New York together with Khrushchev and the other Communist leaders⁶. He was not consulted or involved in any way in drafting the document. Nevertheless, as expected, in his speech delivered at the UN on September 26, 1960, Gheorghe Gheorghiu-Dej strictly followed Moscow's official narrative and pledged support for the Soviet document. He emphasized that "the Romanian people calls for definitive and rapid abolishment of this wicked system" asking the UN to assume an active role in bringing the colonial system to an end⁷. The *New York Herald Tribune* reported at the time that: "the addresses delivered by two Soviet satellites (the reference was at the Romanian leader Gheorghe Gh. Dej, and the Polish leader, Władysław Gomułka, a.n.) showed support for the Russian position regarding the abolishment of colonialism"⁸. Nevertheless, Bucharest's position on decolonization during that period was more complex and it should not be seen only as a show of obedience to Moscow. Since the beginning of its UN membership, Romania projected itself as a staunch supporter of the decolonization movement. It should be mentioned that as early as November 29, 1956, during its first participation at the UN General Assembly – the 11th session of the UN General Assembly –, Romania voiced its support for the independence of the colonies and for taking effective measures for the abolishment of the colonial system. As the Romanian ministry of Foreign Affairs, Grigore Preoteasa, put it in his address to the UN: "Colonialism is a permanent cause of international tension and of violation of human rights, of conflicts and war"⁹. Against this background, the Declaration on decolonization answered to Romania's own beliefs and ideological considerations as standing in the long tradition of the independence movements and the right of all people to gain their independence something which became a guiding principle of Bucharest's Communist thinking. From this perspective, it was a deep ideological solidarity between Romania and the Soviet hegemon and this was an important factor which explained why Dej stood on Khrushchev's side during the UN debates on decolonization in 1960 and afterwards. In other words, both dimensions – ideological

beliefs and political subordination to Moscow – need to be considered when explaining Romania's way of conduct on decolonization during that period. However, in the first years of UN membership, Romania had a rather low profile with a weak diplomatic activity being kept in close conformity with the Soviet-influenced ideological pattern at that time. (Voicu, 2014: 513).

The second phase of Romania's dynamic on decolonization started in 1963-1964 and this was highly influenced by the shift emerged in Bucharest's approach towards Moscow. The developments started to take a new turn with Nicolae Ceaușescu coming into power in 1965 when the trend of getting more autonomy from Moscow became a distinctive trait of the new Bucharest political course. As a result, Romania developed its own strategy regarding the process of decolonization based on specific goals and national interests leading to assuming initiatives outside Moscow's control and playing its own cards against the constraints imposed by its allegiance to the Communist bloc. This was to generate new practices regarding the Soviet-led mechanism of coordination at the UN. It should be noted that even before the "Declaration of Independence" of 1964, Romania began to avoid having its foreign policy actions coordinated with Moscow, but, nevertheless, it kept informing the Soviet side on its initiatives and attend the special "consultations" organized by the Soviets in order to keep a certain cohesion of action among the satellite allies¹⁰. Regular consultations among the Socialist countries were organized ahead the UN reunions as to coordinate their positions and harmonize their views (this was rather a way to make the satellites to agree with the Soviet directives). This pattern remained in place after 1963 but, nevertheless, the coordination mechanism lost its influence in shaping Romania's position, especially as regards the most important issues raised on the UN agenda¹¹. In other words, Bucharest agreed to have consultations, but it sought to stay away of a possible mechanism of coordination and keep its freedom of "movement" within the UN framework. As a result, Romania questioned Moscow's practice to issue statements on behalf of all Warsaw Pact

countries or to promote initiatives on behalf of Socialist countries especially on matters which did not answer to Bucharest's interests¹².

In a general perspective, Ceaușescu's view on decolonization resulted from the interplay between growing discontent/concern towards Moscow and his interest to secure broader international political and economic platform of action. Ceaușescu pursued a double track approach regarding decolonization. On one hand, he pledged for the complete elimination of colonialism in all its forms and this was to be assumed as a major theme in his discursive rhetoric throughout the Communist years. On the other hand, he got involved in providing support to various liberation movements and establishing a network of relations with Afro-Asian countries who looked for ways to get broader international support for their own agendas. Under these circumstances, Romania's engagement with the UN highly increased in substance leading to growing activism of the Romanian delegation in support of decolonization and national liberation fight against the colonial domination.

What rationales and interpretations can be identified to explain Bucharest's support for decolonization after 1964? The answer to this question provides useful insights on the fabric of Bucharest's agenda on decolonization and its stance at the UN on this issue.

First, by advocating against the colonial rule, Romania could voice its own doctrinal approach founded on a set of fundamental principles: the right of self-determination, respect for national sovereignty, national unity and territorial integrity, non-interference in the domestic affairs, non-resort at force or threat to use force, the right of people to use their natural wealth and resources, etc. For Bucharest regime, the international recognition of these principles as the fundamental basis of building the relations among states, was especially important since it could provide a kind of deterrence against possible Moscow's retaliatory moves towards Romania (which, in the context of 1968 military intervention against Czechoslovakia, have not been completely ruled out). The appeal to these principles was to become a defining feature of Bucharest's agenda on decolonization at the UN and other international fora.

Second, the issue of decolonization provided Romania a double opportunity: to have its voice heard on a highly complex and important international dossier, and to gain the confidence of the newly independent states which could act as important allies and partners in Romania's efforts to pursue its agenda of objectives at the UN and, in a broader perspective, in the East-West competitive environment. This was also to help Bucharest to increase Western interest and assert a foreign policy of its own apart from Moscow power centre.

Thirdly, Bucharest could not miss the likely impact of changing the size and composition of the UN General Assembly once new countries would join leading to a growing role of small and medium size countries at the expense of the great powers whose influence was expected to shrink markedly under the new circumstances¹³. As Nicolae Ceaușescu put it during his talks with U Thant, UN Secretary General, on July 4, 1968: "UN has a great importance for Romania. It includes a big number of countries – 125 – and the majority of them are small and medium size countries. This is why we appreciate that the small and medium size countries can play an important part in UN activities and its agencies... In my opinion, it is encouraging to see that the small and medium size countries begin to understand that they can influence in a larger extent a series of decisions and actions"¹⁴. We can find here the rationales behind another important objective followed by Bucharest Communist regime, namely to push for a greater role of the UN and the participation of small and medium-sized countries in the settlement of international issues. Had the UN membership be extended with new small and medium size countries sharing similar views, it would force a reassessment of the world power architecture dominated by the great powers. This was considered a major imperative in Bucharest which was deeply concerned of a possible great power deal at the expense of the small powers.

Forty, a major priority assumed by Bucharest regarded the association with the Third World movement which was to allow Romania to extend its influence in Asia and Africa. In such a way, Bucharest could strengthen its distinctive profile within the Communist bloc

and generate an important platform of action to enable it to defy the constraints imposed by the bloc policy division. It should be mentioned that in 1963, unlike the other Socialist countries, Romania assumed the status of developing country. Starting by 1964-1965, Romania has intensified its efforts to associate itself with the Group of 77 of non-aligned countries and join this format despite the opposition expressed by the Soviets¹⁵. As revealed by documentary evidences, during a meeting between N. Ceaușescu and L. Brezhnev held in Berlin, the Soviet leader turned down Romania's proposal to join the Group of 77 as an observer. However, a solution of compromise has been reached so that Romania could join the group having the status of "invitee". As to give more weight to its status, the Romanian side introduced the term "permanent invitee"¹⁶. Having agreed on its status, Romania was officially accepted to join the Group of 77 on February 7, 1976, with the support of the Latin-American group of countries¹⁷. The membership in the Group of 77 led to a "radical change" of Romania's conduct as regards the system of mutual consultations and coordination of the positions existing among the Socialist countries on international economic issues (which were also held ahead various sessions of the UN General Assembly). As a result, Romania accepted to have no more than consultations with its allies at the UN, while its positions were to be coordinated with the developing countries of the Group of 77. (Ecobescu, 2014: 496).

Based on these considerations, one can assume that the second phase was shaped around Ceaușescu's more ambitious political agenda so that the decolonization process was integrated into a different paradigm having as the core element the imperative of overcoming the profile of Soviet satellite and enlarging Bucharest foreign policy options by getting engaged closer to the Third World Movement.

Romanian initiatives on decolonization at the UN

Against the background of the UN Declaration on Decolonization adopted in 1960 and, especially important, the new political course adopted by Bucharest leadership starting by 1964, Romania became particularly active in

promoting a series of initiatives and measures at the UN on the issue of decolonization and this was to open an important chapter of the Romanian diplomacy¹⁹. The Romanian delegation at the UN was especially engaged within the 4th Commission of the General Assembly – the Commission on Decolonization –, the Special Committee for Decolonization and UN Council for Namibia, as well as within the UN Security Council, where Romania hold the position of non-permanent member for two terms, namely in 1962 and 1976-1977.

Among the most important documents that Romania helped to draft and co-sponsored one can mention the followings: the *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* (December 21, 1965), *International Bill of Human Rights* (1966), the *Decade for Action to Combat Racism and Racial Discrimination* which was inaugurated on December 10, 1973 through a special resolution of the UN General Assembly (Resolution 3057); UN Resolution regarding the *Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to the Colonial Countries and People* (November 2, 1972); Resolution regarding the *Dissemination of information on decolonization* (November 2, 1972); *The International Conference of experts for the support of the victims of colonialism and Apartheid in Southern Africa* (November 2, 1972).

The Romanian delegation at UN was actively engaged in developing a series of initiatives and measures to condemn the colonial occupation and the aggressive actions conducted by the colonialist forces. (Ecobescu, 1974: 54). Such examples were the initiatives regarding the condemnation of the Portuguese occupation in Guinea-Bissau and the South-African occupation in Namibia, the UN Resolution 3103 on the *Legal status of the combatants against the colonial and foreign domination and racist regimes* (December 12, 1973) and the UN Resolution 3117 regarding the *Condemnation of the policy pursued by the colonial powers on supporting the foreign economic activities in the non-autonomous territories, activities based on exploitation of the national and human resources of these territories* (December 12, 1973).

During the 27th session of the UN General Assembly, Romania raised the proposal

of inviting the representatives of the liberation movements to attend, as observers, the debates regarding the situation of the people from the Portuguese colonies. Romania also co-authored the UN Resolution 2918 of November 14, 1972 which recognized the liberation movements from Angola, Guinea-Bissau, Islands of Cape Verde, Mozambique and other territories under the Portuguese domination as the sole legitimate representatives of the people from the Portuguese colonies. In a document submitted to the UN General Assembly on November 12, 1975, Romania reaffirmed its stand that the liquidation of colonialism, racism, and apartheid needs to be considered a fundamental imperative. (Popescu, 2010:81)

During the UN General Assembly of May 19, 1967, Romania abstained from voting the resolution concerning the establishment of the Committee for South-Western Africa as to comply with the position of the other Socialist countries who shared the Soviet concern that the new Committee could turn into an instrument of the Western powers²⁰. However, unlike the position supported by the Soviet delegation, the Romanian representatives called for the UNSC to be engaged in forcing the withdrawal of the South Africa forces from the territory of South-Western Africa. Romania constantly insisted that the regime of South Africa is a threat to peace and it must be kept accountable for their aggressive actions against the neighbouring countries²¹.

An important contribution to the UN actions with regard to the decolonization was the document called *The right to self-determination. Historical and current development on the basis of United Nations instruments*²². The document was elaborated by Aureliu Cristescu, who was appointed as a special Rapporteur of the sub-commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, at the request of the Commission on Human Rights. The final report was submitted to the General Assembly which adopted it through the resolution 33/24 of November 29, 1978. The document is especially important since it provides an articulated vision on the main principles that should guide the relations among states and measures to be taken at the UN to achieve that goal. From this perspec-

tive, the UN was assigned an important role to play: "The United Nations must systematically and continuously support... the elimination of social inequalities and all forms of discrimination, and the establishment of equal, genuine and effective rights to work, instruction, education, culture and the benefits of civilization"²³. Among the recommendations proposed by the author to be further considered by the UN, one can mention the followings: proclaim the total and permanent abolition of colonialism, neo-colonialism and racism; end all support to the colonial and racist regimes; take practical action to support the movements for the liberation of the people from colonialism, neo-colonialism, racism, apartheid and foreign occupation; prohibit any form of interference by one state in the internal affairs of other states²⁴. To achieve this, the document underlined the need for the UN to prepare and adopt a universal code of conduct to guarantee the fundamental rights and responsibilities of the states.

At the same time, the Romanian representatives gave a large support to the developing countries and constantly backed their proposals and initiatives within various UN specialized committees: UN Conference on Trade and Development, UN Economic and Social Committee, UNESCO, or at the ordinary and extraordinary sessions of the UN General Assembly (Ecobescu, 2014: 491-492). Such an example was the decision to support the proposal put forward by the developing countries concerning the UN Conference on Trade and Development. The Romanian ambassador at UNESCO, Valentin Lipatti, played an important role in drafting the resolution *Unesco's contribution to peace and its tasks with respect to the elimination of colonialism, and utilization of Unesco's programme as a means of strengthening co-operation between European States in the interests of peace and security in Europe*. The document was adopted during the 16th session of the Unesco's General Conference held between 12 October and 14 November 1970 in Paris²⁵. Romania's commitment towards the developing countries allowed it to gain their support and confidence which was to be further materialized through its admission to the Group of 77 in 1967.

During its two mandates as non-permanent member of the UNSC, Romania associated it-

self with important initiatives directed against the colonial domination. During its first mandate, in 1962, Romania was among the countries which sponsored the UNSC resolution being recommended to General Assembly the admission of new countries to the UN, namely Rwanda, Burundi, Jamaica, Trinidad and Tobago, Algeria and Uganda (Popescu, 2010: 59).

The second term – between 1976 and 1977 – was marked by an intense diplomatic activity pursued by the Romanian delegation. The UNSC became an important platform used by Romania to condemn colonialism in South Africa and South Rhodesia and expressed the solidarity with the struggle of the African and Asian countries²⁶. Romania co-sponsored the UNSC resolution 387, adopted on March 31, 1976, which condemned South Africa's aggression against Namibia and the UNSC Resolution 393, adopted on July 30, 1976, which condemned the armed attack of South Africa against the Republic of Zambia. (Popescu, 2010: 67-68). During his speech at the UNSC, on October 5, 1976, the minister of Foreign Affairs, George Macoveanu, took position against the colonial policy promoted by the South-African regime and called for the recognition of the independence of Namibia and the transfer of power to the Namibian people under UN mandate²⁷. On that occasion, the Romanian official stated Romania's support for the Namibian people and the national liberation movement SWAPO: "We believe that in the present circumstances there is a great need to intensify actions to support the realization of the vital aspirations of the Namibian people to live freely in its country" (Popescu, 2010: 596). Moreover, the Romanian delegation admitted that Bucharest established relations of cooperation with the Government created by the Popular Movement for the Liberation of Angola (MPLA) and its commitment to provide political, diplomatic and material support to Angola.

Romania used its position at the UNSC to initiate a series of resolutions directed against the apartheid regime of South Africa and called the UN to adopt resolute measures to stop the "atrocities committed by the Pretoria regime" (Popescu, 2010: 87-96).

In 1976-1977, the permanent representative of Romania supported a series of initia-

tives focused on condemning the aggressive actions conducted by the regimes in Southern Rhodesia and South Africa against Botswana and Mozambique and urging for multilateral assistance to be provided to both countries²⁸. Romania co-sponsored the resolution 386 of March 17, 1976 on the issue of Mozambique-South Africa of condemning all provocative acts against Mozambique²⁹, the resolution 388 of April 6, 1976 on extending the sanctions against Southern Rhodesia³⁰ and the resolution 402 of December 22, 1976 on South Africa-Lesotho³¹.

During its mandate at UNSC, Romania co-sponsored resolutions on the admission of Seychelles, Angola, Western Samoa, Djibouti and Vietnam to membership at the United Nations.

The dynamism of Romanian diplomacy at the UN against the colonial regimes and the support provided to Afro-Asian countries in their quest for independence grounded the development of an important direction of Bucharest foreign policy, namely the close association with the Third World countries and, consequently, the strengthening of a network of allies that Bucharest needed to foster its ambitious foreign policy agenda.

The relations with African countries

Romania's diplomatic dynamism showed at the UN in support of the decolonization and the assistance provided to various liberation movements translated into an ample opening in the relations between Romania and the Third World countries. However, between 1960 and 1968, Romania did not follow a well-articulated strategy in dealing with the former colonies, its diplomatic actions being rather developed on a case-by-case basis. An intensification of this course could be noticed after 1965, but it got a higher speed after 1968. It's revealing the fact that while after 1965 the diplomatic relations with the newly emerging states have been established at the rate of 5-6 states annually, after 1968 the rate grew at 10-12 countries per year³².

This dynamic was influenced by two important developments. Firstly, it was the interest of the African countries to gain larger international support and, from this perspec-

tive, Romania's active foreign policy could not go unnoticed. Basically, they followed a double objective: to get Romania's support at the UN and secure consistent material assistance from Bucharest needed in their efforts to build their countries or to fight against the colonial forces. In August 1969, the representative of the Liberation Front from Mozambique complained to Nicolae Ceaușescu that: "although our struggle was legalized at the UN... so far some of the UN decisions could not be implemented...this requires that an exchange of views among the countries which support us to be held during each UN session"³³. By the same logic, the representative of the Popular Movement for the Liberation of Angola informed the Romanian leader that: "next year we celebrate the 10th anniversary of the Declaration on Granting Independence to the Colonies. I was thinking that, if we might be able to raise this issue at the UNSC then we would attract the attention of the whole world on the current situation in the Portuguese colonies"³⁴. The answer of Nicolae Ceaușescu to both African leaders was that: "we should think at finding ways to use more efficiently the UN and other bodies in order to increase pressures on Portugal and other imperialist countries... Maybe you will think more about and settle a closer connection as to coordinate better our actions"³⁵. This exchange of views showed a mutual interest in using the UN as a platform of promoting their objectives. Especially important was Ceaușescu's expressed commitment to "provide help at political, international and diplomatic level so far as our comrades would need support"³⁶. Moreover, Romania did not hesitate to voice its willingness to support the liberation movements and fight against the colonial system. From this perspective, Romania's support was to be seen as an important asset that could help the new independent countries to pursue their goals. As a result, they were looking to develop the ties with Romania and encourage the Romanian engagement at political, diplomatic, and economic levels.

Secondly, it was about the way in which Bucharest have tried to accommodate itself to the new realities emerged within the Socialist camp following the military intervention of the Warsaw Pact forces against Czechoslovakia of

August 1968. Under the impact of that episode, the Romanian leadership acknowledged the need to build a broad networking of relations -to provide it a kind of assurance in case that the Soviets could attempt to act against Romania- and expand its economic relations seeking alternatives to its dependence on the Soviet market. Against this background, Romania turned to the Third World countries. This new orientation opened a particularly important direction in Romania's foreign policy which was to last until the end of the regime. Between 1968 and 1973, Romania established diplomatic relations with 34 countries from Africa, Asia and Latin America. Romania has developed a broad network of diplomatic missions reaching a number of 75 such diplomatic offices in developing countries from Asia, Africa, the Middle East and Latin America. Especially important, the Romanian Communist leader, Nicolae Ceaușescu launched a dynamic policy towards Black Africa. A highly publicized event was the visit tour conducted by the Romanian presidential couple in 1972 which included eight African countries (Algeria, the Central African Republic, Congo, Zaire, Zambia, Tanzania, the Sudan and Egypt). This event was to settle new terms of the relations between Romania and the African countries (Ecobescu, Celac, 1975: 39). Ceaușescu's visits to African countries became a norm in the coming years, his long African tours being organized almost every year. Ceaușescu travelled to nearly every African country – except South Africa. Until 1988, Ceaușescu made over 50 official visits to African states. All these visits were preceded or followed by the visits of these countries' heads of state to Romania, as well as diplomatic exchanges at other institutional levels. Mixed joint commissions have been established being focused on economic, scientific and technical cooperation. From 1965 to 1989, several mixed Romanian-African commissions held joint meetings. For instance, since its creation in 1978, the Romanian-Moroccan mixed commission held 9 meetings focused on specific bilateral issues. (Gheorghiu, Netedu, 2015: 134)

Although the political rationales played a decisive part in Bucharest's overall policy concerning the Third World, one cannot miss the

significance of the economic dimension since these countries were rich in natural resources and they could provide large markets for the Romanian products and industrial goods. This is what Ceaușescu openly underscored during his meeting with Kurt Waldheim, UN Secretary General, in August 1973: "...Almost all countries are supporting now the liberation movements. Of course, this is not because of certain idealist vision. There are serious economic reasons. These countries are rich in wealth and resources and everybody wants to be present"³⁷.

Between 1965 and 1980, Ceaușescu signed with African leaders a series of special agreements and economic cooperation treaties having as the main goals to increase the trade exchange, develop industrial cooperation, expand Romanian oil exploration and exchange of oil supply, cooperation agreements on tourism, civil air transport, consular service, research and education, geological research and mining, exploitation of associated metals. Additionally, Romania was involved in providing weapons, ammunition and other military equipment to African countries and various liberation movements, although this support remained rather limited. In 1972, following the long African tour conducted by Ceaușescu, it was established a new State Commission for Coordination of Economic and Technical-Scientific Cooperation with African countries, a decision which signalled the regime's special interest concerning Africa and the Third World countries in general.

According to Statistic Yearbook of Socialist Republic of Romania, the trade exchange between Romania and Africa countries increased from 502.100.000 lei in 1970 to 2.650,1 million lei in 1977. If in 1970 the Romanian-African inter-trade was about 2.2% of Romania's total foreign trade, in the next seven years the percentage reached about 3.8%. (Sipetean, 2012: 231). Moreover, between 1970 and 1975, more than 350 agreements, protocols and conventions of economic collaboration were concluded during over 250 bilateral meetings and visits of governmental delegation of Romania and other developing countries from Africa, Asia and Latin America. (Ecobescu, Celac, 1975: 42). In 1981, Ceaușescu acknowledged that "in

the last years, Romania has greatly expanded its relations with Afro-Asian countries"³⁸.

An important dimension of cooperation with the Third World countries was focused on educational and training exchange programs. At the beginning of the 1970s, according to existing data, an important number of African managers had been schooled in Romanian universities. During the school year 1971-1972, 181 African high-school, graduate and PhD students studied in Romania: 11 from Central Africa Republic, 20 from Algeria, 43 from Congo, 14 from Egypt, 76 from Soudan, 5 from Tanzania, 8 from Zaire, 4 from Zambia. Estimates show that 5 to 10% of foreign students in Romania at that time were of African origin. (Gheorghiu, Netedu, 2015: 136).

Having in view Romania's political and economic dynamic with the Third World countries, one can assert the fact that the diplomatic activity at UN had a major contribution in building a high level of trust and confidence between the two sides. Romania staunch support for decolonization and liberation movements and its actions at the UN made the new independent countries look at Romania as a credible ally and partner and this opened new opportunities of cooperation which reached the peak in the '70s and '80s even though Ceaușescu's international profile started to fade away.

Conclusions

Undoubtedly, the overall efforts and actions carried out at the UN on the issue of decolonization stand as an important chapter of Romania's diplomacy during the Communist times. Still, to what extent the practical results of Romania's strategy on decolonization met the assumed goals and ambitions of the Communist leadership remained an open question.

At this stage of research we can draw up several conclusions which still remain subjected to further archival research.

First, the Romanian positions at the UN concerning the decolonization answered to a more complex foreign policy strategy developed by Bucharest Communist regime starting by early '60s. The goal was to project Romania as a distinctive actor on the international stage, overcome the status of Soviet satellite

and increase the international standing of the Romanian leader. From this perspective, the support provided to the newly independent countries was aimed at enhancing the network of allies and diversify Bucharest's strategic choices thus reducing Moscow's ability to act against the Romanian leadership. By this logic, the dynamic of the relations between Bucharest and Moscow has played a key role in the overall Bucharest political calculus as regards the issue of decolonization.

Second, it's obvious that Bucharest agenda on decolonization coincided with the basic lines of the Moscow doctrinaire and ideological approach as both of them advocated against colonialisms and called for the independence of the colonies. Therefore, Moscow had no reason to oppose Romania's initiatives and proposed measures at the UN. The main issue in dispute was the way in which Bucharest understood to pursue its initiatives so that to avoid being associated with the Socialist bloc of countries and show its independence of action. In Moscow's eyes, Romania's behaviour at the UN could have sent wrong messages regarding the cohesion and unity of the Communist bloc and this was to further strain the Romanian-Soviet relations.

Third, the actions and initiatives carried out at the UN – as articulated in the political laboratories in Bucharest – were intended to shape a credible and reliable international profile for Romania and provide Ceaușescu a platform of voicing his “independence”. From this perspective, the Romanian delegation at the UN achieved significant diplomatic successes and played a distinctive role in implementing Bucharest's agenda of objectives.

Thirdly, the admission to the Group of 77 of non-aligned countries was an important diplomatic success as it allowed Romania to confirm its special status within the Warsaw Pact and increase its reputation as an independent player. Nevertheless, Ceaușescu failed to grasp the real dynamic behind this grouping which could not escape the impact and the limitations imposed by the greater systemic game played by the two competing power hegemonies.

Fourth, Ceaușescu's strategy started to fail once the systemic evolutions took a new turn by mid '80s. He thought that he might use the

African card and his association to the Third World countries as to compensate the growing international isolation and keep his hold on power. Isolated from the West and distrusted by Moscow, Ceaușescu was unable to manage a geopolitical reality which left for him almost no choice of survival. In other words, Romania chose a political direction with little prospects of success and virtually impossible to handle in that specific hegemonic systemic configuration.

Bibliography:

Documents:

Central Historical National Archives, Fond CC of RCP, Foreign Relations Section

Central Historical National Archives, Fond CC of RCP, Chancellery Section

Interviews

Ambassador Nicolae Ecobescu, former Ambassador at the UN

Ambassador Ion C. Popescu, former member of the Romanian delegation at the UN

Ambassador Ion Voicu, former member of the Romanian delegation at the UN

Books, articles:

Anton, Mioara, Chiper, Ion, *Instaurarea regimului Ceaușescu. Continuitate și ruptură în relațiile româno-sovietice*. București, 2003

Banu, Florian, Țăranu, Liviu, *Aprilie 1964. "Primăvara de la București". Cum s-a adoptat "Declarația de independență" a României?* București : Enciclopedica, 2004

Calafeteanu, Ion, *Istoria politicii externe românești în date*. București: Enciclopedica, 2003

Croitor, Mihai, Borsa, Sanda, *Triunghiul suspiciunii. Gheorghiu-Dej, Hrușciiov și Tito (1954-1964)*, Vol. 1. Cluj-Napoca: MEGA, 2014

Dinu, Marcel, *Unele considerente referitoare la extinderea relațiilor României cu statele din Africa, Asia, America Latină și Orientul Mijlociu în a doua jumătate a secolului XX* (Some considerations concerning the development of Romania's relations with states from Africa, Asia, Latin America and the Middle East during the mid-20th century), <http://www.irsea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>, accessed at 7 July 2017

Ecobescu, Nicolae (coord.), *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii*, (Romania. Survival and affirmation through diplomacy

during the Cold War. Addresses, articles, studies), vol. 4. București: Fundația Europeană Titulescu, 2014

Ecobescu, Nicolae (coord), *România și noua ordine internațională* (Romania and the new international order). București: Politica, 1981

Ecobescu, Nicolae (coord.), *România în sistemul Națiunilor Unite (Romania in the UN system)*. București: Politica, 1974

Ecobescu, Nicolae, Celac, Sergiu, *Politica externă a României socialiste* (The Foreign Policy of Socialist Romania). București: Politica, 1975

Popescu, Ion C., *Romania – member of the United Nations Security Council*. Titulescu European Foundation, Bucharest, 2010

Retegan, Mihai, Duțu, Alesandru, *Război politic în blocul comunist. Relații româno-sovietice. Documente*, Vol II. București: Tritonic, 2004

Scurtu, Ioan (coord), *România. Retragera trupelor sovietice 1958* (Romania. The withdrawal of the Soviet troops-1958). București: Didactica și Pedagogica, R.A., 1996

Șipețean, Cristian-Constantin, "Economic and political relations between Romania and African countries during the totalitarian regime (1965-1980)", „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom LI, 2012

Voicu, Ioan, "Spre o diplomatie multilaterală inclusivă: contribuții românești la promovarea rolului activ al țărilor mici și mijlocii în organizațiile internaționale, in Ecobescu, Nicolae (coord.), *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii*, vol. 4. București: Fundația Europeană Titulescu, 2014, pp. 507-532

NOTES

¹ Interviews conducted by the author with Ambassador Nicolae Ecobescu, Ambassador Ion C. Popescu, Ambassador Ion Voicu, who were actively involved in Romania diplomatic activities at the United Nations; see also Ambassador Marcel Dinu, *Unele considerente referitoare la extinderea relațiilor României cu statele din Africa, Asia, America Latină și Orientul Mijlociu în a doua jumătate a secolului XX*, <http://www.irsea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>, accessed at 7 July 2017.

² *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples adopted by General Assembly resolution 1514 (XV) of 14 December 1960*, <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>, accessed at July 3, 2017.

³ Moscow's agenda was shaped during the Bandung conference of 1955 when Moscow launched its "offensive" in order to extend its influence in Asia and Africa.

⁴ *Central Historical National Archives* (hereafter CHNA), Fond CC of RCP-Foreign Relations, US News & World Report, September 26, 1960, File 47/1960, Vol. II, f. 7.

⁵ There were also other pragmatic considerations that Khrushchev could not miss when he asked the Romanian leader to join him. As Western media noted, the Soviet leader acknowledged that the close cultural ties of Romania with France and Italy, the economic relations with the West Germany but also with USA (in 1959 Romania had concluded a financial settlement with the USA) could play as an important asset providing Romania a certain consideration, CHNA, Fond CC of RCP-Foreign Relations, US News & World Report, September 26, 1960, File 47/1960, Vol. II, f. 16.

⁶ Ibid, ff. 4-32

⁷ Ambassador Nicolae Ecobescu, former Ambassador at the UN, member of the Romanian delegation at the UNSC. Interview by the author, 11 July 2017.

⁸ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations-N. Ceaușescu, File 1 A, Speech of Gheorghe Gheorghiu-Dej at the 15th session of the UN, September 27, 1960, f. 128.

⁹ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations, "Press bulletin", September 27, 1960, the 20th edition, f. 146.

¹⁰ Cited by Ambassador Ion C. Popescu, representative of the Romanian delegation at the UN. Interview by the author. Bucharest, 8 July 2017.

¹¹ Ambassador Ion C. Popescu. Interview by the author. Bucharest, 11 July 2017. For instance, in 1960, during his participation at the 15th session of the UN General Assembly, Gheorghiu-Dej put forward two proposals, without consulting the Soviet side, namely: *Actions on Regional Level with a view to Improving the Good Neighborly Relations among European States with Different Social and Political Systems and Measures Designed to Promote Among Youth the Ideals of Peace, Mutual Respect and Understanding among People*.

¹² Dr. Ioan Voicu. Interview by the author, Bucharest, 12 July 2017. Romania's opposition towards Moscow's plans to strengthen the mechanism of coordination among the Warsaw Pact countries on issues concerning foreign and security affairs has further increase the tensions between Moscow and Bucharest, (Croitor, Borșa, 2014: 132-136).

¹³ Ambassador Ion C. Popescu. Interview by the author, Bucharest, 12 July 2017.

¹⁴ In 1945, the African-Asian bloc numbered only 15 nations of a total of 51. In 1960, 15 African nations entered the UN. At the end of 1960 it was estimated that there will be 50 out 99 – an absolute majority, CHNA, CC of RCP –Foreign Relations, File 47/1960, Vol. II, f. 19, 52.

¹⁵ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations, File 94/1968, "Stenographic transcript of the meeting between Nicolae Ceaușescu, Secretary General of RCP, and U Than, UN Secretary General", Bucharest, July 4, 1968, f. 3.

¹⁶ Romania's attempt to join the Group of 77 was met with opposition by Moscow as well as the other Socialist countries. At the time, the groups' membership was considered an important political and diplomatic achievement, result of the fruitful relations developed by Romania with the other developing countries. Mircea Dinu, *Unele considerente referitoare la extinderea relațiilor*, <http://www.ir-sea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ In its new official capacity, Romania first attended the 5th high level conference of the non-aligned countries held in Colombo on August 16-22, 1976, being represented by the minister of foreign affairs, George Macovescu.

¹⁹ Ambassador Ion C. Popescu. Interview by the author, Bucharest, 8 and 17 July 2017.

²⁰ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations Section, File 199/1968, f. 47.

²¹ *Ibidem*, f. 51.

²² *The right to self determination. Historical and current development on the basis of United Nations instruments*. Study prepared by Aureliu Cristescu, Special Rapporteur of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, United Nations, New York, 1981, <http://www.cetim.ch/legacy/en/documents/cristescu-rap-ang.pdf>, pp. 1-132, accessed at 10 July 2017.

²³ *Ibidem*, p. 124.

²⁴ *Ibidem*, pp. 123-125.

²⁵ Records of the General Conference Sixteenth Session Paris, 12 October to 14 November 1970, vol. I-Resolutions, <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114046E.pdf>, pp. 77-79.

²⁶ Ambassador Ion C. Popescu. Interview by the author, Bucharest, 8 July 2017.

²⁷ *Ibid*.

²⁸ *The UNSC resolution* 403 of January 14, 1977 on condemning the hostile actions of South Africa against Botswana. Romania also supported the UNSC resolution of April 14, 1977 condemning the act of armed aggression against Benin.

²⁹ *Resolution* 386 of March 17, 1976 (Mozambique-Southern Rhodesia) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/386\(1976\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/386(1976)), accessed on July 3, 2017.

³⁰ *Resolution* 388 of April 6, 1976 (Southern Rhodesia), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/388\(1976\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/388(1976)), accessed on July 3, 2017.

³¹ *Resolution* 402 of December 22, 1976 (South Africa-Lesotho) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/402\(1976\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/402(1976)), accessed on July 3, 2017.

³² Marcel Dinu, *Some considerations...*, <http://www.irsea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>.

³³ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations Section, File 53/1969, "Stenographic transcript of the meeting between Nicolae Ceaușescu and Agostinho Neto, head of the delegation of Popular Movement for Liberation of Angola, Amílcar Cabral, representative of the Africa Party of Independence from Guinea-Bissau and Cape Verde Island, and Marcelino Do Santos, the representative of the Liberation Front from Mozambique", Bucharest, 13 August 1969, f. 8.

³⁴ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations Section, File 53/1969, f. 9.

³⁵ *Ibid*, f. 10.

³⁶ *Ibid*, f. 8.

³⁷ CHNA, CC of RCP, Foreign Relations, File 149/1973, "Stenographic transcript of the talks between Nicolae Ceaușescu, secretary general of the RCP, and Kurt Waldheim, UN Secretary General", Mangalia, August 7, 1973, ff. 2-15.

³⁸ CHNA, Fond CC of RCP, Foreign Relations Section, File 210/1981, "The message addressed by Nicolae Ceaușescu to the participants at the 12th session of the Solidarity Council of the Afro-Asian people", Moscow, 17 August 1975.

CONFERINȚA ANUALĂ A GRUPULUI DE LUCRU PRIVIND STUDIAREA CONFLICTELOR BUCUREȘTI, 29 MAI – 2 Iunie 2017

În perioada 29 mai – 2 iunie a.c. au avut loc lucrările celei de 17-a conferințe anuale a Grupului de Lucru privind Studiarea Conflictelor (CSWG), din cadrul Consorțiului PfP al Academiiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate. Tematica conferinței a abordat problematica: **„The Use of Military Forces in Domestic Affairs: Lessons from the Past, Current Issues and Future Development”**.

Activitatea a fost organizată în parteneriat de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Institutul de Istorie Militară și Studii de Război din cadrul Colegiului Regal Danez de Apărare.

La reuniune au luat parte 39 de participanți din 20 de state din spațiul euro-atlantic: Austria, Azerbaijan, Bulgaria, Cehia, Danemarca, Franța, Germania, Georgia, Grecia, Israel, Olanda, Polonia, Republica Moldova, România, Serbia, Slovacia, Slovenia, Statele Unite ale Americii, Ucraina și Ungaria.

La ceremonia de deschidere a lucrărilor conferinței au rostit alocuțiuni Secretarul de stat pentru politica de apărare și planificare, Mircea Dușa, comandantul Colegiului Regal Danez de Apărare, contraamiralul Nils Wang, generalul maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, directorul Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară și Andre Rakoto, președintele CSWG.

Agenda științifică a conferinței a inclus 23 de comunicări prezentate în cadrul a șase secțiuni de lucru, fiecare abordând o problemă științifică specifică integrată problematicii generale de analiză. Lucrările susținute au abordat o serie de subiecte și tematici de interes care au vizat identificarea unor elemente specifice care au definit misiunile și rolul forțelor armate în treburile interne, modificarea tipologiei de intervenție a forțelor armate datorită schimbării mediului de securitate, explorarea și descifrarea strategiilor utilizate în cadrul războaielor hibride, dezvoltarea și implementarea acestor strategii, precum și subiecte legate de migrația populației din zonele de conflict și dinamica asociate acestora. Totodată, a fost abordată problematica legitimității intervențiilor militare în afacerile interne, adaptarea rolului forțelor armate și extinderea responsabilităților acestora, diversificarea misiunilor desfășurate de forțele armate pentru a contracara o gamă largă de riscuri și provocări la adresa securității.

În cadrul sesiunii administrative desfășurate la finalul reuniunii, au fost anunțate o serie de decizii privind conducerea grupului de lucru și agenda de acțiuni viitoare a acestuia. Conform procedurilor în vigoare, a fost aprobată, prin consens, noua conducerea a Grupului de Lucru privind Studiarea Conflictelor care va fi deținută de dr. Carmen Sorina Rîjnoveanu (România) și Jakob Rasmussen (Danemarca), pentru un mandat de doi ani.

Pentru anul 2018 s-a decis ca reuniunea anuală a CSWG să se desfășoare la Belgrad în organizarea Institutului de Studii Strategice din cadrul Ministerului Apărării al Serbiei, în parteneriat cu Muzeul de Istorie Militară din Viena, Austria.

Grupul de Lucru privind Studiarea Conflictelor din cadrul Consorțiului PfP al Academiiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate reprezintă un forum internațional de prestigiu având ca principale obiective realizarea și încurajarea schimbului de idei, dialogului și

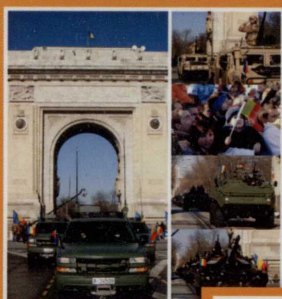

cooperării științifice internaționale pe teme care privesc istoria militară, studierea războiului, dinamici internaționale și studii de securitate îmbinând, așadar, abordări istorice cu perspective actuale de analiză a mediului internațional. Grupul constituie, deopotrivă, o platformă importantă de consolidare a rețelelor de cooperare instituțională între statele membre NATO și cele partenere, incluzând întreg spațiul euro-atlantic.

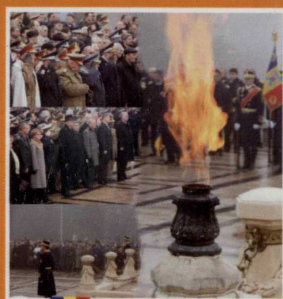
*Dr. CARMEN SORINA RÎJNOVEANU **

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

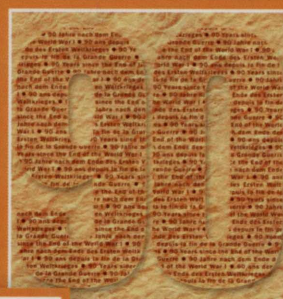
rim
REVISTA DE
ISTORIE MILITARĂ

DIN
• Anul 1917 sub semnul
• Planșele României
• Alături, între țări
• „Judele istoric”

rim
REVISTA DE
ISTORIE MILITARĂ

DIN SUMAR
• 190 de ani de la încheierea Primului Război Mondial
• 190 de ani de la Marea Neagră a românilor
• Auditor și alina par
• Statutul militar de la Frontiera militară sovietică

nh
SPECIAL ISSUE, 2008

REVIEW OF MILITARY HISTORY

rim
REVISTA DE
ISTORIE MILITARĂ

DIN SUMAR
• Summit NATO la București
• 23 august 1944 și principalii săi actori
• România și Germania, de o parte și de alta
• a Cortinei de Fier
• Militari de elită, diplomați de prestigiu

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ Nr. 3-4 (107-108): 2008
EDITIE SPECIALĂ ROMÂNIO-ELLENĂ